

ТАНЯ МАЛЯРЧУК

*Ендишіль Адольфо
або Троянда
для Лізи*

АГРЕСИВНА
БІБЛІОФІЛІЯ

Якби можна було робити так, як слід, то назва цієї книжки мала б звучати так само, як і прізвище автора: Таня Малярчук «Таня Малярчук».

Бо легше не зважати на те, що Таня народилася в Івано-Франківську, у 1983 році, що вона десь вчилася і десь ще недовчилася, що вона щодня щось робить, ніж відділити написану нею прозу від Тані Малярчук.

Тарас Прохасько

© Т. Малярчук, текст, 2004

© Видавництво «Лілея-НВ», 2004

ISBN 966-668-084-X (№ 1)

966-668-083-1 (серія «Агресивна бібліофілія»)

єдина з усіх лише я називаю себе Барбарою а не Варварою хоча ніколи свідомо не прошу себе про це не кажу собі що от Варваро заради всього святого називайся Барбарою — не тому що хочеш приховати своє справжнє походження чи з якоїсь іншої причини припекло бути іспанкою бо це ж іспанці не розрізняють «б» і «в» — просто вночі над твоїм ліжком скрипить стеля так ніби по ній босоніж ступає кремезний чолов'яга але не з того боку стелі що вище поверхом є підлогою а з цього — твого — боку і коли так скрипить ти починаєш боятися смерті розміри твого тіла помітно зменшуються і страшенно хочеться наостанок щось з'їсти — а якби ти називала себе Барбарою то це мало б вигляд закляття і від скрипу і від постійного голоду перед смертю і від самої смерті — «Барбара» з твоїх уст звучало б свідченням прихильного до себе ставлення тобто що ти визнаєш за собою право на таке ім'я й одночасно розумієш що так себе називаєш тільки ти і ніхто інший тому вже дивним чином виокремлюєшся з усіх у своєму житті і знаєш про це

ні — так я собі жодного разу не сказала хоча хотіла бо я не з сором'язливих я можу спокійно на людях перехреститися біля церкви можу перед Святою Вечерею на Різдво коли вся родина стає молитися до образів так само вголос бубоніти молитву як моя стара і глуха баба Васютка — їй на підмогу — щоб показати що мене на відміну від тебе мамо не нервує її голосне бубоніння і я не торкну її за плече якраз на «і не введи нас во іскушеніє» що мовляв може ви заважаєте молитися іншим?!

я не сором'язлива а швидше безпосередня і в своїх почуттях і в своєму гніві

але собі ніколи нічого не казала бо боюсь що почну віддалятися від місця бесіди а моїм голосом говоритиме хтось інший і не до мене а до когось іншого — і ці інші брутально викинуть мене з мене щоб усе навколо підтасувати під реальність і щоб я спостерігаючи за бесідою збоку повірила в те що говорю саме я — щира й відверта я — бо хіба не бачиш адже то твої пальці і перстень на пальцях твоїх і шрам над правою бровою і повна відсутність родимок — без сумніву це ти — але насправді то не я а хтось інший

тому часто я заливаю себе густим вишневим киселем в якому звук майже не поширюється і який надає моїй шкірі пружної рожевості а очам — трохи випуклості щоб краще бачили в каламуті

у такій драглистій тиші я ніколи не чую шуму знадвору і рідко коли наважуюсь цю тишу сколихнути власним голосом — от учора коли я у заскленій мансарді розглядала ос і джмелів то раптом сказала собі: Барбаро зав'яжи хустинами голови соняшників бо зараз буде гроза

і курити сигарети в такому густому просторі для мене дуже небезпечно бо може приснитися сон як я біжу горбистою лісовою дорогою за автомобілем моїх батьків і не маю сили голосно крикнути щоб батьки сучі діти тут мене не залишали але я курю бо розумію що мушу перейти цей клінічний киселевий стан розбовтати його димом до крайньої межі щоб він тріс як мозоль і я вийду до людей і скажу: ось де я!

але перейти його так само важко як перейти з російських матюків на польські — і ти розумієш причину цього переходу і намагаєшся кілька днів не з'являтися мені перед очі

заходять батьки приречено обнявшись як на давній весільній світлинці й дорікають задимленою кварти-

рою — не розривають долонь і не лигають слини бо впевнені що я не можу кричати

мій дід на старості років щодня сидів під горіхом і шмалив самокрути ніби боявся зупинити природний цикл самогубства

очевидно він палив і вночі заплющуючи для сну одне око

волосся його щодня рудішало а два пальці правої руки обвуглювались на папірок і все зменшувались

я пам'ятаю як пальці зменшувались ніби баба Васютка вдосвіта трохи їх підтинала і кидала в банки з молоком щоб молоко швидко не кисло чи щоб було густим як повидло

нарешті ти приходиш і питаєш куди я діваю свої пальці

але я тільки зараз усвідомлюю як багато часу пішло на те щоб устати раніше ніж дід почне курити — а він хитрун зовсім не лягав

ти кажеш — дуже щасливий мене бачити... кілька днів не міг прийти бо їздив копати з родичами город і ті родичі обридли тобі по саму горлянку

ти напевне зміг би залишити їх і поїхати зі мною куди завгодно але сумніваюся аби ти зміг мене захищати

ти схожий на жінку бо коли сідаєш на каналу то стуляєш коліна до купи або й гірше — перехрещуєш ноги й ритмічно похитуєш верхньою

ти мав би гордитися такою схожістю але ти її умисне замовчуєш і інстинктивно шукаєш очима в моїй кімнаті дзеркало бо тільки воно є безапеляційним доказом твого існування

ти також замовчуєш що не маєш грошей хоч пристрасно бажаєш їх здобути — й обов'язково якимсь ницим шляхом

ти приховуєш від мене своє постійне бажання ницості у всьому

ні — ти ніколи не поїхав би зі мною куди завгодно
курва

я хочу щоб ти розповідав мені про неї але ти кажеш
який ти щасливий мене бачити і що кілька днів пор-
пався на городі а я якраз парю ноги тому не можу
зірватися і вдарити тебе по писку

— куди я діваю свої пальці?

мене лякає містичне каліцтво — воліла б щоб дідо
відрубав собі пальці січкарнею

я питаю тебе як вона хоч знаю сама але хочу
побачити твої зворохоблені заячі вуха і плигаюче
серденько внизу живота (дивуюся що колись
животом називали життя)

ти пригадуєш яка гарна в неї плинність постави як
вона вміє дивитись немов знизу як вона любляче
усміхається і вірить в Бога — і кажеш що і сам міг би її
кохати... це навіть було б правильніше... і вона б
поблажливо дивилась на тебе з вікон свого дому

так — це було б правильніше і ти вже її кохаєш а не
ненавидиш

з такої нагоди ти дозволяєш собі закурити сигарету
батьки обнявшись зазирають до кімнати нагадати
про задимлену квартиру але бачать що куриш ти
і покірно вибачаються

це правильно

вони радіють за мене бо я парю при тобі ноги тобто
не соромлюся при тобі оголювати такі інтимні члени
своєї конституції що означає нашу одверту вже
не приховану близькість

сьогодні вночі батьки будуть кохатися але ти не мо-
жеш про це сказати бо теж задихаєшся коли куриш

я дозволяю погладити собі ноги і ти їх гладиш не див-
лячись мені в очі бо це принижує твою родину

якби ти мене зараз поцілував — я б усе пробачила
і дозволила б себе любити

але ти — плазма подвійної робацької крові... ти ж питаєш:

а треба? а треба? а треба?

мої батьки кохаються вже не дочекавшись ночі

ти усвідомлюєш що пора зникнути але також усвідомлюєш свою святість порівняно з цим усім і сидиш не боячись навіть образи з мого боку

святий не святий через свої праведні діла а святий коли його тіло після смерті не тліючи зсихається до стану мумії •

я щодня готую собі такі мощі на сніданок вони розбухають в окропі як вермішель швидкого приготування

ти кажеш що маєш усього двадцять років хоча насправді хочеш сказати що вона старша від мене на тридцять — тому в тебе двадцятилітнього значна перевага

та й кінець кінцем — ти жінка! — Варваро збочення не має меж у своїй цнотливості

часто бачу сни

можливо це від того що побільшало мух і вагітних жінок

сниться що вулицею йдуть колони людей на обличчях яких повиступали брунатно-оранжеві пухирці герпесу

коли ця зараза на лиці вони бояться завагітніти бо дитина буде як мінімум глуха або сліпа

потім сніться колони дітей народжених герпесованими батьками — вони сліпі й глухі... деякі не можуть говорити... потім одна жінка з герпесом на мозку з ентузіазмом розповідає що зате до герпесованого не чіпляється жоден інший небезпечний вірус

герпес у тілі залищається назавжди

я дивлюсь на перехожих і вгадую чи вони інфіковані чи ні

нова можлива класифікація людей
я торкаюся мого герпеса і знаю що ніколи не забуду
в собі його присутності
він у мені як ідея у великому романі

я встаю щоранку з надією піти під її вікна
і її віра в Бога виступає потім у мене на чолі
я буду на лавці лузати соняшникове насіння або
гратися з чужою дитиною жодного разу не погляну
в її вікно просто воно десь маячитиме збоку мого тіла
як сонце в Нью-Йорку яке є але яке ніхто не бачить...
я буду ходити вздовж і впоперек раз на годину по-
вертаючись до лавки як курка повертається на
бантини...

буду собі говорити що мовляв сараче ось де справді
виростає дерево і галуззя його лише тут увиходить
до благодатного олімпійського верхопростору ось
де його коріння вгрузає м'ясивом у підземне кришта-
леве річище мовляв ось сараче твій справжній талан
де все що почалося ніколи не закінчиться а все що
закінчилось тут не починалося...

і сараче протяг межі твоїх ребер — найсправж-
нісінька душа і плукой в очі кожному хто пророкує тобі
майбутнє в пазурах трупних черв'яків тим більше
тепер коли є це пригоріле соняшникове насіння і ця
шмарката надміру агресивна чужа дитина і ця лавка
і те вікно на яке жодного разу не дивлюся і тінь за
фіранками й очі по вінця залиті Богом і я — на цій лавці
і я — що не дивлюся на її вікно і Бог що не дивиться на
нас і бодай би не дивився бодай би забув про нас на
кілька століть так Божечку забудь про нас адже в Тебе
стільки справ у сотні разів важливіших за мое
солодке погладжування її образу — бачиш я звільняю
Тебе від святого обов'язку мене любити аби лишень
вона відслонила фіранку і глянула скільки сьогодні

сонця нехай пошкодує що не живе в Нью-Йорку нехай не помітить мене а лише мої зафуцовані черевики і подумає що ця дівчинка вкрай неохайна — нехай Божечку все буде так нехай я зогнию у банальності лиш не у пазурах трупного черв'яка бо пам'ять про її очі мені не належачи не може належати землі

ти стоїш за фасадом зеленого будинку і дивишся на її вікно тому я заглянувши тобі в райдужну оболонку можу побачити його відображення можу навіть побачити її тінь її здійснятю щоб відчинити квартиру руку

ти мені завжди був потрібен лише для цього

я волів би — кажеш ти — щоб ти кудись зникла щоб провалилась у пекло або в тартар аніж таке бачити чи не бачити але щоранку це відчувати своїми геніталіями уявляти як ти мрієш про неї і спостерігати як ти заглядаєш у мої райдужні оболонки винятково для того щоб побачити в них відображення її вікна і ти знаєш що я не можу не стояти тут за цим клятим зеленим будинком не можу не дивитись на її кляте вікно розуміючи що завжди був тобі потрібен лиш для цього

і тоді я кажу що мене засилають до Сибіру і вибач якщо було щось не так адже тим що вмирають люди повинні пробачати всі гріхи й образи... ні не важливо хто мене засилає розумієш українцям не треба когось — вони достатньою мірою мазохісти щоб самим себе туди відправляти та й у Сибіру тепер люди вміють просто собі жити як у Києві чи Мелітополі хоча звичайно цвинтар завжди залишається цвинтарем — нічого не плач час минає дуже швидко може помре монарх і гуртик моїх найближчих друзів випросить для мене помилування у ліберального наступника а може я втечу до Тибету до добрих ламів — адже звідти недалеко до Тибету? — лами навчать мене

високої мудрості а потім я помандрую до Індії кажуть там є озеро Іси що по-нашому означає Ісуса і саме там кажуть умер Іса а зовсім не на хресті бо ану спробуй хіба то приємно якою високою не була б твоя місія — отож хай тобі усміхаються зелені будинки хай хтось десь щось колись переплутає і тобі дадуть Нобелівську премію і ти боронь Боже не відмовляйся від неї бо ти не такий уже нікчема пишеш добротну поезію а Нобеля давали і набагато бездарнішим (от не вірю що японцям завжди діставалося по справедливості) — отож бувай здоровий лицарю поглинутих вікон тричі мені являлася любов і жодного разу тобі не пощастило

я підозрювала що чоловік на сусідній лежанці — паскуда

перед дев'ятою вечора він захропів

його живіт рухається ритмічно як локомотив і шлункова пара через нижню губу гейзером вивергається назовні

за вікном потяга йде дощ

жіночка поруч довго розкажує який у Сибіру гарний клімат як її небога там вилікувалася від астми як чоловік небоги багато заробляє і взагалі яка південно-західна залізниця багата а лише вдає із себе бідну і це не дивно бо всі високогатункові вагони йшли до Якутії чи на БАМ... донька жіночки не хотіла вертатись із Сибіру кричала: не паеду! не хачу! та й сама жіночка не зробила б цього якби не чоловік якого знаєте дуже постарили морози зробили згустком сентименту й ностальгії і от жіночка спакувала свої речі в чотири валізи купила авіаквитки хоча могла взяти пільгові на потяг і рушила в Україну мало того на самісінький захід а тут клімат вологий атмосфера як холодець донька он уже понад рік слабує на хворе горло

сусід на лежанці хропе ще голосніше і мастистіше
але жіночка вдає ніби їй не хочеться ригати
ще б пак адже вона пропрацювала провідницею
тридцять років

скільки набачилася хропучих тіл і смердючих
шкарпеток що...

(на горизонті показалися зубці тополь і жінка на
мить примовкла)

що такий ландшафт їй навіть приємний він нагадує
їй що треба беззастережно любити людство
(я шаленію від думки що жіночка — евангелістка)
що це прерогатива не лише евангелістів он скільки
їх шарлатанів розвелось

жіночка зараз живе в Івано-Франківську але хоче
обміняти цю квартиру на квартиру у Вінниці — горло
донецьке вже замучило та й Вінниця кажуть гарне
місто озеленене вдосталь роботу легко знайти...
минулого літа жіночка ледве не помінялась... квартиру
оцінили в 4,5 тисячі але міняйло раптово помер ну
і слава Богу... не того що помер а того що не помінялась
бо після теракту в Нью-Йорку її квартиру оцінили
майже в 7,5 тисячі а це подумати! — три тисячі! —
добра копійка дасть Бог ще один теракт — за цілих
десять можна буде продати...

жіночка замовкла

дощ скінчився

згори у вікні визирнуло сонце але дебелий
чолов'яга на верхній полиці заступив його своєю
ногою із зашкарублим чорним нігтем

нарешті дівчинка з іншого купе біжить до кльозету
ригати але не встигає добігти і вертає просто на
долівку останнього купе

у вагоні висить штин не до кінця перевареної їжі
і я не можу цього пробачити хропунові — людей що
хропуть треба знищувати при народженні

хрупун їде до Тюмені працювати — дорогу йому
оплатило начальство

провідниця лягає спати і в мене зароджується
страшна підозра

так і є — вона теж хропе

однак тонше й протяжніше ніби на рот їй накла-
дено свисток від чайника

маленька дівчинка з випорожненим животом
дивиться у вікно

її мати поприбирала драглі і тепер глухо вивчає свої
ноги — вона була поклала око на робітника з Тюмені
але після такого все пропало

дівчинка каже:

— я назву цю троянду Адольфо

о лише заради тебе кохана я переживатиму цього
року другий сезон полуниць і максимальне звуження
щелеп під тиском російської мови...

це заслання мені страшніше як забобон

я пам'ятала його худорлявим мулатом з квадрато-
вим розрізом рота власне це був уже не справжній
мулат а мулат моєї родини бо вдався такий очевидно
в діда а дід удався в чоловіка матеріної сестри тобто
в свого дядька і тому породілля відразу хотіла його
задушити курячою подушкою і якби вона це зробила
то не було б ні діда ні його а вона б це зробила бо
перші дві дитини «померли» з голоду за незрозумілих
обставин — але якось невчасно зайшла Велика Марія
(її сестра у другому хресті) і сказала:

— Груба Маріє бійся Бога що ти робиш!!!! —
І зашаруділа своєю таркатаю кльошевою спідницею
так що Груба Марія мусила змиритися але всередині
вона обурювалась бо Великій Марії добре було го-
ворити її мати віддала заміж у чотирнадцять років
за лінивого але статечного парубка і її єдиного сина

вбив прикладом зайшлий москаль примовляючи: «Австрія Австрія як тебе звать яка ти красіва йоп тваю мать» — а вона Груба Марія несе на собі це прокляття кохати сестриноного чоловіка Федора і батько це знає (не раз привселюдно бив і ганьбив) і сестра це знає але мовчить нічого не каже так ніби їй усе одно під який куц мочиться її приланцюжений собака — один тільки Федір живе собі як звикле ходить у поле фліртує з дівками і ніхто його не ганить не картає ніхто слова не каже коли він забігає до Грубої Марії в стодолу ніби то його стодола і він забіг сюди за оберемком вівса для кобили...

лише раз від нього була Марії користь: допоміг другу дитину поховати на цвинтарі межі людьми але й то побачили гробарі й донесли батькові...

і ось цей напівмулат що виглядав похмурим навіть тоді коли усміхався що ніколи нікуди не встрявав і не керував жодною ситуацією а сівся крізь пальці як пісок і вислизав як вуж за межі ареалу поширення не пам'ятаючи ні свого діда ні своїх прабабок однак несучи на собі знак генетичного байстрюка зараз скоцюрблює плечі і має наляканий блукаючий погляд немов знає що тепер не може бути ніяких гордоців бо я дивлюся на цей край і все знаю

я завжди мріяла про таку тотальну зорову перемогу і думаю що пора йому вибачити — тепер він єдиний з усіх не вихваляє сибірську геологію можливо ненавидить її можливо її ненавидять усі але мовчать або хвалять ні частіше хвалять щоб усе виглядало як на аукціоні невимушено й легко

його мовчазлива але впевнена українська мова звучить тутешньому як прокльон

невибагливі слова майже інтернаціоналізми однак усе одно вимовлені чітко і твердо по-українськи — і я вибачаю остаточно

він тримає сина за руку і ще більше сутулить плечі мовляв назбираю гроші й виїду за Урал (здається що планета поділена на дві зони: до Уралу і після) а може навіть назад в Україну (він це каже умисне випадково так само міг би сказати про Уганду чи Мадагаскар) — тут непогано жити якби не зими: мороз 50 градусів руки мерзнуть якби не руки так саме через руки...

фрази його короткі й уривчасті як стрибки павука на фіранці виглядає ніби хтось давно обламав усі його повні ентузіазму й надії поривання і тепер він як Еклезіаст розуміє марність будь-якого нахилу голови чи кроку вперед але все одно обриває їх на півшляху боячись самому повірити в їхню доцільність

цей чоловік любовно називає Владивосток Владиком обіцяє з'їздити туди машиною але влітку нема дороги тому треба чекати зими і їхати трасами замерзлих річок вони називаються зимниками

він хоче поїхати туди він любить цей край і цей народ якби не руки

мова стає все безглуздішою слова пірамідою накладаються одне на одне і між ними втрачаються логічні зв'язки — здається цей химерний ненависник милується їхнім приємним звучанням і просто мусить самовизначитися щодо кожної дрібниці свого сибірського існування

він каже мені берегтися енцефалітних кліщів і білих маринованих грибів через високу ймовірність ботулізму

сибірські ялинки називаються піхтами і піхтовим відваром корисно полоскати ротову порожнину а кедри — екологічні барометри — вони ростуть тільки в ідеально чистому середовищі... залізничний міст через Єнісей на всесвітньому конкурсі металевих конструкцій одержав другу премію — поступився тільки Ейфелевій вежі... в морі біля Таймиру водиться зелена риба яка пахне квашеним огірком...

і він іде ні швидше тікає від болючого спогаду
він заздрить — адже я примусово тут так би
мовити гостя он наглядачка вже біжить за мною
хоче ознайомити з місцевістю і сказати що з родиною
категорично заборонено спілкуватися з кимось
іншим будь ласка а з родиною нельзя а ти мулате сам
сюди приїхав тобто ніхто крім тебе не винен що ти
мушиш до посиніння гріти свої руки і розорювати
цілинні землі

тайга рано чи пізно змушує стати вбивцею
бути ним — означає виконати обов'язок
сьогодні вранці я майже в агонії висунула руки
з-під ковдри і гучно сплеснула ними в повітрі
між моїми руками знайшов собі смерть тайговий
комар

він став першою жертвою невиситимої породженої
кедровим мороком жорстокості

мені снівся білявий незнайомий чоловік —
я надкушувала велику полуницю а рештою водила
собі по губах так що аж шкірою відчувала своє і його
збудження

я так налякалась його відверто закоханих очей
(згадавши незакохані твої моя кохана) так злякалась
своєї раптової радості й активності ротових м'язів
розлитих у блаженній вранішній усмішці — що вису-
нула з-під ковдри руки аби стерти з лица реальності
пам'ять останнього свідка

кедр народжує першу шишку у 120 років
я перебуваю у безодні моя кохана — тут немає ані
часу ні відстані ані справжньої смерті

немає запаху і смаку
людські емоції і почуття вартують у цьому бутте-
вому проваллі не більше за мій маленький мурашиний
цвинтар у селі під стодолою

рік не розділений на жодну з пір — тут є лишень зима (королева-упириця... гіркота... невдача твоя і моя) і є пора дистрофічного сонця тепличної катастрофи і рослинного капарства

нарешті бачу через вікно квіти — але всі вони від надмірної сибірської суворості вражені манірною меланхолією

вони схожі на французьких дам епохи рококо

тобі сподобалося б тут ти б нічого не робила ти б сиділа у мансардочці і курила б пахучі китайські трави а я краечком ока хапала б їхню віддалену оприсутненість тебе і тремтливим голосом творила б видимість цікавої розмови яка заповнює порожнечу між нами

мовляв от бачиш кохана тут стежки також вистелені кашкою і споришем тут одночасно цвітуть тюльпани полуниці і маки лілії і нічні свічки а ось бачиш там під кущиком чорноплідної горобини — окаті братчики помідори майори і жовті ромашки... тобі напевне цікаво що то за квітучий бур'ян ти думаєш що то примула або медунка але то мишачий корінь а там бузок і набубнявілі півонії татарське зілля і китайська гвоздика а це шафран що по-нашому чорнобривці

але я знаю ти куриш і дивишся на стокротки дві білі стокротки між цибулею... ти кажеш що то очі землі... ти така схильна до пафосу... ти не прикриваєш волоссям зів'ялу шкіру під очима... ти тут

увяляєш кохана організм чукців не розщеплює алкоголь одної склянки горілки вистачає на ціле селище... чукців споїли і вони скоро зникнуть чукчі злягаються з рідними й надмірно вразливі до онкологічних захворювань

і ти жалієш чукців ти зажди жалієш нещасних і скривджених істот ти кажеш що губернатор острова Чукотки — єврей а євреям лиш аби гроші були — будуть торгувати живою шкірою

п'ятиметровий кедр росте біля хвіртки
років сорок
я дочекаюся його першої шишки і привезу тобі
торбину горіхів

люди сприймають мене так само спокійно як персики або банани в кіоску

інколи я називаю очередь чергаю а на канец-та — нарешті але сиві дідугани у підтяжках біля кіоску лише озираються за сумкою боячись за її безпеку: я можу її розрізати лезом і вкрасти порожній гаманець

мені не довіряють з такою ж силою як не довіряють дебелому бородатому чоловікові з металевими пряжками на чоботах

моя українська мова є такою ж ознакою непевності як панківські брязкальця і вона змушує діда обернутися бо в сумці порожній гаманець

і я таки його вкраду

ось я з цікавістю вивчаю свіжість і вартість бананів з Еквадора яблук з Аргентини помаранчів з Марокко капусти з Бельгії і кавунів з Італії — в мене вигляд вередливої інтелігентки яка дня не проживе без овочевого салату а ви мушціна как думаете свежие лі агурци? — дідуган згадує той приемний час коли він був мужчиною і безнадійно оцінює пласкість спадання штанів на клубах але крига недовіри його до мене помітно зменшується — чергу списує на випадкове непорозуміння... я ж тулюся до нього ближче ніби позад мене товчється дванадцять тіточок а я і от ви мушціна стоїмо тут нічого не купуємо тобто немає з нас толку користі розумієте ніякої так дурно живемо даємо дерти з себе три шкури а нада би каво следует таво... штоби знали наших — і ще більше тулюся хоча мені звичайно неприємно адже ти дідугане подивись на себе в дзеркало скільки на носі чиряків

і як за кілька останніх років відросли брови ти дідугане сподіваюся бачиш яка я вся акуратна й вишукана спеціально наймаю хатню прислугу щоб випадково не зламати нігтя я тут і не стояла б узагалі: вдома холодильник підключений до Інтернету і замовляє в супермаркетах усе що потрібно але так приглянулась приємна жовтизна бананової скоринки на вітрині що просто неможливо пройти мимо і ти дідугане сподіваюся розумієш масштаби своєї нікчемності поруч зі мною але дідько з тобою я сьогодні добродушна і милосердна в мене теж є в селі дід і баба від них тхне гноєм але я все терплю родині а ти мені дідугане став дуже рідний у цю мить нагадав дитинство курчат стайню так що буде прикро за твої гроші купувати червону білизну хоча я думаю ти був би навіть радий якби побачив як я її вдягаю...

у гаманці 250 рублів — не більше десяти доларів
здалося що дідуган чув як моя рука пробиралася в його сумку але насолоду від такої процедури він вирішив продати за непропиту чверть своєї пенсії — і коли він не озираючись ішов смішно бгаючи ноги я бачила на його спині втихомирене задоволення яке буває від ночі кохання або від усвідомлення того що всі твої знайомі ще живі

куплю на вкрадені гроші трактати листи і щоденники Фрідріха Дюррера адама і еву він намалював самим лише циркулем

я почуваюся чужо і неприродно ніби дивлюся людям у вікна пізнім вечором у них на столі п'ять виделок і велика тареля зі смаженою картоплею кішка біля пічки облизує сіре черево

сім'я зібрана вся і краще аби мене не помітили
часто мию руки

холера що це за територія

сибірська аерокосмічна академія
сибірська губернія
сибірська древня платформа
сибірська платформа, карстово-спелеологічна
країна
сибірська північна порода свиней м'ясо-сального
напрямку
сибірська радянська енциклопедія
сибірське заслання В. І. Ульянова (Леніна)
сибірська технологічна академія
сибірська школа фізиків-магнітологів
«сибірські вісті»
«сибірський анархіст»
сибірський індустріальний банк
сибірський край
сибірський лісотехнічний інститут
сибірський науково-дослідний інститут гідротех-
ніки та меліорації
сибірський наказ
«сибірський промисел»
сибірська соціал-демократична спілка
«сибірський хлібороб»
сибірський шовкопряд
сибірське генерал-губернаторство
сибірське УВС на транспорті
Сибірцев Г. П.
Сибірцев І. І. (Худоногов)...

і от нарешті — Сибір.

(топонім) слово що означає частину території Росії від Уральських гір до Далекого Сходу однозначного трактування топоніма немає в історичних документах уперше згадується на поч. 18 ст... у «сокровенних сказаннях монголів» сказано що в рік зайця (1207) війська Чингізхана підкорили всі місцеві народи

в тому числі народ тибір який проживав на північ від Алтаю і на захід від Ангари століттям пізніше ця назва згадувалась як ибір сибір тибір у Рашид-аддіна (1246—1318)... в кінці 15 століття в результаті розпаду Золотої Орди на півдні Зах. Сибіру виникла татарська держава — Сибірське ханство — столицею якого в 16 столітті був Кишкак-Сибір місто розташовувалося недалеко від теперішнього Тобольська...

в легендах тобольських татар є згадки про народ сибір що займав територію по середній течії Іртиша... таким чином слово сибір спершу означало самоназву фіно-угорського племені яке мешкало на півдні Зах. Сибіру до приходу сюди татаро-монгольської орди... спроби виводити цю назву від монгольського «шибір» — болото і від російського «сивер» — північ мало-ймовірні

я бачила тебе дуже чітко — молодою з чорним волоссям і в барвистій сукенці — так чітко що навіть не встигла здивуватися лише чула як старі жінки кричали мені що он та чорнява жінка у квітчастій сукенці біжить за Вами молода панянка хіба Ви не бачите заждіть он вона щось Вам волає напевно аби Ви зачекали має повідомити справу дуже нагальну може що борони Боже дома приключилось в лікарню хто попав чи пса переїхало автом заждіть панянка ймовірно Вам дуже треба то знати — але я звичайно відразу не йму віри старим жінкам у мене дома нікого немає моя хата порожня знаєш така порожня як віко тільки твої скороминущі листівки з побажанням гарного нового року й одна твоя стара світлина і пса нема й авта яке могло б переїхати пса якого нема — нема і нема нічого такого що мені нагально треба знати тобто в реальному житті такого повно але чомусь тої миті здалося що такого нема і тому я вперто

йшла не озираючись бо ти не те що бігати — не вмієш ходити швидким кроком не вмієш різко рухати членами тіла рухи твої плавні як рухи хворої риби слова твої навіть не звучать а бринять як колісь бриніли підсніжники на пасовиську в моєї бабки і бабу казала що підсніжники — забриніли брине бринять бринет ой як забриніли — бабу любила це слово ніби щось у її житті так само бриніло але про це не вольно було говорити і вона говорила що бринять тільки підсніжники

тому коли одна із старих жіночок зі злістю підбігла до мене й шарпнула за рукав бо я якась глуха чи що — не розумію що он та чорнява жінка хоче щось мені важливе повідомити біжить за мною вже кілька хвилин а я як супостатка не би зупинитися а йду ще швидше — тому тоді я все одно не могла озирнутися бо це означало

б зрадити тебе і догодити собі тобто почати жити заради себе а не заради свого кохання як то було досі і я вирвала свій рукав з тремтячих рук старої жіночки яка саме почала з гіркотою здогадуватися що я можливо насправду глуха і нічого не чую від народження а вона стара дурепа марно так розізлилася ще й обізвала супостаткою хоч на супостата заслуговує лише її п'янюга-чоловік і вона це знала завжди і скільки разів помилялась і так їй і треба — от якби не обізвала супостаткою а просто крикнула: ти глуха чи що хіба не бачиш та чорнява жінка гукає тобі вслід уже кілька хвилин — якби так крикнула то молода панянка не виявилася б справді глухою ймовірно що саме вона стара дурепа зіпсувала невинній людині життя тепер я каліка назавше і заміж не вийду і запрошу в судовому порядку компенсацію за моральні збитки

я б навіть ударила настирливу жіночку бо вона чомусь знову вчепилася за мій рукав і почала просити

не подавати в суд адже вона зовсім не умисне а тепер так заведено за всяку дрібницю подавати в суд хоча те що зробила вона звичайно не дрібниця але звідки вона набере тих грошей чоловік-п'яниця все з хати виносить залишилися дві миски і чайник а вона буде за мною доглядати решту своїх нещасливих днів не так багато бачиш люба панянку зубів у роті вже нема...

...в мене вдома нікого нема тільки дві листівки й одна давня світлина випрошена за ніч кохання в чоловіка який тебе знав...

і я почала тікати бо здалося що ти справді біжиш ззаду і що от-от настигнеш мене як шуліка кроля що ти справді молода з довгим чорним волоссям і що ти мене кохаєш бо тепер ти молода — старша від мене всього на кілька років так для формальності і куди я біжу юний ненависнику куди я від тебе втечу серед цієї пустелі облич як я після всього спакую себе у валізу смиренності і мовчання і як пробачу собі сто тринадцять років самотності і твій похапний біг ззаду

ні я не можу тікати — завжди тікала від закоханих у себе очевидно через якісь приховані дитячі рани й образи

ну бачила як батьки кохаються — але повір матір не ненавиділа швидше батька що всім дав горіхів а мені не дав

ну не мала подруг лиш одну в шість років яка мене мацала за груди і хвалила що вони такі великі

ну бавилася зі своїм братом у лікаря ну і що — Великий Зигмунд обдурив нас із тобою спросоння йому наверхлася казна-яка нісенітниця а він бідака і сам у неї повірив коли кохався зі своєю донькою

я не хочу ніякого з тобою зближення ніякого фізичного контакту лиш аби сидіти на сходах мансарди і ковтати очима екзотичні пахощі твоєї китайської

трави аби знати скільки разів на день ти вдихаєш
і видихаєш повітря аби ти мене інколи впускала ближче
ніж до кімнати аби ніхто нічого не знав і аби ми
не знали і щоб ніхто не знав що ми не знаємо

і коли я обернулася (бо ж скільки можна тікати)
то здалося що ззаду дійсно біжиш ти

рухи звичайно як у хворої риби і слова не звучать
а радше ледь бринять

ти зупиняєшся так близько коло мене що я не встигаю
визначити відстань між нашими очима і кажеш
спокійно хоча бігла не менше кількох хвилин:

— скоро вечір пора обживати камеру Варваро
зникни маро

колись за висланими не треба було так пильно
наглядати до сотні прикріплювали одного-двох
наглядачів а на пилораму виганяли зовсім без нагляду
бо КУДИ ВОНИ ЗВІДСИ ВТЕЧУТЬ навколо півтори
тисячі квадратних кілометрів тайги

моя наглядачка не любить лише китайців — та й то
з особистих причин вона заводить мене в цілком
порожню камеру але я радію що в мене нічого нема
— мало того

з кожним днем я все більше хочу щоб ніхто нічого
не мав і це не мрія тарантула кохана не сгоїстична
забаганка бо і тарантули не егоїсти якщо подумати
а сліпі виконавці небесного вироку — ні це не егоїзм
це месіанська спроба врятувати людей від болю що
прийде завтра а він прийде кохана прийде як сусід
зичити гроші і головне те що біль виникає від втрати
тому якщо не мати речей які можна втратити —
не буде й болю який може завтра надійти

і я нічого не мала ти ж знаєш — порожня хата —
анічогісінько лише якісь листівки і світлина — і все
гаразд жодної сльозини за втраченим ніяких жажли-

вих снів де ти за мною біжиш молода у чорному волоссі і в барвистій сукенці аби сказати що мене кохаєш... — нічогісінько я казала зовсім нічого бо розумієш я тебе і ніколи не мала щоб утратити ніколи ти мені не слала листівок — я здурила — і світлини твоєї не мала тільки все частіше здається що напевне колись її бачила вона мені ввижається тоді коли я плачу — тому можу страждати що цього всього нема і все — а це не страждання це тільки наближення до нього це гра у морський бій це онанізм і кава це щастя все зважувати на шальках терезів — шалена — це — без тебе

Каган-Шабшай любить красуватися переді мною голою до пояса ходить собі з виглядом повністю одягненої жодного разу не прикривається руками навіть не робить спроби прикритися не робить спроби зробити спробу — і хоч би груди були гарні а то ні зовсім обвислі й маленькі ніби виссані монстром — але я не маю права їй дорікнути чи сказати прикрийся курво стара і штовхнути межі ребра щоб ті її пупцівірки беззахисно гоїднулися адже я нічого не знаю про Каган-Шабшай не знаю чи вона щаслива у шлюбі чи має двох дітей і чи подає милостиню жебракам біля церкви

тому я примушую себе дивитися на її груди так само відверто й невимушено як дивилася б на її ніс аби вона не думала що мені соромно а отже щоб не досягнула своєї мети

та мені й не соромно зовсім: хіба може бути соромно дивитися жінці на жіночі груди?

але наглядка не заспокоюється а навмисно завжди стає в анфас як би я не оберталася як би не заглядала у вікно чи не нахилялася зашнурувати черевики наче тикає в мене своїми грудьми о Боже нащо мені дали

наглядачку жінку неже в цьому краї між Шевченком і декабристами нема наглядачів чоловіків

звичайно я боялася б чоловіка не знала б як поводитися щоб якомога менше його збуджувати коли всміхатися а коли печально не звертати уваги мовляв не бачиш ідоле я сьогодні баную за батьківщиною мені ніколи уявляти який ти голий я заслана сюди я раба навіть менше як раба — я Прометей а ти подаєш мені їжу як під'юджений Гефест ніби й шкодуєш але все одно забиваєш у м'ясо цвяхи — щезни

і він щезне а від жінки навіть не уявляєш чого очікувати ніколи не вгадаєш де межа її чуттєвого збочення і де закінчується а де починається задоволення її страху

не думай Каган-Шабшай що я зм'якну бо те що ти робиш зовсім не інтригуюче — заїжджено й банально порівняно з численними порнофільмами які я передивилася

я помираю від цієї тягучої доби а особливо від цих прозоро-білих ночей коли видно майже як удень і я ходжу від одного вікна до другого з надією що хоча б у он у тому маленькому дарма що загратованому віконечку я побачу справжню як то і повинно бути в такий час темряву нехай я собі виберу око чи проткну виделкою щитовидну залозу але я буду певна того що це ніч і що пора спати і що нема чого вночі тикати в себе виделкою і ходити приблудою камерою в якій усього одне вікно дарма що загратоване і в ньому світло бачиш у ньому мигає нетверезе причмелене сяйво мені на сміх воно шкіриться з мене і я б дала йому по писку якби воно його мало

я страждаю від авітамінозу подивіться на мої обгризені нігті й посічене волосся здається що мій пупок розв'язується і що замість легень у мене медові

стілники або навіть цілий вулик із бджолами і головне не рухатися щоб бджоли не подумали що я їхній ворог і не вшпилили мене гуртом — і треба це все написати на аркуші: якесь оповідання або що про людину-вулик про бджіл-люджерів про бажання темряви адже тут навіть якщо щільно заплющити очі видно все одно хоча в камері має бути темно так заведено споконвіку тюремним статутом

кохана я скигну не просто так із однієї лише забанки просто вчора прийшла до думки що безкрайня зона в якій я перебуваю схожа за всіма ознаками на відкритий космос де панують не простір і час а всебічність і входження що ніби не є негативом а навпаки моїм щасливим як не дивно здобутком бо за час заслання я не постарію ані на зморшку і не втрачу жодного дня з часу моєї присутності на землі — а це було б чудово якби не було так жахливо: бо що коли я повернуся а тебе вже не буде бо минуло якихось дев'яносто вісім років і не буде тебе вже давно — півстоліття — зміниться вдруге з того часу державний лад аптеки переобладнають під фруктові крамнички всі будуть жити щасливо й радісно так як ти і мріяла — не буде як очікувалося живих роботів віртуального сексу і клонованого потомства — ніякої фантастики і гіперелектроніки тільки от тебе не буде вже близько півстоліття а я весь цей час житиму так ніби ти є

і звертатимусь до тебе і примушуватиму себе ввечері перед сном згадувати твоє лице і коли десь ненароком побачу жовте листя а його тут розшукати рідко коли вдається адже це зона хвойної дідько забирай не жовтіючої ніколи кумуляції то радітиму що вдалось підмітити кінець якогось року може й останнього може й завтра Каган-Шабшай прийде сказати що все і що тепер вона знає чому лише в російській мові сибір жіночого роду — бо він як жінка

рано чи пізно втрачає всіх собою облюблених —
і заплаче хоча я не вірю що Каган-Шабшай уміє
плакати

а тебе вже не буде

Каган-Шабшай любить коли їй порпаються у волоссі
і вона благально кладе голову мені на коліна очі стають
вузкими й наповненими покорою за вікном як завжди
— сутінки що ніколи не перейдуть у ніч

дозрівають перші полуниці і я приймаю цей жест
культивованої природи без шлункового бунту адже
місяць тому я вже пережила одне полуничне дозрі-
вання там звідки я

Каган-Шабшай каже що кожна людина щомісяця
повинна з'їдати відро полуниць тому все гаразд

я бачила недалеко в полі дикую вишню на ній
навіть були рудиментарні зелені але вже мертві
плоди листки знаєш такі настобурчені ніби злі
завишки по пояс — я походила навколо а потім
наїлася жимолості

спочатку було ніяково гладити Каган-Шабшай
по волоссі все здавалося що моя рука шуборстається
як тарган за шпалерами але наглядка так мило
розповідає про якусь жіночку

яка вже приїхала сюди алкоголічкою лице підпухле
ледве ходить ніхто б на таке стерво навіть не глянув
якби не була гарна хоча як на мене то ніякої краси
там не бачу — звичайна жіночка з товстуватими
ногами але рухалася вона якось дуже плавно ніби
хвора риба і говорила ніби завжди щось комусь винна
а чоловіки таке люблять от і взяв її до себе мій брат
Ф. Е. Ромер чоловік ставний і відомий у своїх колах
вилікував її гіпнозом і одружився але виявилось що
на її рухи і голос алкоголь не впливав бо поводитися
стала так само тільки твердість відчувалась і тверезість

думки і жили вони непогано народилася дитинка Ромер ходив щасливий як качур у дощ але незабаром вона збожеволіла знову почала пити ходила селом розхристана у лейбику і вічно співала своєї дурної: «девчюначка ока ока девчюначка чернаока девчюначка мілая папляши» або «атрадясь нікуда не хаділа atraдясь нікуда не пайду atraдясь нікаво не любила atraдясь безнадьожна люблю» і як пава витанцьовувала... а деколи на неї нападала меланхолія і вона бурмотіла собі під ніс: «тайга превольная широкая і вольная есьт лі на свете такая шир как ти в душе маеі Сібір» ...за дитиною зовсім не дивилася тому Ромер її відвіз до села недалеко а сам знову одружився... в селі їй добре було здається що там жили її земляки я навіть одну знаю Стефанія Ніколаевна називається її вислали в 51-му разом з родиною... в селі комарів і оводів тьма а вона ходила майже не одягнена ноги й руки голі то її так пообкусувало до крові що рана на рані сиділа і ночувала вона десь у полі місцеві люди боялися щоб її часом до смерті комахи не загризли а як тільки сніг сходив — вона щоранку гола в Єнісеї купалася чоловіки за плотами сиділи й підглядали думаю що не було без того аби і злягалася з кимось: нічого дивного коли з головою не все в порядку та й чи мало є таких підляків які з чужої слабкості користають а раз було таке що викликала до себе додому міліцію а сама роздяглася догола (вона взагалі любила це діло) бігає по надвірку з мікрофоном не знаю навіть де його взяла і викрикає що мовляв подивіться яка в мене жизнь

Каган-Шабшай ще довго розказує але на тому місці де жіночка має вмерти я вимикаю лампу й роблю вигляд що пора спати

Ф. Е. Ромер — іконописець

ставний і відомий у своїх колах правовір його тіло маленьке але надзвичайно рухливе здається що кожна кінцівка досягла найвищої автономії і приєднана до тулуба силоміць і найбільше не пощастило голові якій пасувало б тіло вдвічі більше — борода наполовину сива

у Ромера семеро дітей і всі від різних дружин і що б хто собі не думав Ромер жодного разу не жив у гріху а завжди в шлюбі освяченому Богом остання його дружина була талановита може й талановітіша за нього писала вірші — Ромер видав на свої кошти невеличку збілочку дивовижно малювала а що вміла пекти пиріжки з яйцем і цибулею то найкращі кухарі позаздрили б он бачиш Маньку — моя наймолодшенька дивлюся на неї і знову спогади гризуть Манька зашарілася спека тут вона не любить спеку до лазні рідко ходить а я лазню люблю як узимку вибіжу з неї в чому мама народила просто в кучугуру снігу а вона стоїть і дивиться на мене з вікна ні разу не кліпне

гризуть мене спогади донько бо скільки мав жінок і як ішов від них то вони нічого не казали розуміли мене знали що йшов не зі своєї забаганки а з волі Божої закохувався і мусив йти

ну як ти? комарі покусали? так тобі й треба... ні не зрозуміла мене? не зрозуміла... (я киваю ствердно головою хоча справді не зрозуміла)... завтра день Духа Святого земля відпочиває бо Дух на неї сходить а нас він уже сьогодні освятив своєю благодаттю... зараз ми в центрі російського православ'я ти не смійся що річка тамо недалечко зветься Муртушка і не дивися що в моїй бороді трупики мертвих комарів — все це суєта суєт залишається небагато вартного: лиш Манька у вікні коли я вибігаю з лазні і пристрасне почуття нового от учора вечеряли разом і мовчали

але я чув що аура навколо нас добра десь метафізично наша розмова і щира розмова мала місце але не реалізувалась на практиці а шкода бо я завжди радію коли люди чимось зв'язуються якщо подумати то слова і не потрібні зовсім вони лише нитки які просвічуються назовні а справжній зв'язок існує на внутрішньому рівні: вчора між нами був внутрішній зв'язок але не було ниток

ну що це я лише балакаю ти ж бачиш спогади мене гризуть говори щось що-небудь а я буду слухати

в неділю бачила в церкві двох отців Себастьяна і Генадія Фаста й одну стару царівну в білому всі навколішки били поклони а вона в широкому білому платті стояла посередині й дивилася сліпими очима плаття таке як дівчатка вперше ходять до причастя щічки мала круглі з-під парчевої хустини виглядав один кручений волосся отець Генадій Фаст підійшов і обкури в її ладаном

ще була на службі матушка Василиса та що колись жила собі привільно чоловіками перебирала і грошима розкидалась але якось цілий день не виходила з дому а другого дня одягнула рясу сама себе висвятила на черницю і нареклась Василисою — страшна така ніс гострий і все дивиться на стару царівну видно що таємниця між ними є а я спостерігаю за двома хоча більше за матушкою бо знаєте теж хочу висвятитися на черницю але не з любові до Бога а з ненависті до чоловіків зле мені паночку не знаю куди податись от у Каган-Шабшай є кіт Єгор зовсім негарний середє хоче вже двадцять кілограмів набрав шерсть облізла хоч косички плети а вона його все одно любить і гладить щодня і їсти дає добренького і називає левеням а мене хоч би трохи так хтось любив най би їсти і не називав левеням а лише гладив
ного дня

от як ти говориш не треба більше бачу що маєш
усередині кріпость не відпустить тебе Бог так легко
як думаєш він такому доброму матеріалу не дасть на
сонці вигоріти

дивись на мої ікони нема тут жодного лица
святого самі пейзажі звичайно я колись малював
і портрети і натюрморти але побачив що все лож
єсть крім природи

ну дай я тебе барадою патрогаю

до білих ночей багато хто не може звикнути —
Каган-Шабшай нервується і її груди майже не руха-
ються у повітрі — тому й вигадали застави бачиш їх
треба всього лиш закрити на ніч і буде суцільний морок
хоч в око стрельни так як ти й хотіла правда тоді хата
дуже схожа на гріб а коли заспиш і не встигнеш
вчасно відчинити віконниці на світанку то починаєш
задихатися і постіль смердить землею

ти, — кажу — особливо не турбуйся я вже звикаю
тим більше коли вночі пригнітять надто і захочеться
вийти надвір то навіть приємно все навколо бачити
я ж насправді боюся темряви в моїй родині багато хто
з жінок її боявся от прабабка моя Груба Марія вночі
ніколи не виходила з хати навіть тоді коли конче
треба було вийти в туалет — вона мала спеціальне
горнятко і пісяла в нього навлежачки а ти знаєш як
жінці важко таке втнути і ніде не пролити не те що
чоловікові а спала Груба Марія на солом'яному
матраці то він борони Боже як тхнув солома стара та
й бліх у ній багато було а на ранок вона вікно
відчинить і виплюсне вміст горнятка наперед хати
якщо літо а якщо зима то поставить горнятко на піч
а сама зав'ється в хустку і сидить на куфрі як газдиня
чекає аби прийшла Мала Марія жінка її рідного брата
й спитала: що то в тебе на печі в горнятку? — тоді Груба

Марія хустину з губ прибере і спокійно відповідає: та то чай хіба не бачиш... огій! — але Мала Марія бере горнятко і нюхає жовту рідину вона знає що то не чай але не знає що Груба Марія якраз найбільше любить коли хтось нюхає її сечу може заради цього вона все й затіває очі її залишаються злими але рот криво посміхається і Мала Марія розуміючи що вже вкотре ловиться на гачок кидає горня на підлогу й кричить: бодай тобі кров очі заллела та то сцикліні а не чай! — і біжить з криком на толоку... а я тепер думаю що прабабка пісяла в горня не зі зла на свою невістку чи Малу Марію а зі страху виходити вночі з хати хоча звичайно і невістку вона ненавиділа все казала їй: зась тобі йди звідки-сь прийшла! — сідала на куфрі і не давала націло побілити хату або ховала всі виделки в курнику в катранах або випускала льоху із загороди хоча останнє вона робила даремно бо льоха йшла в город Федора (жили вони мало чи не на одному подвір'ї) а Федір лютував як дідько і заганяв її собі до стайні поки невістка не приходила до нього на поріг і не викрикувала так щоб і свекруха чула: віддайте свиню т-а-т-у нащо-сте заперли мою свиню! — Федір називав Ядзю за це смродом і гімном але розумієте як було йому і Грубій Марії неприємно... Федір ніколи не признавався ні до свого сина (а мого діда) ні до його і Ядзі дітей лишень раз ішов на роботу толокою де гралася його ніби онука і не дивлячись на неї опустив на землю велике червоне яблуко баба Ядзя розповідала що яблуко було отакенне — Федір немов відчував що отак ідучи по дорозі вище церкви впаде і вмер

так і я тепер відчуваю що пора звідси їхати бо коли заплющую очі — здається що хтось обережно стриже мені вії і ножиці гострі бо вії падають рівно і швидко а коли очі розплющую то першим ділом хочеться помацати чи на місці вії і головне — подивитись чи

рівно підстрижено — мені конче треба їхати Каган-Шабшай бо я боюся повернутись через багато років і я так безпечно розповідаю про своїх родичів від народження до смерті не розуміючи що то є час і могили я лише відчуваю як екзистенція дуже мене гнітить а ще більше — відчуття екзистенції і я сиджу як моя прабабка на куфрі й з острахом думаю якою буде хвилинка що зараз настане і якою буду я і ти і чи прийде від неї лист і чи лист існує коли я наближаюсь до поштової скриньки і знаю що він там є а коли відчиняю скриньку то бачу що вона порожнісінька ачи він існує лише в той момент коли я до нього наближаюсь ачи він навіть тоді не існує коли справді лежить у скриньці і яке гарне слово скринька — і так думаючи про хвилину що прийде я не помічаю як ця хвилинка настає і як вона минає а може й ще страшніше що я помічаю як вона настає і минає

раз було так що хтось з дітей сів на ліжко Грубої Марії і ніжка чомусь дивно хруснула і відламалася ліжко було старе на ньому сиділа ще мама Грубої Марії але коли воно як п'яний корабель похилилось на один бік то всім у хаті перехопило дух а Груба Марія тріумфувала вона нічого не казала але видно що була щасливою бо взяла з ліжка смердючу подушку лягла на свій куфер і вкрилася хусткою... всі ж так і лишилися сидіти поки не прийшов Ядзин чоловік — її син — і не спитав: а що Вам мамо є що спите на куфрі? — Груба Марія на це йому показала зламану ніжку і своє похилене ложе що мовляв «буде вже цьому терпіти бо ади дивись

в-о-н-а надрубала а в-о-н-о сіло і доломило» — Груба Марія тріумфувала

— так мамо буде вже цьому терпіти

за одну ніч сталася катастрофа: на височенній березі біля мого дому поселилася родина воронів я й

сама здивувалась що всього лиш за кілька годин вони встигли звити гніздо нанести яєць і висидіти малих вороненят яким уже не менше тижня бо знизу мені видно їхні дзьобики а ти ж знаєш кохана яка мала тут ніч не встигаєш перевернутися на другий бік і додивитися до кінця сон ворони ж он як впоралися так що закрадається сумнів щодо однієї ночі і я страшенно боюсь кохана що між учорашнім вечором і сьогоднішнім ранком минуло набагато більше ніж кілька годин я зараз багато чого боюся якась стала ляклива ніби лань наприклад у неділю бачила розплаканого шестирічного хлопчика і здалося що він плакав українськи звичайно я не могла бути певна на сто відсотків але виглядало на те що по-українськи і я так злякалась кохана саме як лань це вміє бо страх — це вміння і бігла від того хлопчика невинувато швидко ніби відчувала сьогоднішню катастрофу... не стільки розходилося що ворони замешкали на березі і що саме ворони бо те як вони тужливо кракають схоже як колись просто в лице вив чужий чорний собака мені не допікає я не забобонна хоча кажу: багато чого стала панічно боятись — але ворони за цю кляту ніч вирвали з корінням усі мої квіти і без жодної мети так просто виклали їх копичкою корінцями до вікна і лиш я встала — зразу побачила цю квітчасту могилку — жодної не лишили всі жовті ромашки і півонії вирвали дзвоники білі і фіолетові ну все що ти б так любила а самі посідали на груді каміння і дивляться як я плачу бо я не дерев'яна і не глиняна і заплакала — більше з туги ніж зі злості за їхнім одночасним екзотичним цвітінням а ще більше за тим що я тобі не брешучи могла написати скільки за моїм вікном квітів — таких же як і в нас але уяви: всі цвітуть одночасно без розподілу за порами року і ти у мансардочці куриш китайські трави

не прикриваючи зів'ялу шкіру під очима — так — купочка мертвого зілля за вікном нагадала мені твою зів'ялу шкіру маю знову підозру що ворони все підлаштували навмисно кимсь послані мені допекти бо сидять на груді каміння наче знають як гарно ти виглядала б у мансардочці — а я тобі розказую що

Ви мені сьогодні снилися моя дорога пані — ніби ми разом десь засинаємо по обидва боки кімнати і я Вам маю щось важливе сказати що хотіла сказати вже давно і тут раптом набираюся сміливості серце шалено б'ється руки покриваються холодним потом але Ви вже спите і я зіщулююся мені хочеться стати клубком сірих ниток що лежить у кошику з багатьма іншими більшими і дорожчими клубками і хочеться щоб був задушливий вечір і щоб кошик з клубками лежав під ліжком а на ліжку щоб обов'язково кохалися

але вибач кохана за все це — мені було б так приємно якби ти хоч раз мені вибачила здається що я дуже завинила не лише перед тобою а перед усіма і тягар невідмученої провини вельми гнітить мене тому хочеться якомога більше випросити пробачень і коли я усміхаюся до перехожих це означає вибачте мені і коли купую пиво й кажу продавцеві спасіба це означає вибачте мені і коли додаю до картопляного рагу цілу ложку червоного перцю бо брат учора розповідав що в Узбекистані без нього не обійдеться жодна страва розумієш там спека до п'ятдесяти градусів а холодильники рідко у кого є м'ясо псується за дві години як зрештою і все інше тому переважно тамтешні жителі харчуються вже тричі зіпсутими продуктами з личинками різної мерзоти але ніхто з них ніколи не хворіє на пронос чи якусь гіршу шлункову хворобу бо надмір червоного перцю створює у їхніх кишках своєрідний дезінфікаційний контроль — то й це означає вибачте мені і не тільки

узбеки а всі навіть личинки стафілокока до яких мені так само немає справи як і до узбеків але просто для красивого слова

і ще мушу сказати тобі про могили бо зараз може хтось увійти наприклад Каган-Шабшай і сказати що пора йти на пилораму рубати сосни або що вирок замінили завдяки зусиллям рідних і друзів на смерть через повішення і виконавці вже чекають біля порога і вдягайся неодмінно у біле як це личить усім цнотливим дівчатам поспіхом молися загадуй останнє бажання і вйо або що у Норильську — єдиному в світі місті з легкої руки Берії збудованому за полярним колом не вистачає для фундаменту от сміх кількох кісток і вище управління вирішило надати саме мені можливість такої пожертви а Норильськ — дуже дивне місто тут ніч триває півроку і маршрутом автобусів передбачено зупинятися біля кожного під'їзду тому мені має бути приємно віддати заради нього кілька кісток — мало що може статися і я не встигну розказати тобі що чукчі співаються на ніч самі в тому не будучи винними — в їхній крові нема ферменту який би розщеплював алкоголь я думаю тепер: це нація святих схимників а ми і не здогадуємося — спохопимося лише тоді коли не залишиться жодного чукчі і знаєш вони наївні до краю йдуть за своїми оленями як вірні раби без постійного житла вони очевидно поклоняються цим звірам навіть коли вичиняють з їхніх шкур для себе нічні панталони і вони ніколи не вмиваються їхнє ніжне майже дитяче біле тіло ціле життя не знає води у рідкому стані як я досі не знала чоловіка я кажу — святі схимники а ми й не здогадуємося — і коли вертоліт цивілізації раптом десь відшукає серед вічного снігового медитування їхній невеличкий караван — то чукчі вискакують з конусоподібних чумів схожих на дупла йому назуст-

річ так що двох-трьох обов'язково розриває вертолїтним гвинтом а потїм вони віддають усе що виглядає чужинцям цїнним разом з двома-трьома усміхненими дружинами за канїстру горїлки бенкетують цїлу нїч а вранці відвозять на санях десяток трупів нїчного гульбища ген за горизонт — і найбільша трагедїя в тому кохана що трупи чукчі не закопують в землю бо їхня батьківщина — кїлька тисяч гектарів вїчної мерзлоти яка найтеплїшого дня найтеплїшої пори року тане на десять сантиметрів і я так злякалась коли це зрозумїла: думала чукчі викидають трупи в море або згодовують росомахам і песцям або ще гїрше — згодовують оленям а вони насправді відходять на безпечну відстань і прикидають їх камїнням і все хоча я досї дивуюся звїдки там камїння а тепер тїльки подумай кохана чукчі не мають як ми всі родинних могил нїчого не прив'язує їх до полярної географїї жодного цвинтаря жодного хреста жодного зогнилого родича все ретельно заморожене й збережене просторами вїчної мерзлоти

і мене щомитї переслїдує видїння як чукчі без панахїд і парастасїв везуть на санях своїх мерцїв

матушка Василиса несповна розуму — тут усї це знають бо хїба можна саму себе висвятити в черницї але подивись на неї це ж звичайнїсїнький паяц начепила на себе чернечу одежу — то ще нїчого на вулицї тако ї не подумав би але хустина в горошок на шїї — це вже ненормально бо хто коли бачив черницю з кольоровою хустиною на шїї — вона насїмїхається з віруючих — це всїм ясно їде собі їнколи з непокритою головою а волосся в неї попелястого кольору не пофарбоване і не посивїле але таке як попїл і погляд її завжди здивований бо очї такі виряченї аж круглї і губи завжди зцїпленї але

не природно так злегка а театрально бо верхня губа набуває трикутної форми і шкіра навколо рота витягується до зморщок ніби на губах хтось хоче собі зав'язати вузлик — але хустина в горошок не найстрашніше в її особі: йде така чутка що вона ворожить молодим дівчатам на картах кажуть що кожного вечора до неї приходять кілька дівчат і сидять до півночі — я розумію що коли побачиш своїх рідних дітей на катафалку скрученими й виверненими нутром назовні й побачиш як їхні оголені суглоби відділені від тулуба що матушці Василисі дано було побачити то можна й хустинки в горошок носити але розбещувати молодих дівчат — це вже мені вибачте — а вона розбещує інакше назвати не можна ворожить їм на хлопців бо на що ще можна ворожити молодим дівчатам і каже чи вагітні якщо яка боїться тобто між нами кажучи — дає їм уроки сексу хоча я думаю: там було щось і страшніше — а ви бачили як б'є поклони в церкві і не соромно від людей у нашому селі ніколи не було такого паскудства Ви бачили село велике чисте під хатами нема кропиви свині по дорозі не бігають а зайдьте до сусіднього села в Кондратьєво то там усі чоловіки ще зранку напиваються «хрусталику» — не знаєте? — технічний спирт ним колись кришталь чистили — не один і не одна передчасно на той світ пішли він же шкідливий як холера от і Афанасєвни вже нема недавно поховали а думали з нею цього липня разом на пенсію виходити — було чотири села від чотирьох братів названі: Денисово Кондратьєво Макарово і Степаново то залишилось лише два а решту повимирало — і наше село не якась там деревня — деревня коли церкви нема — ми слідкуємо за правопорядком пияків ганимо інвалідів доглядаємо покриток виганяємо а тут на тобі — вчителька сексу в чернечій рясі — Ви я Вас дуже прошу — до неї

не ходіть лишіть цю справу ходіть до когось іншого
наприклад в нашому селі є родина справжньої украї
їнки — Ви ж українка? — її вислали в 51-му спочатку
в Тюменську область потім сюди то Стефа Ніколаєвна
зберегла досі вишиту сорочку і чоловіка свого
росіянина заставляє її вдягати на свята бувало бігає
за ним по подвір'ї і проклинає на чому світ стоїть аби
вдягнув та все по-польськи так що він і не розуміє до
пуття а внукові своєму пошила сині шаровари пісні
співає ваші «ой зацвили фіялочки зацвили» вона буде
така рада вареників наліпить так ходіть лучше до
Стефанії Ніколаєвни ніж до матушки Василиці

у матушки Василиці — напівтемрява але так і по
винно бути бо вона зустрічає мене радо й водночас
боязко наче за спиною хтось причаївся і зараз нанесе
несподіваного удару тому вона часто озирається і мру
жить очі щоб їй виглядала кімната ще темнішою

сьогодні має все вийти — матушка стиха цілує мене
в губи і я чую на них запах забороненої дії — карти
сьогодні скажуть найправдивішу правду ти їм сподо
балася хоч зовсім з лиця негарна я бачу що негарна
можеш не ховатися сьогодні багато хто негарним
народжується і то не їхня вина — взагалі немає ніякої
вини — візьми вина і пий поки не почувеш як у животі
щось проростає — я бачу що хочеш бути гарною
усміхаєшся більше але тобі усмішка не личить її треба
замастити кедровою олією — ставай тут і роздягайся
нехай карти побачать тебе якою ти є і — соромся
навіть шарійся відчувай незатишок і відчай щоб аж до
мене дійшов їхній крик — чим голосніше тим менше
долинає до Бога — і думати про свого майбутнього
коханого зараз не можна вдай що тобі до нього
байдуже нехай лиже твої коліна — матушка накидає
на мої голі плечі якесь смердюче дрантя але я бачу що

вона все одно боїться — а тепер падай ниць і кричи що не маєш сили так жити благай себе вдарити проси диму плазуй отут на порозі так щоб холод з-під дверей діймав тебе до кісток — я бачу що негарна але що зробити твоє тіло дане тобі як воліві ярмо і зброя дурних — його ненавидіти — матушка в'яже мої руки грубою мотузкою і мені це подобається — так треба щоб карти відчули над тобою владу й відповідальність пусти своє тіло за течією щоб його потворність уже нікого не вражала дозволь йому обвиснути на тобі я так само собі це дозволяла в мене було багато кролів у ямі під хатою так багато що ніхто ніколи не знав скільки можливо що під землею вони збудували ціле кроляче королівство і повір мені я добре пам'ятаю як одної ночі сам кролячий король лежав разом зі мною на подушці бо пам'ятаю як він дрібно дихав мені в шию а кролі дихають частіше і тоді я дозволила собі забутись — у кролів дуже ніжна шкірка — о Боже што ета за цвєток — матушка хапає з підлоги троянду Адольфо і кладе мені на груди ніби любується як квітка тьмяніє й негарні набравшись потворності у мого тіла — а потім хтось убив пана Злісного — охоронця державного лісу — знайшли його з перегризеною шиєю біля потоку рушниця відкинута набік і черевики розшнуровані — в Злісного було ворогів ціле село будь-хто міг його вбити але чомусь усі почали звинувачувати моїх кролів казали що їх у мене під городом ціла ферма понаривали тунелі аж до самого Норильська і не один бачив як вони собі спокійно пасуться на лужку недалеко від домівки пана Злісного казали що під землею кролі робляться агресивними хотіли навіть кожного переглядати щоб знайти одного або кількох із зафуцованими кров'ю мордами і скільки я не перечила пояснювала що кролі траводні що в них у шлуночках живе спеціальна бактерія яка

робить їх не зайцями а кролями тобто цілком світськими мирними і лагідними вони завжди мусять їсти тільки траву інакше повиздыхають як руді миші — нічого не допомагало — всі вперлися що кролі перегризли горлянку і фертик на тому — і що було робити — мусила за одну ніч перебити всіх своїх любчиків повкидати в казанок і варити паштет а шкірок було стільки що хоч викладай дорогу до неба — коли ж убивала кролячого короля то почувалася повдоволю чорною вдовою — досі бачу перед собою його невинні розчепірені стегенця і знесилено опущені додолу вуха — опісля горіхами обсадила свій дім — а тут горіхи не ростуть якщо знаєш і я це знала але на зло обсадила щоб більше горя було навколо...

матушко вона мені лише раз справді подивилася в очі і погляд її тоді казав мені зовсім не те що повинен був казати і я щодня згадую її погляд і так багато домислила що в пам'яті більше брехні ніж правди тому зараз мені легше закохатися у вас матушко ніж щодня відтворювати її вигаданий фантом

розводь ноги і давай...

матушка Василиса кидає мені на спинукарти і бачить моє майбутнє але я знаю що там будуть лише пси

за три хати від Грубої Марії жила собі жінка і мала вона трьох доньок усі як одна — чепурненькі і красненькі до церкви ходять з хлопцями допізна біля парканів не стоять видно зразу що будуть з них гарні господині й жінка ними гордилася і мала єдине щастя що від доньок бо життя жінку по голівці не гладило — її мати покинула в шість місяців і втекла з американцем до Канади — покинула її під лавкою в снігах — спочатку віднесла було в сусіднє село і лишила на дорозі біля тополі але впізнали по хустці й принесли назад потім думала втопити в криниці але не стало

часу — треба було поспішати назустріч новому життю — от і лишила прикривши решетом під лавкою в сінях тому жінка дивлячись на своє благополучне прилаштування раділа і доньками своїми гордилася тільки й було мороки що з чоловіком — повернувся з війни паралізованим на ноги — от лежить на дивані з ранку до вечора і слова не скаже або віршик бурмоче під ніс: горіхове сіделечко і кінь вороненький ой поїхав з сього села козак молоденький а як їхав з сього села — низенько вклонився — прощайте громадонько — буду за вас бився горіхове сіделечко і в коня густа грива ой поїхав козаченько — дорога йому щаслива

або про молитву «яка ломить залізо» заведе а він від природи заїкається і кожну букву тягне по кілька хвилин — то так це обридало що якби не велика воєнна пенсія — не терпіла б зроду

і от прийшов такий час що мусила диван з чоловіком винести до комірчини де гуска висиджувала яйця і напевно їм там обидвом було любенько — гусці і йому — дарма що зима а там ні вікон ні пічки і було пораяється жінка коло столу чи просто вишиває а чоловік викрикає з комірчини різні дурниці ну що аби їй писок пси лизали аби пішла вона коренем попід землю що гуска вночі кліє йому очі що він хоче в туалет о з тим туалетом було найважче так що довелося жінці перев'язувати чоловікові мотузком його сечогінний апарат думала — менше буде хотіти

а тут ще й до всього задався Охрим думкою їхати поїздом до Станиславова в лікарню а поїзд відходить у понеділок вдосвіта ще навіть кури не піють то перед вечором в неділю починає Охрим лізти до станції навкарачки бо кажу — паралізувало по самий пояс — але так усе ставалось що спізнювався на поїзд і цілий понеділок вертався додому назад у комірчину до гуски от лізе лізе і зупиняється перепочити біля якогось

дерева мовляв скільки можна терпіти таке стерво от би-м зацідив межи очі каменем або краще цеглою щоб і світа більше ніколи не вздріла треба ж такому покидькові вродитися най би її три рази підоймило та й фурило жите мені зав'язала хіба я винен що вкалічів таж за її червака воював аби мала чим живіт натовкти огій щезло би — я ж колись гой-го який парубок був як ішли співаючи української селом то шандарі за це десять днів у тюрмі тримали а я прикинув дурним трясу перед ними правою рукою та й приповідаю: сир їла маслом срала пальцем сраку затикала — то вони мене і відпустять лиш дадуть день білити дерева коло каплиці — а тепер — де жите? — де жите? — де любов? — і коли Охрим так собі думав сидячи під деревом чи просто на фосі — Ядзя все давала йому крайчик хліба з вишневим повидлом або з шинкою (Охрим більше любив з шинкою) коли йшла на роботу в нічну зміну але вона його не шкодувала хоч усе собі казала: жель мене бере але ніколи не шкодувала йшла дорогою й замислено кивала головою що мовляв така гарна колись була голос мала звучний і мелодійний всі казали що доля має випасти неабияка тим більше що ім'я рідкісне — Ядвига — якесь майже езотеричне — польська королівна щс за Ягайлом так називалась — а Ядзі не було добре було лиш терпимо і нетерпимо як то буває коли зашморг на шиї затягнутий до кінця але не заважає кивати головою і краще щоб вона все забула — мачуха яка підмішує в борщ мила батько який в один день стає з газди охоронцем заводу і веде її з братом до притулку каже почекайте тут я принесу хліба — і вони з братом чекають до вечора того хліба а потім з притулку виходить гречна пані і питає чи їх тут назавжди залишили а вони з братом кажуть що тато за хлібом пішли Ви не турбуйтеся тато зараз прийдуть і заберуть

нас але тато не приходять і вони з братом їдять зупу в якій плаває квасолинка — о в Ядзі така здорова пам'ять що вона навіть пам'ятає скільки на день сливових кісточок визбирувала на базарі після того як утекла з притулку і яким акцентом говорив чоловік який чомусь сидів у її хаті за прилавком — Ганнусю дай цій дівчинці хліба — вона тут колись жила

а що Ядзю з повидлом чи з шинкою? — Охрим ніколи не усміхався коли це питав — кажеш там де ти виросла багато грибів у лісах і вовки загризли вчительку? — Охрим їсть на диво спокійно все пильно пережовує ніби сподівається знайти в себе між зубами не кістку чи дрібний камінець а шматок необробленого золота — і ти на пасовиську доїла корову в скленочку й ходила в кирзових черевиках на одну ногу?

зміняла за них м'ясо здохлої телички бо їсти його не могла так любила теличку цілих три роки за неї пасла корови а коли війна настала і почали кидати бомби я лишила корови і заховалася в куц шипшини думала — хочуть мене вбити але в такий колючий куц ніхто не полізе а потім прибігла до баби і плачу що мене мало не вбили бомбою тому я заховалася в куц шипшини і корови втекли до лісу всюди шукала — ніде нема — і баба спершу набила за корови а далі набила ще раз бо мовляв ніхто на мене бомбу тратити не буде щеня я таке

гай-ну Ядзю йди тепер додому бо я видів як Груба Марія вела тільки-но депутата каже що ти хотіла її зарубати сокирою так бігла по хаті за нею що лужко зламала

Охрим доїдав хліб і вертався ще повільніше — а через три роки Охримиха з доньками вийшла в люди з прищепленими до сукенки чорними стрічками бо тато вмерли — і всі присутні в залізному магазині зареготали

я давно помітила Єгоре як ти на мене дивишся коли кожного вечора тікаю в ліс покурити — Каган-Шабшай не дозволяє курити каже що пожаліється вищим органам і тоді мене в найкращому випадку посадять на місяць в карцер а можуть ще прив'язати голою до сосни і залишити на обід комарам а потім можуть запалити сосну і врятувати мене лише тоді коли почну молитися Богові можуть позбавити мене права зачиняти віконниці на ніч

і тому я тікаю в ліс щоб моя наглядка нічого не бачила і роблю вигляд що збираю гриби навіть нахиляюсь або штуркаю ногою трухлявий пеньок але насправді курю якомога швидше і більше й перестаю думати про одну жінку — ти її Єгоре не знаєш вона залишилась там звідки я приїхала і найгірше що ніколи не згадує про мене навіть не знає що я тут хоча може хтось зі знайомих сказав їй але це її так само зворушить як звістка що двоюрідний брат її померлої тітки що була другою дружиною її зведеного дядька купив на базарі в старої горбатої перекупки яка більше за все на світі любить розводити у горшках на підвіконні ломикамінь кілограм меду — ну тобто цій жінці про яку я коли курю перестаю думати байдужісінько до мене — і тому я намагаюся курити дуже багато бо так як тютюн пахне свобода а ти Єгоре дуже часто стоїш за деревами недалеко і мені приємно коли ти на мене дивишся бо тоді я інтелігентно поведжуся рівно тримаю спину не сутулюся а коли сиджу на пеньку то граційно розводжу ноги чи погладжую рукою підборіддя і я тоді собі зовсім чужинка якась зайшла випадкова відвідувачка однак виразно відчуваю радість що хоч ненадовго позбулася страху того яка я є насправді

мені снівся недавно подібний до тебе білявий вайлуватий молодик я думаю — може це доля що я

тебе зустріла тепер — ми втечемо кудись звичайно мені додому вертатись не можна там є схованка під пічкою можна буде там пожити десять років поки мою справу не закриють і не поставлять печатку про зникнення безвісти а ти ходив би до магазину по кефір і кренделі з корицею але краще не треба туди вертатися

станемо наприклад жебраками поїдемо до Італії кажуть Італія зараз гальпопом приймає іноземних жебраків з профілактичною метою: на вулицях розвелось надто багато голубів — вони сідають на пам'ятники й звісно обсирють їх і це в принципі не страшна трагедія адже всюди так є — всі люди на світі коли впадають у ностальгію першим ділом згадують пам'ятник місцевого чи всенародного поета з голубом на бронзовій голові навіть я тепер часто згадую свого старого скверного друзяку Міцкевича — але в Італії упослідження пам'ятників досягло крайніх меж не те щоб національні герої ставали з коричневих повністю білими просто бронза чомусь почала вступати з голуб'ячим послідом у хімічну реакцію і розсипатися на друзки — і що тільки італійська влада не робила — підключала до пам'ятників електричний струм поки кількох американських туристів не прибило на місці спеціально закупувала велику кількість соколів поки ті не почали виловлювати замість голубів собак котів і маленьких дітей а тепер от запрошують іноземних жебраків на голуб'ячий бульйончик вони ж не будуть нас годувати не виділять з бюджету жодної копійки для будування безплатних їдалень помуштрують голодом доведуть до кондиції поки ми не почнемо пекти на майданах нещасних ніким не захищених пташок запиваючи печеню водою з водограїв

мені звичайно спочатку буде трохи не по собі буду вередувати й плакати проклинати долю і тебе

й національних героїв але у Венеції ми вкрадемо в когось гондолу і це буде наш дім там будуть сміятися діти і смердітиме рибою бо через рік ми перейдемо на рибу будемо підгодовувати нею голубів і вони стануть нашими найближчими друзями вони сідатимуть тобі на капелюх і ти мене кохатимеш — Господи як ти мене кохатимеш! — а я ні Єгоре — я ні на хвилюк бо моє серце вже давно віддане в пекло мрійливого спогаду ним володіють мара й омана воно буде вічно нещасним у своєму нерозділеному почутті й тоді коли я вмру — воно висітиме на дереві не вмираючи ще сто віків і співатиме альбу про розлуку закоханих на світанку — і ти Єгоре муситимеш це терпіти бо ти будеш тим деревом на якому воно висітиме

я знаю — ти хотів бути археологом мріяв порпатися в землі у пошуках древніх скелетів аж поки не знайшов би в одному монгольському кургані свій власний — ти навіть минулого року їздив з експедицією на Ангари і ти надто добре пам'ятаєш як спочатку намагався вибирати з каші дрібних чорних комашок а потім перестав і ти пам'ятаєш старого діда котрий сидить на березі й нікуди не дивиться бо його лице щільно вкрите все тими ж комашками бодай їм добра не було

тікаємо завтра пополудні коли Каган-Шабшай укотре зникне ненадовго — хіба я не знаю — вона ходить курити за будинок я відразу впізнаю в її лиці обличчя жінки яка щойно курила це легко — нічого з собою не беремо нехай думають що я вийшла погуляти і мене роздер дикий леопард чи ненароком засмоктало в болоті і не треба завдавати собі зайвого клопоту шукати мене болотом мені земля я пробачаю всіх хто був мені катом

посидь зі мною Єгоре доки не докурю останню сигарету ти так гарно муркаєш і трешся об покусані

ноги що я починаю віддаватися твоїй ласці й вірити хоча буней — я от цілу ніч думала і вирішила: ми могли б втекти з тобою до Бразилії — о — це країна чудес там можна вирощувати каву й брати участь у ріодежанейрівських карнавалах і там повно старих товстих жінок які розплітають свої груди мов коси — а коли йде дощ у тій країні чудес цвітуть гігантські квіти-паразити і цвітуть рівно сорок днів доки ллє з неба і вода зливається через їхні опуклі суцвіття в землю як через каналізацію разом зі слонами міхами кави і тими хто не втримався

я перша з моєї родини потраплю до Бразилії хоча вуйко баби Васюти Іван напевне був там бо він був усюди навіть у Франції носив сап'янові чоботи і курив найдорожчий тютюн тоді як всі в селі курили коров'ячі гімняки — коли він ішов селом усі ховалися хто під стандарти в печах хто в шіпку між дрова бо казали що вуйко Іван в кращому випадку австрійський і німецький шпигун а в гіршому — вбивця молодих дівчат — їхнім волоссям він пуцує свої сап'янові чоботи а з колінних чашечок вирізає амулети й продає в Кракові на базарі

коли молодшому братові баби Васюти відняло ноги вуйко ніс його п'ять кілометрів до лікарні на своїх плечах і казав йому: йой та хіба ти не хлоп? і так само казав коли брата забирали в есеси і всі в хаті плакали і мама баби Васюти плакали і баба Васюта плакали одночасно пам'ятаючи що тільки вчора впросила маму купити в жида таркатої плюшевої тканини на спідницю а тепер усе пропало

вуйко Іван ніколи нічого не боявся — міг спокійно вночі ходити Борсуками де не один бачив великого волохатого чоловіка без голови а коли бився з десятьма старовіськими хлопцями то лиш грізно покрикував: не дри лахман богаю!!!! і вуса прикривали рот так що

він здавався ротом Всевишнього і старовіські хлопці напудилися вуйка більше ніж дідька лисого билися об землю що більше ніколи не перейдуть межу свого села будуть у ньому сидіти як миші і не запускатимуть своїх корів у чехівську конюшину

прощався вуйко з бабою Васютою і мамою баби Васюти вночі і це було схоже на несподівану зустріч після довгої розлуки він сидів біля столу і питав свою сестру чи та пам'ятає як вони везли фірою сіно і як легкий смерч підняв їхнє сіно і поніс в небо а потім як вони раділи бо в сусідньому селі у якихось діда і баби смерч поніс у небо хату але дід і баба цього не бачили бо сиділи навпочіпки під кременем взявшись за руки і заплющивши очі — ще вуйко казав сестрі щоб вона не віддавала Васюту за непутерного Леся Бомка бо подивись яка вона гарна і розумна хоч і закінчила лише дві класи вже вона одна в тебе: від сина тільки каптанчик і зостався то пильнуй її най в люди виїде — і вуйко Іван поїхав кудись закордон так що його з того часу ніде ніколи не бачили і багато хто від цього зрадів особливо старовіські хлопці і молоді дівчата а через тиждень німці покинули їхнє село і прийшли рускі

тому я кажу що вуйко Іван міг бути в Бразилії бо відтоді ніхто

не знає де він є а землю можна за вісімдесят днів обійти не те що за

п'ятдесят років от вуйко якраз там живе бо Бразилія це країна чудес і от він там нарешті закохався одружився народив двох бахурів — взув їх у сап'янові чоботи і вони разом ходять в поле ловити земледухів і пити перепелині яйця

і уяви Єгоре скільки буде радості коли ми там зустрінемося і я буду не сама а з тобою тобто поглянь вуечку в мене є той хто скаже: не кури так багато —

я хочу щоб ти жила довше вуйко зрозуміє дарма що ми з ним не знайомі і що наші з ним життя припадають на різні кінці століття — він притулить мене до грудей і скаже: ну то як жилося Васюті за Бомком Варваро? а я йому захочу відповісти що мовляв так що один ішов пня підпалив а другий ішов задницю підогрів але не скажу бо скінчилася сигарета й на мене знову напала меланхолія

мулат зрідка заглядає до мене — коли Каган-Шабшай ховається у провулку між двома високими будинками і розглядає чужі вікна в одному бачить kota в другому ляльку з великими чорними бровами і ще бачить одне зовсім маленьке віконечко з двома червоними термосами — тоді мулат знову не дивиться мені в очі і так само міцно тримає сина за руку — я йому даю миску полуниць бо їх тут так багато що скоро полуниці стануть частиною мого тіла якимсь новим органом і ти не знаєш любий брате як двічі на тиждень Каган-Шабшай будить мене зранку одягає ошийник щоб я бува десь не повісилась і веде мене на каторгу збирати полуниці і це брате для мене гірше ніж пиляти сосни чи будувати підземний тунель це гірше ніж бути санітаркою у війську чужої країни й одночасно коханкою прапорщика — з полуницями боротися неможливо і навіть безглуздо бо вони через два дні дозрівають знову і завжди червоні якби хоч іншого кольору наприклад світло-світло-фіолетові або срібного відтінку — мені червоний колір ріже очі й головне — він мене збуджує вибач що я тобі таке кажу але збуджує сексуально... от спочатку я їла ягоди спокійно як усі люди не дивлячись відразу запихала до рота бо це не малина в якій можуть бути черв'яки... тоді я згадувала одну жінку — ти не знаєш її але повір вона прекрасна — і думала що їй сподобалося б так

їсти полуниці я уявляла як вона не кусає їх а роздушує піднебінням об язик при цьому вирівнюючи коліна так що вгорі колінної чашечки на литці утворювався маленький горбик м'язів а якби я тоді дивилася на неї ззаду то зовсім не побачила б що вона їсть полуницю бачила б тільки що вона стоїть на плантації і дивиться кудись уперед можливо шукає мене — але згодом полуниці своєю кількістю роздушили мене ніби піднебінням об язик бо щоразу більше почало здаватися що ця жінка вже не стоїть і не шукає мене а навприсядки збирає великі доспілі ягоди й оберемками кидає до рота тобто ягоди стають володарями першого плану відсуваючи індивідуальність цієї жінки про яку я тобі кажу за межі нормального відчуття краси або гірше — вимальовують її вульгарною ненажерою яка їсть полуниці лише для того щоб через кілька годин у туалеті спостерігати на що вони перетворились а я стою ззаду цієї ненажери й бачу що прийшов кінець мріям та ідеалам що все — прощайте і вибачайте за нахабність просто не було часу запитати як у вас справи — і з тим як полуниця ставало все більше видіння ставали все жахливішими: дійшло до того що Вона починала намащувати полуницями обличчя мовляв це корисно для шкіри потім територія гримування поширювалася на шию і верхню частину грудей потім Вона намащувала полуницями все тіло й лягала проти сонця разом з багатьма іншими жінками — до гурту Каган-Шабшай матушки Василиси Стефи Ніколаєвни — і так вони не рухалися на сонці серед липневої спеки як мумії урожевому серпанку якби у світло-світло-фіолетовому то ще нічого а то в рожевому і — тут брате найголовніше — на їхні солодкаві тіла сідали різної величини мухи з лискучими черевцями перелітали з тіла однієї на тіло іншої ніби нема різниці чи сидіти

на Ній чи на Каган-Шабшай мухи залазили у вуха в ніс і в пупок я думаю жінкам було навіть приємно а ще більше було приємно від того що я стою ззаду і бачу все від родимки під пахвою до мізинця лівої ноги — і це брате мене невимовно збуджувало так що я поривалась лягти поруч них намаститись полуницями і чекати щоб муха яка щойно сиділа на Ній сіла мені на губи я б навіть витримала мух Каган-Шабшай хоча вони звичайно були б набагато важчими і безпринципно залазили б у всі рани в тому числі й душевні — ти бачиш брате яка важка моя каторга тому з'їж цю миску полуниць — нехай їх стане на землі на миску менше...

і ще страшенно мерзнуть ноги незалежно від пори дня і року Каган-Шабшай каже що в них вселяється дух вітру і треба неодмінно прикривати голову чорною хустиною ніби я справляю чийсь похорон а дух вітру боїться хрестів і ксьондзів але мені здається що сибірська земля завжди — і в липневу спеку — випромінює арктичний холод вона чекає щоб на неї хтось ступив і забрав трохи мерзлоти собі а її мерзлота це моя печаль і я намагаюсь більше ходити на прогулянки щоб звільнити землю від її тягара як рибальську сітку від мертвого тюленя але я це роблю не для землі а для себе — просто хочу щоб по міліметрові відмерзали ноги щоб вічний холод ліз моїм тілом усе вище і вище як невправний залицяльник лізе під нічну сорочку бо хочу щоб був хоч якийсь залицяльник і ще хочу мати виправдання на випадок якщо колись прийде помилування а мені не буде чого вже повертатись додому бо помилування прийшло надто рано і ще не всі там забули або надто пізно і вже ніхто не пам'ятає...

брат завжди швидко з'їдає свою миску полуниць бо знає що робить цим мені велику приємність а він

завжди хоче зробити мені щось приємне аби я не думала що все так погано в цьому краї він старанно завжди вилузує тарілку коли їсть полуниці зі сметаною але тоді відвертається від сина і в цю хвилину він устигає сказати щось дуже важливе те заради чого власне й прийшов — перед тим навшпиньках заглядаючи за двері чи не підслуховує наглядкача напевне боїться що за речі які він збирається мені повідомити можуть притягти до судової відповідальності викрасти сина а потім шантажувати щоб підписав письмове каяття — і лише переконавшись остаточно що зайвих вух нема каже мені що

тут сестричко ніде нема раків і жаб — от є повно ящірок змій черепах які кусаються і свиней які ходять селами безпечно як собаки багато окунів і казали навіть є лососі — нема тільки раків і жаб бо він якось спеціально йшов їх шукати на болото — не знайшов — там орнаментальна імпотентна тиша — колись баба Васюта ввечері відганяла жаб від порога казала що то відьма лізе до хати й сипала жабі на голову сіль або накривала жабу відром а вранці бігла дивитись чи відьма не втекла і що ви думаєте — жаби у відрі не було втекла стерво таке — а тут баба нарешті жила б спокійно звідки ти знаєш — може якраз їй сподобалося б — адже тут люди набагато привітніші жимолость набагато корисніша і взагалі — Саяни набагато вищі за Карпати... в супермаркетах продають уже покраяний чорний хліб із соняшником з тмином і з волоськими горіхами а ти пам'ятаєш — у баби ніколи не було гострого ножа завжди ножі гострили об каміння на подвір'ї — і вона могла б тут далі годувати своїх свиней — я казав — вони тут бігають селами як собаки але от вбивають їх як на мене жорстоко: то сокирою то кувалдою дехто навіть стріляє з рушниці а до баби завжди приходив професійний різник

миттево позбавляв свиню життя цільовим ударом у серце і довго спускав з тварини кров доки в потоці біля хати вода не ставала багряна

мулат швидко все казав і мені здавалося що він починав усміхатися кутиками губ я могла подумати що він з мене сміється бо помітив десь подерті панчохи або дуже яскраво просвічується білизна але ти брате не смійся я думаю що навпаки ти мав би помітити як я останнім часом дуже погарніла волосся відросло витягнулося лице і на носі зникло ластовиння — це все через те що в мене закоханий Єгор той що підглядає як я курю він невмілий кавалер найдалі — може потертися об ноги й принести сухого зеленого метелика але мені годі жалітися бо Єгор нічого від мене не вимагає крім молока він завжди мовчить але я знаю що він знає як мені страшно коли вночі наді мною скрипить стеля і як я боюся переходити на вокзалах рейки щоб не затиснуло в них ногу і я знаю що він розуміється на справжній красі бо жестикулює лише так як йому личить хоча міг би жестикулювати ще багатьма різними способами які йому пасують безумовно менше і в ньому все прекрасне як у ненародженої дитини яка переконана що вже народилась — у такі моменти хочеться щоб Єгор мене міцно обійняв і тоді я шкодую що він — кіт

сене — я так хочу щоб він був ззаду мене

от я ходжу попри будинок Зарх при Благовіщенській вулиці і фотограф Лухтанський лле мені на голову помії або я сиджу в зеленому скверику навпроти Благовіщенської церкви де ввечері на великий бенкет збираються всі жебраки міста й намагаюь не дивитися на підпухлу синювату жебрачку бо коли я на неї дивлюся — вона починає дико мотати головою

і хреститися а тої миті коли я відвертаюся щоб подивитися на голубів і вона розуміє що моєї уваги треба буде знов чекати кілька хвилин — то з усієї сили тарабанить об бетон пластмасовою тарілочкою і відкриває рот ніби от-от загорланить на мене що мало мені не здається тому махом кидай пару копійок у цю пластмасову тарілочку не бачиш що мені перекрутило всі ноги

або коли я розглядаю високі розлогі дерева з маленькими схожими на шипшину плодами і мені кажуть що то яблука а не шипшина і вони називаються райськими і вони о-го-го які смачні — не пара тим що там — у вас — і я думаю що ті яблука які колись росли у баби біля хати і ми їх часто рвали коли навколо лежав сніг повинні б називатися словом яке позначає середовище ще блаженніше за рай бо рай тоді не такий вже й велокоблаженний якщо там ростуть подібні фрукти і як Єва могла впасти так низько щоб спокуситися на цю шипшинку? і як Бог міг опуститися так низько щоб пошкодувати її прабатькам? якби то були яблука моєї баби я б усе зрозуміла сама не раз шкодувала поділитися ними зі своїми подругами

або коли я виходжу з ванни і довго стою не рухаючись щоб кожна краплина води підкоряючись всесвітньому тяжінню стікала додолу лоскочучи мене своїми передсмертними ніжностями

або коли я всього лякаюся — я вже казала — в тому числі сідати на унітаз бо звідти може вилізти змія а ще гірше чужа рука і лапнути мене а ще гірше пробратися через анус у нутрощі тобто ніби посадити мене на палю як колись татари саджали полонених але тоді я не просто буду полонена посаджена на палю а буду лялькою якою щосили вертітиме рука — Петрушкою який зараз на майдані має розвеселяти

гектар публіки — навіть коли я так лякаюся — у всіх перелічених випадках що їх і важко поєднати між собою чи сказати: так це вартісні й важливі випадки у твоєму житті Варваро якби їх не було ти не змогла б визначитися щодо найважливіших проблем буття — все одно я хочу щоб коли вони стаються всюди навколо і в них самих був сенс бо коли я народилася — по радіо передавали сонячну безвітряну погоду і скрізь навколо повно сенсу а в дикторки був занижено мелодійний голос як буває у людей які точно знають що кажуть

я хочу щоб не було лиш одного сенсу: говорити що він є і зараз мені теж не треба це казати але не тому що все на світі — марнота марнот і що «я не атеїст який розтрачується на доведення того що Бог не існує бо навіть якби він існував — то це нічого не змінило б» — а тому що всім і без мене відомо що сенс є і тіточки й бабусі і дідусі й сусіди — кожному снівся сон як вони летять над великим містом обійнявши вертоліт і сонце лишень встає і вони обливаються сльозами радості спостерігаючи як люди вигулюють своїх собак як коханці крадуться вікнами додому і як у калюжах (бо вчора була гроза) плавають опале листя усмішки млинці стрічки ковпачки від авторучок срібні ложки дитячі соски я і ти й аркуш зошита з математики за п'ятий клас і як мені затишно знати що хтось обійнявши вертоліт летить над містом і бачить як ми з тобою плаваємо в калюжі а я тоді не справжня я — а торба всіх своїх спогадів страхів і безглуздих суджень я в найрізноманітніших митях наприклад я що дивлюся на жінку яка дивиться на малу дитину яка дивиться на хмаринку або я що одного разу не витримаю такої великої кількості одночасних думок і розпадуся на мільйон випадкових дрібниць якими будуть причісуватись найпрекрасніші профури планети

я хочу щоб у всьому був сенс і щоб я страждала від його надлишку щоб я була ним переповнена як повітряна куля аргоном звичайно інколи можна посперечатися напиватися плакатися тобі на плечі як усе подурному склалося

що я опинилась в сибіру і навіть не можу величати його великою буквою і як хвилююся що це «подурному» набуде рис нормальності або й уже поволі набуває і ти собі уяви кохана що буде коли мною заволодіє абсурду якому теж є сенс а це найстрашніше коли абсурд має сенс бо тоді навіть абсурд стає абсурдним і я боюся кохана що всюди там усе нормально усі проживуть все як треба і коли будуть вмирати навколо їхнього ліжка збереться повно людей половина з яких внуки й правнуки і на їхніх обличчях горітимуть сльози жалю —

і лиш я чомусь у полоні чудовиська лиш зі мною щось не так — бо я боюся кохана що все брехня а я — найбільша з брехонь — і кожна думка перш ніж прийти мені до голови обережно стукає в двері які відчиняються тільки тоді коли суворий цензор загляне в щілину і я хотіла б роздушити цензора в кулаку як яйце і може найближчим часом так і зроблю — і я боюся кохана що справжня світова історія — це мільйони газетних шпальт а я — брехня і моя доля — пробиратися крізь світову історію як крізь натовп геніїв — мучитися від власної брехливості тикати нею собі в лице — і коли генії переможуть а мій марафон добіжить кінця — я почую грудний занижений голос дикторки яка скаже мені вже вмираючий що і світова історія й газетні шпальти і генії — все теж брехня і дуже шкода Варваро що ти потратилася на марні думки — нам справді прикро що все вийшло так безглуздо

і я їм яблука завбільшки з шипшину і за вікном ще донедавна цвіли квіти без огляду на пору року в якій

вони повинні цвісти але ворони за кілька годин ночі їх усіх повиривали поскладали корінчиками до вікна звили гніздо нанесли яєць висиділи вороненят і тепер мовчки сидять на паркані і чекають коли я прокинуся щоб побачити мій розпач — ну хіба таке можливе? — чому я не потрапила до Єгипту на Афон до Таїланду до Канберри в Марокко в епоху рококо чому не захоплююся роком і маю лише два ока? — що думала моя мама день перед тим як зрозуміла що в її животі є я і дуже цікаво що думала я в той знаменний день? — чому мені здається що хаос — моя справжня домівка і чому щоб звільнитися від цього почуття треба щодня по кілька годин у темряві дивитися на полум'я свічки? — чому мені ніхто не пише? — чому ти мені не пишеш? — кохана? — чому ти? — мені? — не пишеш?

але коли я тобі так плакатимуся на плечі ти можеш щось збрехати і мені полегшає власне мені вже полегшало від думки що доторкаюся до твого плеча і ти дивишся мені в очі і брешеш кажеш

Варваро подумай може (ненавиджу цю підступну тактику через може) якраз у тому що все вийшло так по-дурному і є твій сенс у кожному абсурді криється таємниця яку ти пізнала а будь-яке пізнання має право на сенс розумієш багато що я б сказала — навіть все — має право на сенс — крім тебе — ти можеш тільки завжди бажати цього права — не виходячи за межі бажання і тіла

але ти дівчинко часто любиш бунтувати думаєш ти заслужила на кращу долю однак бунтуючи ти підкоряєшся зрозумій це

тому носи своє руде волосся — поки воно тобі личить...

а я тулюся до тебе кохана все ближче ніби відчуваю свою вину і от-от покаюся але насправді знаю — кажеш неправду — обманюєш і мене і себе як дитина що лякає батьків бабаєм —

уяви — діти північних народів уміють стріляти з народження і вони стріляють не будь-куди а просто білці в око щоб не зіпсувати шкірку а якщо заблукають на два тижні в тайзі ніхто називаючи їх по імені не плаче і не побивається бо в дітей північних народів нема імені — ані імені ні прізвища — а коли ці діти були маленькими їхні матері їм у підгузники напихали моху — ягелю — і таким чином вигадали памперси ще багато століть тому

і уяви — далеко на Півночі росте дзвінкий кедр який здатний у голки всмоктувати сонячну енергію і приходять такий час коли він починає дзвеніти і дзвенить три роки так що навколо висить неймовірний гамір а потім замовкає на тридцять років ніби замислюється

я тулюся до тебе кохана надто близько і ти могла б побачити в цьому якусь непристойність але не бачиш бо стільки навколо бруду а ця дівчинка ще зберегла в собі крихту здивування вона ще до чогось прагне ще бореться зі своїм чудовиськом (ти вагаєшся) вона хоче від мене одного листа в якому я не напишу нічого крім погоди то хіба я можу їй відмовити в такій дурниці адже стільки було чоловіків які не вартували слова взагалі а я до них і говорила і приходила ввечері

о Господи коли ти так собі скажеш я хочу щоб у мене за спиною як добрий ангел чатував сенс

секс — я так хочу щоб був секс

я до перехожих і навіть до собаки яка п'є з калюжі воду всміхаюся так ніби бачила їх голими і вони сором'язливо ховають погляд у своє безкомір'я думають мало що коли могло статись і вона справді нас такими бачила підглядала за нами коли ми засиджувалися в лазні: тепер пригадуємо як під вікном щось було зашаруділо і стихло а ми тоді подумали що

то хрущі — ця дівчинка небезпечна бо нам не подобаються її зсугулені плечі — самотні дівчатка небезпечніші за тертих рецидивістів — ми ж хочемо збереження своєї інтимності щоб нам у вікна ніхто не заглядав коли на столі парує смажена картопля а біля пічки муркоче сіра кішка ми хочемо щоб вечір був на диво спокійним щоб наші ноги відпочивали на канапі після важкого робочого дня так — і щоб ніхто не крав муркотіння нашої кішки — це дуже важливо — йди своєю дорогою дівчинко нам незручно в твоїх райдужних оболонках упізнавати себе големи

продавець бананів у кіоску називається Мордва в нього пласке овальне лице й надміру вузькі очі селькупа і він віддаючи копійки завжди торкається до моєї долоні так що я думаю а чому б і ні

кажуть — селькупи дуже щирі й привітні якби Мордва продавав не банани а дині і якби я підійшла до нього невимушено граційно сказала що знаю тільки що ківі це тропічний агрус і взагалі не розуміюся на динях але дуже хочу вибрати солодку як мед то чи не могли б ви пане мені допомогти (при цьому не можна рухати носом бо селькупи не люблять жінок з рухливими носами) Ви ж бачите — я в безвихідній ситуації лише надія на галантного продавця не рухаю носом приваблива 19 років сусіди кажуть непогано готую дітей не маю в шлюбі не була і — о — Мордва подарує мені десяток медових днів донесе додому кине на ліжку і згвалтує несамовито повільно — не мружачи й борони Боже не заплющуючи очей його жовта шкіра мені навіть на хвильку сподобається я навіть дозволю її собі погладити бо завжди гладжу випадкових коханців щоб було якомога більше людей таврованих моєю зимовою ніжністю і — о — Мордва такий сильний що не засне відразу опісля а ще витримає кілька моїх усних пасажів про Чарлі Чапліна

який перед смертю залишив цілий маєток щасливцеві який зможе подолати його рекорд у мистецтві випускання кружалець диму: сигара повинна бути обов'язково кубинською кружалець повинно бути не менше одинадцяти однакового діаметра на однаковій відстані одне від одного а між ними повинен проходити струмінь диму тонко й рівномірно як шовкова нитка складена в одинадцять разів і — о — Мордва міг би випустити такі кружальця а на гроші Чарлі купив би плантацію динь і два кіоски в центрі міста і кожного дня вбивав би по кілька чоловіків які похитливо на мене дивилися б особливо таджиків бо вони дуже схожі на індійців роз'їжджають на білих слонах і викрадають чужих наречених Мордва кинджалом різав би їм горлянки викладаючи з голів візерунки на клумбах а через два роки відніс би у якесь міністерство звіт про доходи і привів би до нашої з ним затишної домівки ще одну вродливу пошановувачку медових динь

тобто розумієте — нема кохання на все життя і так само нема на все життя сексу в будинку напроти живе старий командор Резанов який двісті років тому повернувся з Америки і плачучи припав сліпій матері до колін бо не міг пригадати якою мовою говорив у дитинстві й мати відвела його до хати і лікувала травами три місяці а головне — командор залишив в Америці свою кохану іспанку Кончіту в неї біле як молоко волосся і голубі як небо очі але вона не поїхала з ним і невдовзі після розлуки померла можливо від тути так що не залишилося після неї жодного гудзика яким можна було б командорові защепити собі сорочку спогадів жодного скельця яким можна було б командорові пустити з жили заражену коханням кров і командор прийняв обітницю мовчання і лишився жити так як є — купив великий бінокль

і підглядає за мною з горища — Мордва кілька разів ловив на собі його згасле око але не перерівав командорові горлянку бо якраз мав намір нести до міністерства звіт про доходи і коли я сказала що вчора скінчилася мука Мордва якось розсіяно змовчав мовляв це вже немає ніякого значення ніякогисінького не треба мені вже ні муки ні пирогів ні тебе тому я наступного дня перешукала всю хату і під матрацом знайшла два акуратно відкритих листи від коханки яка пише що — все гаразд тільки от дуже за тобою Мордвинко скучила щоночі згадую твою жовту шкіру що пахне динями і мрію щоб ти в мене ввійшов на світанку

тобто нема кохання на все життя і нема на все життя сексу але якщо ми з тобою ще колись зустрінемося кохана і ти подумаєш а чому б і ні адже навколо тільки бруд а ця дівчинка бореться зі своїм чудовиськом і вимагає від тебе набагато менше ніж вимагали чоловіки до яких ти говорила і приходила ввечері — то тоді я хочу щоб за нашими плечима було так темно що і в бінокль не розібрати чи там стоїть ангел чи сата...

коли я порпаюся у волоссі Каган-Шабшай вона виглядає щасливою і починає говорити про колорадських жуків — каже що щаслива зовсім не тому що я їй порпаюся у волоссі а тому що в цьому блаженному краї нема колорадських жуків і так з усіма місцевими жителями — заглянь у їхні душі — каже — ти не побачиш там моя люба невірнице і тіні нарікання на долю бо всі вони знають що могло бути набагато гірше і ранки вони могли зустрічати в світлі тілець щойно вилуплених личинок і жити вони могли з підозрілим поглядом людини яка уважно заглядає під спід картопляного листа і їх самих вернуло б від власних

поглядів вони цуралися б дзеркал тіней і відображень у воді але ти не думай що колорадський жук так лякає місцевих жителів — ні — їх лякає запах жука а ще більше жовта рідина із запахом жука яка завжди залишається на руках маленьких дітей тому для них межа нічного жаху — побачити вві сні поле зеленої картоплі з маленькими червонястими ягідками на галуззі а вони оглядають поле не зблизька щоб розпізнати в ягідках живу істоту а здалека коли видно лише відтінки червонястих горбиків які легко можна прийняти за порічки або малину — і знаєш — є такі безмежно безпечні сні коли найбільший жах не видається жахом бо мозок який може його зрозуміти відпочиває і тому люди прокидаються без найменшого здогаду що бачили вві сні справжнє жажіття одягаються чистять зуби відслонюють штори і дивлячись на руки своїх дітей раптом усвідомлюють що на галуззі картоплі не можуть рости ані порічки ні малина і що то були без сумніву червонясті з чорними крапками по боках личинки колорадського жука і вони в агонії поспішають до мого брата Ромера аби ще раз переконатись у тому що в сибіру колорадський жук навряд чи зможе перебути зиму адже він заривається в землю не більше ніж на десять сантиметрів — тим більше Урал ця мерзота переходила шістдесят років що там зими набагато м'якші ніж у нас — тому шановні мешканці принаймні століття нема чого турбуватися і боязко користуватись у бесідах свфемізмами — ми живемо в країні сльдорадо

і мені поруч з волоссям Каган-Шабшай теж стає радісно й щасливо бо справді в обличчях місцевих жителів я завжди бачу вдячність долі за те що ні завтра ні будь-коли протягом прийдешніх ста років вони не зустрінуть у себе на городах колорадського жука

але одночасно я помічаю в їхніх обличчях нешанобливе ставлення до жителів Уралу і далі — ніби ці люди їм нагадують метушливих і суєтних мучеників пекла не вартих ламаного гроша прокажених необрізаних вошивих рудих і нікчемних чорноробів з повними відрами живого врожаю

підозрюю Груба Марія ненавиділа бабу Ядзю з такою ж таємною внутрішньою огидою яку можуть відчувати люди які ніколи не торкались колорадського жука до людей які його торкалися — мешкаючи з нею в одній кімнаті вона відразливо затуляла очі хусткою коли баба Ядзя вранці одягалась а коли та їй пропонувала сніданок Груба Марія зовсім відверталась до вікна мовляв не треба мені твоїх смердючих помийв жидівко невмивана очі мої аби тебе і твоїх бенькартів не виділи — і хоча звичайно як тільки двері за Ядзею зачинялися Груба Марія одразу починала ваговито відкривати баняки й поважно нюхати гарячі страви а потім вирішувати яку виделку вона сьогодні заховає в курнику або віддасть до кращих часів Великій Марії — але й тоді її губи кривилися від невимовної огиди перед Ядзею і ні виделки ні покришки баняків вона не брала голими руками

любов Грубої Марії до депутатів і головного лікаря була прямо пропорційною ненависті до Ядзі вона ходила до них тільки на великі свята одягала для них свою синю струксову спідницю й американську хустку а коли вела їх до хати показати наочно як учора невістка біла її баняком по голові то щоразу намагалася все ближче до них торкнутись або йдучи мимоволі зачеркнути їх боком і намагалась водити якомога більше депутатів від чого ставала ще огряднішою і грубішою — навпроти церкви вона говорила напрочуд голосно і так само голосно майже вульгарно до них реготала щоб усі бачили кого вона

веде і з ким розмовляє — ніби грала роль найповажнішої в селі жінки з якою всі рахуються і приносять на Великдень у подарунок паски — а коли депутати нарешті заходили до хати ні на мить не забуваючи про свій депутатський гонор і суворо казали заплаканій Ядзі: ну товаришко нащо Ви били маму? — то Груба Марія закладала на грудях руки ні на мить не забуваючи про гонор найповажнішої в селі жінки і теж так само суворо питала: справді товаришко нащо Ви били маму? га? і тої миті вона була переконана що Ядзя била Грубу Марію баняком по голові і що підрубала нещасній старій жінці ліжко і що не дає їй їсти або навпаки годує здохлими отруєними щурами тому Грубій Марії нічого більше не залишається як головою та в воду — такої подяки дочекалась від дітей на старість років — і ми тебе захистимо Груба Маріє щоб ти це знала — ми з поважними товаришами депутатами не дозволимо над тобою глумитися зайшлій жидівці

Ядзя коли приходили депутати заплакана сиділа за столом і пальцями перебирала мереживо скатертини мовляв я б і сьогодні все залишила й поїхала до Житомира або до Новограда-Волинського там такі ліси якби ви лиш знали і стільки влітку білих грибів і підберезників я було назбираю в мочарах повну пазуху й біжу з коровами додому а тоді на ноги нічого не вдягали та й трусів у мене не було от я прибіжу додому сяду на ганку й витрушую з пазухи гриби а все тіло аж пашить — стільки п'явок — я б поїхала до цьотки Тофільки я їй колись від баби гарбузове насіння у двох мішках несла спочатку пронесу сто метрів один мішок потім лишу його на дорозі й вертаюся за другим а баба мішки зашивала шовковою ниткою щоб я звідти не тягала зернята і я не тягала але раз так розізлилася що розпоролла мішки посеред

дороги і схрупала все до одного — пам'ятаю тільки як цьотка крадькома виглядала з вікна і все чекала коли нарешті я розізлюсь і розпорю мішки і я це зробила для неї щоб вона знайшла нарешті свій спокій бо вона знаходила спокій коли мене біла — так шановні депутати я поїхала б хоч зараз бо деколи дуже хочеться підкоритись Грубій Марії як колись цьотці Тофільці навіть цікаво як зміняться її рухи під впливом моєї поразки чи побільшає жестів і чи сиве волосся знову набуде русявого кольору але якщо я поїду то решту днів мене будуть переслідувати її закладені на грудях руки а я їх страшенно боюся і тому залишаюсь вертїтися навколо леза і мріяти що прийде час і я її таки вдарю баняком по голові а потім годуватиму отруєними щурами і в день коли вона в страшних муках відійде у кращий світ у мене буде весілля

депутати оглядали баняки і йшли геть помахуючи на Ядзю вказівним пальцем — діти лягали на полудень спати Груба Марія поспішала до Великої і Малої Марій розказати як усе минулося а Ядзя верталася на город збирати з картоплі колорадських жуків

найкраще Ядзі було у жидівки а Ядзя знала що каже бо перебула у стількох людей стількох попідмивала бабусь і стільком малим дітям витирала носи що гріх сумніватися — жидівка була дуже висока і гарна — коли Ядзю до неї привів її чоловік вона сиділа з донькою на гойдалці в саду й читала французький журнал Ядзя дуже її боялася бо бачила що чоловік теж її боїться тому не відходила від чоловіка і його велосипеда навіть не сміла подивитися вгору — лиш чула як вони через неї сварилися невідомою мовою і який у жидівки глибокий грудний голос — але потім жидівка пішла до хати й винесла Ядзі велетенську булку з маслом і Ядзя назавжди її полюбила як вірна

собака що любить своїх господарів ніби за їхню ласку
а насправді за їжу

пані я буду Вам усе робити буду бавити дівчинку
буду на річці чистити срібло ходитиму до крамниці
й віддаватиму всю до копійчки здачу прибиратиму
в кімнаті замітатиму митиму посуд збиватиму сметану
— і буду завжди мовчати як риба в склянці ніколи
не скажу Вам слова впоперек тільки візьміть мене до
себе і годуйте мене

Ядзя вмлівала перед жидівкою особливо коли
приносила ввечері їй воду мити ноги або коли сиділа
під горіхом з дитиною а вона сиділа навпроти
й читала — в неї були окуляри з тонким золотим
ланцюжком який змією сповзав від скроні до шиї і на
зап'ясті в неї був годинник хоча Ядзя не знала що то
годинник думала — там живе маленький чортик
і не дивувалась бо жидівка могла мати свого чортика
Ядзя не сумнівалася що вона могла мати і мітлу і хвіст
і совині очі опівночі що вона може літати ночами
і тому інколи її чоловік іде на кілька днів геть але
завжди повертається з опущеною головою і повною
торбиною невідомих фруктів — коли він ішов жидівка
сиділа в мансардочці й курила китайські трави а Ядзя
підглядала за нею через щілину в дверях і найбільше
тоді хотіла гладити жидівку по голові бо їй здавалося
що вона плаче і її зелені очі можуть утратити колір
або стати звичайними — а раз жидівка покликала
Ядзю до себе й посадила її собі в ноги як вірного пса
і Ядзя її тоді вдруте полюбила назавжди

я буду з тобою скільки битиметься моє серце
кохана митиму тобі ноги перегортатиму сторінки
французького журналу й маститиму булки маслом
тільки не відганяй мене від себе й дозволяй гладити
по голові

жидівка розповідала Ядзі про себе про світ про

чорних людей про великі річки і кам'яні австрійські мости потім знов про себе але вже своєю мовою і Ядзя не помічала зміни далі розуміючи кожне слово запам'ятовувала мовлене як магічне закляття проти дощу й того дня вона втретє полюбила жидівку так як дають обітницю духовної незайманості й того дня жидівка теж її любила як ніхто й ніколи більше — а назавтра з'явилася цьотка Тофілька щоб забрати заплакану Ядзю до себе бо їй знову потрібна була нянька — і Ядзя у вузлику понесла з собою три рублі і сорок копійок здачі і чорта на зап'ясті

мені шановні депутати ніде так не було добре як у жидівки а я стільки людей перебачила що знаю що кажу і не думайте я не хочу її знову побачити — ні — жидівка напевне померла у війну або з чоловіком переїхала на батьківщину та й зараз вона була б уже стара а я не хочу знати яка вона стара але тільки її я дійсно люблю і моя любов вірна і щира як любов собаки до господаря я живу єдино тому щоб вона за мною спостерігала — в моїй хаті отут над образом деколи сидять її очі й на подвір'ї деколи сидять коли скосити траву то видно й на толоці — всюди де б я не ходила і де б не була і що б зі мною не сталося поганого — нема гіршого ніж прокинутися вранці біля Петра і не відчути на собі її погляду й мені здається я і мої діти стаємо на неї зовні подібними як то буває зі старим подружжям а коли ніхто не чує я називаю свою старшу доньку не Мирославою а Миррою і вона справді більше Мирра а не Мирослава навіть коли Велика Марія обзивала її вошивою вона все одно була Миррою і ми часто з нею ходимо повз жидівський будинок Остафійчуків щоб піймати запах китайських трав і щоб побути там звідки нас силоміць викинули

тому мені байдужі будь-які біди і злидні от вчора я сказала Петрові що дома закінчилася мука а він тільки

відмахнувся рукою мовляв це вже немає ніякого значення ніякогісінького бо мені вже не треба муки і пирогів і тебе а сьогодні я знайшла за пічкою акуратно розпакований лист від коханки яка пише що

в мене Петенька все гаразд Серьожі підійшли чоботи які ти прислав тільки щось він зараз хворіє бо в нас два місяці без перерви йдуть дощі і мені Петя дуже без тебе самотньо все чекаю коли ти скажеш їй про нас і прийдеш

і я заховала лист у пазуху як колись ховала туди гриби й побігла до Петра на роботу викрикуючи: Петенька! Серьожі підійшли чоботи які ти прислав! — але мені всередині було байдуже і до Петра і до Мотрі най би собі їхав хіба я тримаю? — Петенька! Дуже без тебе самотньо! — а мені все одно шановні депутати

— так мамо буде вже цьому терпіти...

а в сусідньому селі жив Лесь Бомко який на Купала все ходив у ліс шукати цвіт папороті й одного разу його знайшов бо під ранок повернувся додому блідий як смерть сів під горіх де сидів завжди і сказав Васюті що відтепер розуміє мову тварин і що відтепер ти Васюто сама будеш різати курей і свиней або наймемо різника або Франя попросимо він і так без діла ціли: и днями блендає — а Васюта на Купала ходила на Замагурку шукати цвіт кучерів ніби то були не кучері а троянди Адольфо — але на Замагурці крім суниць диких груш і борсучих нір нічого не було (правда казали що по понеділках там ходить мара б'ють ланцюги й іржуть конячі голови одна дівчинка ледве звідти винесла ноги і зливали їй віск чотири старі баби з Остапківців) — тому Васюта поверталася зранку додому надто печальною щоб мати силу визиваюче не подивитися на Бомка мовляв огій чоловіче добрий ти вже чисто здурів та хіба мені

треба курей чи свиней? — мені вже ніц не треба маю сир і сметану і мені буде...

а раз вони обидвоє косили траву на присадибі й Васюті раптом здалося що Лесь щойно скопив кучер і вона кинулася до Леся як квочка мало не вдарила по лиці але то був не кучер а кульбаба — заспокійся Васюто бо ти стала ще чорнішою ніж є — видиш то кульбаба кучера я б не скопив кучерів тут уже давно нема вони люблять мочарі і спеку — й Бомко кидав косу і йшов під горіх курити тютюн хоча знав що від тютюну в нього вкорочуються пальці ніби хто їх обрізав січкарнею і курив доки Васюта не приносила йому гарячі пироги з цибулею а потім знов курив доки Васюта не лягала спати й доки вона не вставала мовляв я буду тут курити Васюто доки ти не забудеш кучері й не згадаєш все гарне що в нас було — як ми мотузком у липні струшували з пшениці сніг який у нас був злий собака Рудько як мені на полі залізла під сорочку миша і як я півгодини без упину ригав — а згадай усіх їжаків що ми з тобою бачили і лисиць і мурашник у глинищах — о — а скільком кротам ми заливали воду в нори скільки курчат забрали з-перед хати сороки а як ми знайшли в полі яйця диких курей поклали їх під гуску як вилупились курчата і через тиждень утекли назад у поле — хіба ти не пам'ятаєш? — а як циганка вкрала кожух з хати а як Франьо казав дітям що в нього корови такі чисті бо він їх щонеділі купає у ванні і як діти йшли дивитись на ту ванну — а про дурнуватога Василя Соли — хіба не пам'ятаєш Соли? — як він лупив люд доки не бачив крові і як його вбив на толоці грім пам'ятаєш яка тоді була гроза а ми їли в літній кухні затерку з молоком? — я тоді ще сказав когось нині обов'язково вб'є громом — і вбило — в нас уже дорослі доньки скоро треба буде заміж видавати а ти все шукаєш свої кучері — кажуть до

Аннички залицяється син Ядзі яка маму била баняком по голові — не знаю може ще втрутитися і роз'єднати? — чекаю що ти Василюк скажеш...

Лесь сидів під горіхом а Васюта доїла корову коли на подвір'я зайшли свати від Ядзиноного сина — Васюта кинулася мити руки й знімати фартух але Ядзя привіталася з нею так ніби все гаразд і в неї і в Васюти — й попереду ще багато часу і нічого ще не закінчується — не я перша і не ти остання Васютко в житті яких були одні жінки

коли мені виповниться шістдесят шість років я буду жити у старій частині великого галасливого міста бажано з метрополітемом на п'ятому поверсі п'ятиповерхового цегляного будинку і мої вікна будуть виходити на внутрішню частину такого ж будинку як мій — у дворі між будинками поруч з поламаними гойдалками завжди стоятиме чорна калюжа й нечасті автомобілі вгрузаючи в неї бризкатимуть на мене смердючою водою коли я сидітиму на лавці біля під'їзду — але мене завжди дивуватиме що помешкання моє на диво тихе й небагатолюдне інколи я навіть думатиму що сусідні квартири порожні і я сама живу в п'ятиповерховій покинутій вежі

я вдягатимуся винятково в світло-коричневе і світлосіре вбрання і в сусідній продуктовій крамниці завжди куплятиму своє: улюблене печиво й мені буде дуже приємно кожен день проживати однаково дозволяючи собі маленькі творчі варіації — для мене буде надзвичайно важливо: вертатися з крамниці швидко чи повільно — всміхатися до продавців мовляв я не вредна язиката баба яку нервують ваші надміру повільні рухи чи дивитися крізь них мовляв слухайте в мене вдома живуть син з невісткою й донька із зятем і в них по четверо дітей які понад усе на світі люблять

стрибати з дивана на стіл і кричати коли хтось тихо говорить а коли я тікаю в туалет почитати мені обов'язково вимикають світло злісно регочучи за дверима — мені буде важливо скільки пияків і безпритульних божевільних тіточок я побачу за день і чи вони мене побачать а якщо побачать то чи я їм сподобаюся або нагадаю когось із раннього дитинства — для мене буде велика різниця чи на стелі зранку сидітиме два комарі чи три і чи мені захочеться вбити їх подушкою — і єдине що я справді навчуся досконало робити — це варити овочеві супи щоразу даючи їм найчастіше жіночого роду манірні й вишукані імена — довгий час проблему для мене становитимуть огіркові супи бо огірок коли розварюється втрачає смак або навіть стає огидним — і мистецтво змішування крупів бо наприклад гречка і товчений горох разом не смакують узагалі а гречка й геркулес смакують — а коли ці проблеми вирішаться я додаватиму в супи відвар м'яти або липи або молодих смородинових бруньок і чекатиму щоб хтось до мене прийшов і скуштував новий суп і якщо протягом тижня ніхто не прийде тиме я виливатиму суп в унітаз і варитиму новий

звичайно тебе я вже тоді майже не згадуватиму

коли раптово заявлятимуться друзі й коханці з минулого я не буду відчиняти дверей сидітиму так тихо біля порога як злодій що краде у себе а коли нежданий гість вирішить ще трохи почекати мене на лавці біля під'їзду (бо ж дарма тоді вирушав у таку даль) і його оббризкає смердючою водою одиноким авто яке тут власне проїхало помилково або через балкон я побачу краєм ока як гість дивиться на замученого часом Єгора що вилазить з-під смітника то вкотре порадію зі свого помірною й затишного помешкання — але про тебе не подумаю хоча ти кохана протягом стількох років залишишся в мені

спогадом який вічно обмислює сам себе

часто я виходитиму на вечірні прогулянки і знову як колись заглядатиму у вікна незнайомим людям — там буде так само видно на столі повну тарелю смаженої картоплі тільки виделок буде не п'ять а дванадцять хоча я на це майже не зверну уваги — за мить важко перелічити всі виделки на столі — я не збентежусь я довгий час навіть не скажу собі що ну от Барбаро на столі вже дванадцять виделок але ти не бентежся — скажу це собі може вже аж наступного дня але виберу момент коли погана звістка матиме найменше сили й розумієш — це вже зовсім не те коли день повний дуже сліпучого літнього сонця — і я нічим не засмучена сиджу в затінку під горіхом і пальці мої хоч з обгризеними нігтями але не зменшуються — я дивлюся на перехожих і знаєш — у зоні мого житла тут під горіхом завжди затінок а навколо дуже сліпучо світить сонце так що шкіра перехожих і волосся й одяг неймовірно блищать — хоча може якби я не сиділа в затінку а йшла позаду них чи попереду щохвилини оглядаючись аби побачити чи блищать у них шкіра — то тоді якраз шкіра могла б і не блищати а лише трохи підсвічуватись — і люди мені не виглядали б настільки щасливими ніби більшість доби живуть у раю і тільки зараз вийшли покрасуватися переді мною своєю шкірою тобто своїм щастям — так — тоді мені буде набагато легше сказати собі правду про виделки що ну от Барбаро мені здається що вчора у вікні куди ти заглянула на мить (пам'ятаєш? — ти ще здивувалася чому на ньому немає ґрат) — так ось мені здається що в тому вікні як і колись було видно тарелю смаженої картоплі але виделок біля тарелі було не п'ять — ну я тебе прошу тільки без дурнувятих сцен — а дванадцять вони лежали купою тому ти вчора не звернула на них уваги але зараз я

все проаналізувала й кажу цілком свідомо що виделок було рівно дванадцять однак бентежитися немає жодного приводу бо Вони якраз того вечора могли чекати гостей — мало що буває: запросили близьку родину або давніх друзів з сім'ями

о не дивуйся кохана я і тоді говоритиму сама до себе — тоді може навіть більше ніж будь-коли — і це буде схоже на поєдинок однакових за силою бовдурів-богатирів які дуже ймовірно що витратили на поєдинок ціле життя але глядачі навколо щодня змінюються бо ти ж розумієш у кожного сім'я діти квасоля на городі не микана і тому ніхто достеменно не може сказати ані цікавим ні самим богатирям скільки часу триває це безглузде криваве видовище

і я собі відповім цілком чесно без тіні кокетства що нині хай їм грець тим виделкам коли так багато сліпучого сонця і я сиджу під горіхом скоцюрбившись мовляв подивися панянку в голубій сукенці яка я стара й негарна які в мене обгризені нігті жовті пальці і потворне подвійне підборіддя а ти так легко й рівно йдеш на підборах ніби пливеш і сукенка в тебе розвівається вітром ніби вітрило корабля і шкіра твоя так блищить на сонці ніби атлас тому ти повинна зараз же собою безмежно замилуватися адже ти така гарна а я така негарна (ти така гарна бо я така негарна) більше за все на світі я хочу милуватися тим як ти собою милуєшся

мені тоді буде приємно і заздрість мною не заволодіє але от якби я дізналася про виделки вчора одразу біля вікна то напевне розхвилювалася б розплакалася б тобі на плечі

адже все так по-дурному вийшло я чомусь утекла до сибіру думала там буде легше переносити вагу власного тіла до того ж у сибіру живуть мої родичі які втекли туди рівно з тої ж причини тому ми станемо

одне для одного запорукою співчутливої відвертості — і я ще думала от повернуся колись назад (бо ж повернуся колись?!) упевнена і задоволена собою стану героєм бо з сибіру не повертаються і раптом виявиться що ти мене не забула а тепер — такою — навіть змогла б полюбити адже — кажеш — дівчинко ти ще борешся зі своїм чудовиськом — однак насправді все так по-дурному вийшло мені в квітні виповнилося шістдесят шість років і я живу на п'ятому поверсі п'ятиповерхового цегляного будинку і далі себе обманюю бачиш навіть не маю сили відразу собі признатися що на столі стояло дванадцять виделок тобто що через кілька хвилин до кімнати увійде дванадцять усміхнених людей — дорослих і малюків — і вони почнуть їсти смажену картоплю весело перемовляючись так що їхня основна увага не буде прикута як то буває зі мною до тарілки з'їжею — а якби їх було як колись тільки п'ятеро то розмова клеїлася б куди важче або взагалі за столом панувала б тиша — і — що особливо для мене важко — ці дванадцять людей так вечеряють не думаючи про тарілку кожного дня а я щодня дивлюся в тарілки вивчаючи їх напам'ять до найменшої зазубрини і все себе обманюю наприклад що плакатимусь тобі на плечі а насправді на бильці м'якого крісла і навколо мене будуть лиш супи й чужі вікна і німі продавці й ніхто з минулого до мене не приходитиме бо в мене не буде минулого оскільки для цього треба щоб ЗАРАЗ у мене було ще щось крім сплячої Каган-Шабшай на колінах — а вона спить дуже безпечно лише інколи починає щось бурмотіти собі під ніс невідомою мені мовою і тоді я знову починаю любляче гладити її по волоссі й заспокоювати називаючи Миррою

в шістдесят шість років я звичайно все сприйма-
тиму легше й мені не буде чого сумувати чи побива-

тися адже я нарешті матиму час думати те що колись не встигла наприклад я лиш тоді згадаю подумати — що вигадка є повноцінною частиною спогаду кохана а дуже часто я спогадую самі лиш вигадки без реальних подій — що в мансарді коли я сиділа на сходах і розповідала тобі історії своїх бабів а ти курила китайські трави — мені на мить здалося що ти дивишся на мене не так як повинна й очі твої від того що ти свідомо чиниш гріх стають сивими аж перламутровими ніби жахаються тіні яку відкидають на навколишні предмети — що зрозумівши це я розхвилювалася й зашарілася і найбільше тоді хотіла аби мої історії про бабів тобі сподобалися попри те що вони просто заповнювали між нами відстань порожнечі й були зовсім необов'язковими ти може їх і не слухала а я може їх і не розповідала — і взагалі навіщо ця до пафосу непристойна чесність? — але не кажи нічого нехай усі думають що ми зустрілися тільки задля історій і — Господи — невже важко так думати нам? — слухай:

Груба Марія вмерла тієї ж грудневої суботи якої одружувалися діти Ядзі й Васи́лини — а рівно через дев'ять місяців не більше і не менше народилась я

ЕНДШПІЛЬ ДЛЯ ЛІЗИ

1

Несподівано прийшла осінь 2003-го року і треба було терміново починати нове життя. Я поскладала на купки теплий одяг і спалила літній, книжки з підлоги поскидала в кошик, а кошик винесла на балкон, підлила домираючі на підвіконні вазони, зібрала павутину зі стін і свого волосся і постановила собі ніяких крил і польотів, ніяких вольностей, пестоців і пустоців, бо інакше знову доведеться цілу ніч дивитися собі в очі. А гіршого для мене нема, хоч я і жінка.

Сниться, що я сиджу на високому табуреті посеред просторої зали, а навколо колом стоять сторопілі знайомі і незнайомі родичі. Вони по черзі пильно дивляться мені в очі, але я знаю, що це я, Ліза, дивлюся на себе їхніми очима, по черзі перелітаючи від одного глядача до іншого. І таке вдивляння самої в себе з різних родинних позицій і опіній продовжується цілу ніч. Я блазнюю, корчу гримаси, ховаю лице в кишені, б'юся в конвульсіях, викладаю аргументи своєї неповноцінності та епілепсії, що, без сумніву, мало б пом'якшити мою провину і суворість вироку, однак тортури не припиняються, аж поки мама не сприскує мене холодною водою.

Більше жодних польотів і жодного непослуху здоровому глуздові.

Нове життя розпочалося такою історією.

В шість років мені купили голубенький комбінезон, і це перше, що я пам'ятаю, мені купили. Ніхто до того комбінезон не носив: ні моя сестра Інна, ні доньки тіток і сусідок, ні далекі й щасливі красуні зарубіжжя, — ніхто. Я була першою його володаркою, раз і назавжди. З нового понеділка я одягла комбінезон

удитсадок. Погода якраз була для цього сприятливою — йшов дощ. Я хотіла, щоб усі дивилися тільки на мене. Діти, їхні батьки, працівники дитсадка, прибиральниці тощо. Хотіла, щоб на дорогах, балконах і дахах стояли вражені ошатністю мого комбінезона люди, щоб у вікнах виднілися їхні широко відкриті очі і приплюснуті носи, щоб на віконному склі залишались сліди від їхніх спітнелих долонь і масних губ. І, звичайно, було все так, як я хотіла.

На подвір'ї дитсадка на мене чекав зачудований Мар'ян, мій дитсадівський кавалер. До нього залишалося ще кілька кроків і одна калабанина. Калабанини я, звичайно, не бачила, а тільки свій голубенький комбінезон, тому, як це часто буває з малими дітьми, й особливо дівчатками, в усіх своїх дорогоцінних обладунках я несподівано туди шубовснула.

І всі це бачили настільки, що вбивство кількох свідків не зарадило б справі.

Я впала дуже невдало, навмання і долілиць, боляче забившись і нахлебтавшись брудної води. Щоками і волоссям стікали потоки глини, а комбінезон постраждав ще більше. Я підвелася з колін, як підводяться після привселюдного покарання батогом, і побігла назад додому. На дорогах, балконах і дахах стояли все ті ж допитливі люди з приплюснутими до скла губами і носами. Я не мала сили витримати це і так зворушливо ридала, що кілька порядних міліціантів пустилося мені навздогін.

Вдома була мама. Я сказала, що ще надто мала самостійно ходити в дитсадок і не розумію, як їй вистачає сорому так легковажити моєю безпекою. Наступного дня я була хвора, а через день — пішла в дитсадок у випраному комбінезоні.

Але ні після того, ні згодом, упродовж п'яти шкільних років, я не промовила Мар'янові й слова.

Я часто згадую цю історію, а ще частіше — Мар'яна, знехтуваного мною кавалера, і те, як Мар'ян ображено сидів десь по закапелках грального майданчика, а потім — шкільних коридорів і вдавав, що читає «Цікаву географію». Ми часто до того сперечалися щодо висоти різноманітних вулканів чи водоспадів, і зараз дуже несподівано я можу раптом ні з того ні з сього видавити з себе напівзабуті назви. Тупунгато, Анхель, Кіліманджаро. Ще яюсь. І, можливо, це один з моїх найприємніших спогадів, коли спілкування з особою протилежної статі не приховувало в собі ніяких потаємних мотивів і завтра закінчувалось нічим іншим, як бійкою з відриванням комірців і слідами від мештів на штанях.

Може, час і неправильне виховання не зіпсували Мар'яна? Може, він далі змуджено сидить десь у закапелку мого життя, мнучи в руках потерту «Цікаву географію». Ми повісимо на стелі політичну мапу світу і знатимемо всі столиці найдрібніших островів. У перервах між сексом ми вгадуватимемо, де хто хоче бути цієї миті і якою мовою хоче освідчуватись у справжньому і до гробу коханні.

Якби тільки Мар'ян знав, як я шкодую за свою поведінку і як нудьгую в цьому краї смішних любовей. Я як кішка — не витримаю, щоб не потертися об чийсь ноги.

Коли приходить Інна, я мрію захватися до шафи.

Інна — це моя вагітна сестра. Їй уже тридцять років, але моя врода так і не дорівнялася до неї чолом. Вона вміє влучно говорити, кокетливо жестикулювати і вчасно закінчувати; нігті, губи, туфлі і сумочку має одного кольору; вміє приховувати друге підборіддя і ніколи нікому не розповідає, який її чоловік у ліжку. Інна успішно читає книжки, не запам'ятовуючи авто-

рів, тоді як я переважно пам'ятаю тільки авторів і довгими тривожними вечорами оплакую їхнє безглузде життя і логічну кончину. Інна має кілька рівноцінних захоплень: робота бухгалтером у банку, оранжерей з тропічними квітами і перукарня при вул. Тичини, тоді як я щодня тільки те й роблю, що перескладую літній одяг з однієї купи на іншу або шукаю зручні хованки на випадок чийогось несподіваного приходу.

Інна досі з'являлась не дуже часто — двічі на тиждень, щоб я встигала відпочити і з полегшенням перевести подих. Я вся страшенно напружувалась, коли бачила її, щоки набрякали, як у хом'яка, руки так зціплювалися в кулак, що потім заледве можна було розправити долоню виделкою. Спина і волосся мокріли, очі автоматично покривались миготливими повіками — ще одним, не властивим для людей, а тільки для мене, зредукованим способом захисту. В присутності Інни я завжди сиділа або лежала, щоб сестра не помітила, як тремтять у мене коліна і нижня частина таза. Говорила мало й повільно, щоб сестра не помітила, як ні з того ні з сього я починаю заїкатися, плутаючи роди, відмінки й часові форми дієслів. Двічі на тиждень я тікала б з дому, але Інна могла запідозрити те, про що і без того давно здогадувалася: а що як її молодша сестра, себто я, Ліза, насправді заводить у блуд батьків, сусідів, друзів і саму Інну, приховуючи якусь страшну таємницю? Бо чому тоді в неї набрякають щоки, ціпеніє тіло, мокріють спина і волосся? Чому вона виглядає такою тупою, коли не знає, що ми за нею спостерігаємо? Не інакше, як через те, що Ліза приховує від нас щось жахливе.

Я знала: Інна планує моє майбутнє цілком щиро і сумлінно, як тільки вміють це робити безкорисливі вагітні сестри. Щоб нарешті звільнитися від опіки наді мною, вона могла або одружити мене, або поховати.

Обидва варіанти рівноцінні, бо витягнуть з неї однакову кількість грошей і сліз.

Я вдячна сестрі за те, що вона витрачає свій вільний час на моє перевиховання. Щоб вивести мене в люди й навчити господарювати.

Бувало, Інна сідала в кухні біля вікна і починала.

Веліла мені підмітати так, щоб не здіймати пилюки, витирати стіл так, щоб жодна крихта не впала на підметену підлогу (і взагалі — спочатку треба витирати стіл, а потім — підмітати підлогу), вчила мене розбивати яйця так, щоб шкаралупа не потрапляла в тісто, вчила мити сковорідку щоразу після її використання, вчила одним махом зливати сметану з трилітрового слоїка скислого молока, вчила правильно заварювати чай з найменшою кількістю опіків, — і завжди мужньо витримувала мій тупуватий вираз обличчя і дистрофічне неволодіння верхніми кінцівками. Я, можливо, змогла б бездоганно виконувати Іннині інструкції, якби тільки дивилася собі під руки. Але я завжди дивилася на Інну. Як загіпнотизована. Не могла інакше. Інні, без сумніву, було приємно, бо так я виглядала дуже приречено. Розбиваючи яйце, я наперед знала, що розіб'ю його зле, Інна це знала, і я знала, що Інна знає, а не вгадати їй було б дуже неприємно. Я не могла боротися проти її впевненості щодо мене. Щоб даремно не розхвилювати сестру, я була ладна зламати собі руку, замішуючи дріжджове тісто на пиріжки, мовляв, Іннусю, не турбуйся, за жодних обставин з мене нічого не вийде, окрім лобуряки і невігласа, правда стовідсотково на твоєму боці, одного дня я на рівній дорозі перечеплюсь об власну недоумкуватість і заб'юся до смерті, я взагалі дивуюся, як дожила до двадцяти років, якщо п'ятнадцять з них сама не прала собі ^{своїм} ~~ніжню~~ білизну.

Як правило, Інна не виказувала одержаної втіхи, а навпаки, журилася мною і пояснювала, навіщо треба

вміти розбивати яйця. Тільки здається, що розбивання яєць — справа неважлива. Але не переймайся так, Лізо, ти ще не цілковито пропаща.

Вже під кінець сеансу Інна питала, як я. Тобто як я поживаю.

Я похапцем, відітхнувши, мало не захлинаючись слиною, швидко починала оповідати якісь історії про хлопчиків, які просили в мене сигарети, а я натомість дала їм цукерки, про ластівок, які раптово мені на радість з'явилися в дворі, але я називатиму їх чайками, бо справді певна подібність є, про мої педофільні настрої — і лепетала так швидко, що абсолютно нічого не помічала, зокрема те, що Інна давно мене не слухає, а дивиться телевизор чи просто спить.

Її семилітній син Костик, мій небіж, у цей час, як правило, стріляв у дворі петардами, і я раділа, що він це робить не в моїй голові.

Я хочу спокою. Коли Інна поверталася до себе додому, я годину не підводилася з ліжка.

Добре, думала я, якщо є куди сховатись у разі чийогось приходу, добре вміти майстерно приховувати себе від інших, узагалі добре вміти ховатися. Неприємно, коли хтось бачить тебе частіше, ніж ти хотіла б.

— Що ти будеш робити, коли ми підемо? — питає Інна, а Костик якраз посягає на мою останню банку вишень.

— Щось почитаю або вийду на балкон засмагати, — в цей момент я вірю в сказане більше, ніж сестра.

На телефон ніхто не дивиться, але всі відчують його вагому присутність у моїй квартирі. Інна виглядає проникливішою, ніж є насправді. Багатозначно запитує:

— І ти не будеш нікому телефонувати?

О, панно Інно, панно Інно, думала я, ти все одно не зможеш нічого вдіяти! Хіба не бачиш, що замість жил у моєму тілі протягнені телефонні дроти? Вголос відповідаю:

— Хіба ти не знаєш, що я вже вилікувалася? Я не маю куди дзвонити, окрім як замовити квитки в акваріум чорноморських риб. Зі мною все буде добре.

Інна з сином ще довго тупцюють в коридорі.

Я ніколи тебе не забуду, злотоцінна Інно, думала я, в тебе буде ще кількоро дітей з бантиками і рожевими щічками, твоя оселя вгинатиметься від екзотичних рослин і крісел з червоного дерева, ти дивитимешся телевизор вибірково, а не цілими днями і, о найкраща з усіх сестер, через кілька десятиліть я вмру від туги за тобою.

— Ляж на диван і спробуй розслабитися, — радить Інна, — я знаю, як тобі важко, але ти повинна це пережити. Можеш вищипати брови або повиколоювати очі.

Я так ніколи і не взнала, чи останнє Інна сказала насправді, чи якраз тої миті я збожеволіла.

Задзвонив телефон.

— Ти чекаєш дзвінка?!!

— Ні, але, може, це хтось із риб подзвонив сказати, що акваріум сьогодні не працює.

— Лізо, ти завжди мені брешеш!

— Іннусю, неправда.

— Ліз, дивися мені в очі!

— Може, хтось помилився номером?

— Лі, я знаю, що це він! Ти щойно пообіцяла більше з ним не бачитися!

— Сестричко, це не він. Я не бачила його цілу вічність.

— Ел!!!

Телефон замовк. Я поцілувала Інну в руку, а Костика в чоло. Зробила це для того, щоб жодна жива душа не запідозрила мене у ненависті до людей.

На сходах Інна каже:

— Я спостерігаю за тобою, Лізо, ти під моїм контролем. Вважай, щоб нічого такого не сталося і щоб тобі потім не було за себе соромно!

Вдома Інну чекає коханий чоловік, тому я не сприймаю її слова надто серйозно. Абсолютно задоволені люди втрачають дар спостереження.

Костик, як завжди, на прощання вкусив мене за лікоть і відразу вибачився. Інна докірливо гладить його по голові — і вони, побравшись за руки, розміреним кроком рушають надвір. Ясна річ, уже на тролейбусній зупинці Інна з Костиком забувають про мене, і тоді я страшенно хотіла б бути з ними.

Був ранок, але ранок такий, що був ранком не тільки дня. Я похапцем почала підраховувати. Двадцять років і жодного вчинку, за який мені було б соромно. Нічого такого, що зіпсувало б мені життя і натравило б на мене суспільство. Можливо, це справді ранок. Я ще маю час до вечора себе надолужити і помилитися рівно на дуже серйозно.

Перше — відімкнула телефон. Не почую, як він дзвонитиме, як ти дзвонитимеш. День почнеться з чогось іншого, наприклад, з шоколадної цукерки. У кімнаті чотири стіни, але інша кількість мене б анітрохи не здивувала. Рожеві цяточки над головою. Моя мама любить рожевий колір і не здогадується, що вже минуло чотири місяці, як я не цнотлива. Я теж про це не здогадаюсь і думаю, що рай усе ще попереду.

Друге — забуду, що ти в цю мить якраз набираєш мій номер. Протягом останніх чотирьох місяців

ти кожного ранку так робив. Я наосліп брела в коридор до апарату і ще уві сні вела з тобою довгі розмови про час і людське почуття. Ти не знаєш, що я спала тоді, коли нібито на все погодилася. І що насправді тебе кохаю не я, а мій сон.

Трете — освідчення в коханні — це зовсім не кінець неспокою і невпевненості одне в одному. Це не мета, це не шалений секс на день 10950-й, це не бажане зморшкувате обличчя навпроти, коли прийде пора заплющувати очі до наступного народження, це не діти, дача і суботній пікнік на узбіччі, ні, освідчення в коханні — це тільки відрубаний палець у чужій кишені. Тиха радість триває хвилю-другу, а далі знову я сама і ти сам, ніби ніколи й не були одне в одному. З «я тебе кохаю» тільки починається найбільша і найтривкіша мука на світі. Вона, як космічний супутник, почергово обертається навколо кожного з цих трьох слів.

Останнє — всі мої попередні двадцять років — це щось вперше. Вперше прокинулася, вперше заснула-щоб-прокинутися, вперше визирнула у вікно, і був сніг, уперше зробила мільйон речей і вперше скуштувала мільйон делікатесів, уперше кохалася з чоловіком (так, мамо, це сталося в горах 23-го липня), вперше якось в понеділок почала нове життя і відімкнула телефон (ти ображаєшся?), вперше я тебе зраджу, хоча завжди думала, що бувають речі, які ніколи не трапляються вперше.

Я знаю, що рано чи пізно проклену неминучість першості, особливо тоді, коли вперше доведеться вистрибнути з вікна. Знаю, що рано чи пізно затулюся від усього руками, сховаюся від усього криком і передозуванням заспокійливого, і тоді відівчусь нове сприймати по-новому і звикну до найбільшої зміни в цьому світі — зміни дня і ночі. Я, як діабетик, звикну

до всього і буду насолоджуватися процесом звикання. Процес звикання і буде моїм тодішнім буттям.

І останнє — чи знає хтось, яка тиша стоїть у квартирі, коли відмикаєш телефон? Така, коли немає сенсу остаточності. Зараз я зірвала час, але завтра час зірве мене, і не буде до чиеї шиї притулитися. Завтра я дивитимусь на телефон, як на ідола, впаду перед ним на коліна, відречусь від сили і власного профілю, аби відчутти бодай тепло. Завтра буде інший ранок, який вже був. Я подивлюсь на чоловіка з дружиною і дитиною на руках, на те, як їхнє авто залишає в легкому осінньому приморозку димок на траві — і туга за остаточним виверне мої легені назовні. Тоді попрошу в тебе вибачення. За те, що так багато палю і не хочу мати дітей. За те, що в мені нічого не зможе народитися, крім Бога.

Він був дуже багатий, бо мав принаймні одне слово «але». Цього більше ніж досить. Він казав «але», коли пив пиво, коли чекав на мене в якомусь черговому скверіку, коли я не приходила, бо скільки можна терпіти цю зраду, коли я все-таки приходила, бо, справді, скільки можна терпіти? Коли ми разом пили пиво, коли він казав, що не може мене відпустити, — завжди я чула суцільні «але», як заїкання його мозку, як судоми його почуття. Він був такий світлий і прозорий зі своїми «але». «Але» робили його незавершеним і недомовленим, ніби творець забув удихнути йому в груди ножа для щоденного розпорювання всесвіту. Він був більше хлопчик, ніж чоловік, зі своїми «але». Він — немовля, яке притулилося до моєї шиї, а радше — до сонної артерії. Він пахне цукатами, хоч я не маю про них жодного уявлення, ваніллю, вареним згущеним молоком, він не пахне тільки завтрашнім днем і завтрашньою мною, скільки б не втирався в мене

тілом, — і я думаю, що «але» він завбачливо залишає собі на ранок. Щоб зігрітися ними, коли стане холодно, і щоб прикритись, коли його роздягнуть запитаннями догола.

Я завжди казала йому, що все буде добре. Він мені вірив. Іноді аж дратувала ця його нічим не підкріплена довірливість, але боротися з нею — означало б бути ворогом самій собі. Нехай хоч поки що.

І тоді я починала.

Найближчим часом ми втечемо з цього міста. Яюсь, кудись — тільки аби разом. Я тікаю від усього, і так само робиш ти. Як по правді, то і нема що серйозно покидати, крім нудьги, насадженої відповідальності і смердючих забігайлівок, де ми неодноразово намагалися схватись. За нами заплаче так мало людей, що можна сказати — кілька, якихось одно-двоє, та й то не стільки за нами, скільки за нашою відсутністю, коли ми були тут.

Знайдемо якусь місцину, не обов'язково в горах, можна в столичному мегаполісі, так щоб мене вражала суспільна стратифікація, — щоб були справжні жебраки і справжні аристократи. Я хочу все це бачити і без кінця дивуватися зі світу, ходити до супермаркета по молоко, а натомість приносити все нові неймовірно печальні історії про теперішні невіру, ненадію, нелюбов. Ти ще будеш спати.

Ми ніколи ані словом не заїкнемося, що вмремо в один день і на одній подушці.

А далі? Будемо завжди кохатися? Як хочеш.

Квартира трохи холодна, з виглядом на новобудови, сусіди — шизофреніки, але дурниця, вони про нас думатимуть те саме. На коридорах тхне сечєю і невмитістю, біля під'їзду дурні діти виривають з корінням посаджені нами чорнобривці, кожного дня кудись

йдемо, розходимося на 6—8 годин, і в нас нерідко немає грошей. Деколи я йду до супермаркета тільки за історіями. Але ну і що з того? Головне, що ми цілу ніч і всі вихідні разом, так, як ніколи досі. Ти ж не знаєш, як я виглядаю в неділю зранку, як я чищу зуби того дня, як сушу феном помите волосся, як наношу на лице крем і як одягаю яскраво-оранжевий хатній халат. Ти ж не знаєш, яка я вночі, яка я з заплющеними очима, на якому боці сплю і чи міцно обіймаю ковдру, ти не знаєш, як я здригаюся, коли раптом серед ночі захочу в туалет і згадаю, що мені вже не шість років, — ти нічого серйозного про мене не знаєш, крім того, що я згодна щодня прати твої шкарпетки і труси.

Запахи, серед яких живеш довше, ніж кілька днів, стають рідними і не помічаються. Якщо ж якийсь із них прокидається в тобі знову, якщо твої органи знову, як перший раз, починають гостро реагувати на якийсь запах, давно злитий зі звичайним повітрям, то значить хтось когось має покинути. Хтось комусь став катастрофічно чужим. Коли після стількох років починаєш чути, як пахне твоя оселя, — треба терміново виїжджати з неї. Інакше вона сама стане тобі ворогом. Коли починаєш після стількох десятиліть чути, як пахне твоє місто, — треба терміново перебиратися в інше. Треба помирати, коли раптом чуєш, як пахнуть твої руки.

І от — я знову почула, як пахнеш ти. Я подумала: невже нам прийшла пора зникати одне для одного? Невже жодного з нас не врятує взаємне кохання? Невже ми так ніколи і не прийдемо до людей, побравшись хоча б за руки? Мені не потрібен твій запах, так само, як не потрібен запах внутрішньої сторони ліктя власної руки, я не хочу протягом вічної розлуки обнюхувати свій одяг і коци, щоб краєм носа вловити

твою безповоротну відмерлість, о, я не хочу бути цвинтарем твого запаху.

У нього — молода дружина і стара мобілка. Коморка дзвонила після восьмої вечора, коли дружина намагалася його розшукати. Він знічувався від першого ж звуку, ховав мобілку в долонях, ніби хотів в утробі задушити її настирливий вереск, затуляв від мене екранчик, на якому висвічувалися номер домашнього телефону і слово «дім», а потім, коли вереск не припинявся, а я здивовано єхидно казала «чого ж ти?», прикладав до вуха апарат. Його «алло» звучало так, ніби він молився.

~~Дружина не Бог, — кажу я, — вона вибачить все.~~

Але він, кохаючись зі мною, ніколи не почував себе винним, навпаки — поводився так, як поводяться жертви. Тоді з моїх грудей виростало дерево, яке мало листя, гілля і стовбур, але не мало коріння. Моє дерево змушене було вставати вранці, йти до університету, блукати знайомими лабіринтами вулиць і мозку, випадково торкатися холодних клямок від нікудишніх дверей, слухати на зупинках маршрутних таксі розмови про їжу, війну і погану владу, але не могло стати на місці і стояти, віддаючись рухові вглиб.

Він ображається і йде, мовляв, я від самого початку про все знала і ніхто не обіцяв мені абсолютної вічності. Він йде один раз, тоді як я йшла так часто, що не пам'ятаю, коли вперше йому обридло наздоганяти. Він так пішов від мене, ніби не наздогнав. Я залишилася, щоб вічно наздоганяти саму себе, щоразу вертаючись туди, де вистачило кількох слів для непорозуміння.

Він надто багато мав, щоб мати ще й мене. Якби я залишилася, його вщерть переповнена пам'ять рано чи пізно дала б збій і стерла б у мені щось найваж-

ливіше, те, без чого я не зможу нормально функціонувати в очах навпроти. Від мене зостанеться карикатура на ідеал, надкушений ніготь, прокладка, щось дуже смішне і дурне, ніс без обличчя, непомите волосся. Вогник від сигарети.

Що ж ти відразу все отримав, не дочекавшись того, що буду я?

Часто незалежно від себе згадую своє життя вже прожитим.

Бачу мого тата, великого вісімдесятикілограмового тата, невдачу в джинсовому костюмі, в туфлях і в дерматиновій кепці, лице поморщене і чорне, він кудись біжить, трохи вайлувато, як ведмідь, може, має з кимсь зустрітися, може, навіть зі мною, а може, все робить для того, щоб якраз зі мною не зустрітися, він не любить мене, і я так само — а могла б, я це розумію вже зараз, що цілком щиро і віддано могла б його любити, якби десь у далекому дитинстві одного разу інакше подивилася йому в очі, сказала щось інше, аніж сказала. Бракувало дуже мало — найменша дитяча ласка — і його любов була б у мене в кишені. Ти дуже схожий на нього. Мій тато тобі сподобався б.

Бачу Костика. Мого малого небожа, в шортиках і з пов'язаною білою футболкою на голові. Він стоїть на березі річки, в долині, а я дуже швидко проїжджаю дорогою повз нього, ніби пролітаю, трохи згори — над річкою і долиною, так швидко, що, здається, мене одна мить — і Костик буде старим, а я вмру, і ця мить — останнє, за чим я тужитиму. Костик дивиться в мій бік, але я не впевнена, що він мене бачить, ні, навіть так — не впевнена, що він мене пам'ятає. Я махаю йому рукою, мовляв, Костику, невже ти мене не впізнав? Невже твоє дитинство так глибоко сховало моє обличчя, що зараз воно, навіть усміхнене, нічого в тобі

не ворушить? Невже тобі на багато років вистачило самих лише батьків і друзів? Так не буває, Костику, люди повинні пам'ятати своїх *м'ятежних* тіток, які якось поїхали з родини й міста і не повернулись.

А далі ти — третій чоловік у моєму житті. Я бачу тебе не моїм і збайдужілим до мене, таким, що згадує про мене, але без відчаю. Ти сумуєш за чимось іншим, можливо, за тим, що так мало вдалося запам'ятати. Або забути. Незабаром ти полисієш, животик стане трохи округлішим, а руки — сірішими. Твоїй доньці виповниться десять, а дружині — тридцять п'ять. Ви мило прогулюєтесь вулицею, обговорюючи вади й перспективи свого шлюбу і те, що шлюбу позбутися куди важче, ніж кохання.

Троє чоловіків, яких я завжди бачу, коли тужу, — завжди мовчать.

Над містом темрява. Я більше боюся, ніж показую. Тремчу. Не зможу дати відсіч поганим людям. Так їх називаю, бо нема іншого, гіршого, слова. В ньому — щось від дитячого страху до чужих, з якими неможливо боротися. Я знаю наперед, що вони скажуть, як будуть сипатися з їхнього рота прокльони, як дригатимуться їхні брови і нижня губа — я все знаю наперед, бо я завжди все знаю, але не зможу опиратися. Я впаду їм до ніг і проситиму вибачення, цілуватиму їхні зведені, щоб мене вбити, руки, лигатиму їхню слину, як сперму гвалтівника. Тільки аби дали пожити дозавтра. Аби ще один день продихати. Аби ще один день його пролюбити.

Чекаю.

Коли нарешті будуть бити. Завжди боялась одного тільки побиття і більше нічого, ані крику, ані дорікань, ані молінь, ані зневаги.

Всі зібралися на кухні. Я не маю права когось любити. Діти понад страждання. Страждання понад усе.

В кухні смердить печеними курячими крильцями. Я все думаю, що саме так, напевне, пахнуть обрізані крила ангелів. Цікаво, чи в ангелів, крім крил, є руки? Чи потрібні істоті, яка має крила, ще й руки? Навіщо весь цей час мені потрібні були руки, адже крилами цілком нормально можна харчуватися, мастурбувати і курити.

Всі мирно сидять і їдять курячі крильця.

Я знаю, що вони знають. Інна, сестра, вагітна, на сьомому місяці. Їй не можна нервуватися. Вона хіба потім витре мені з носа і з підборіддя кров. Костик теж щось знає. На свої сім років він розуміє вже те, що про таємне рано чи пізно всі довідаються. Так, він три тижні приховував від батьків двійку, але потім батьки однаково набили його настільки, наскільки він заслуговував. Він спокійно повідомив мене, що старші завжди б'ють по заслугі — не забагато і не замало — хіба якщо зважишся стати на коліна і проситимешся.

У мами нова зачіска — їй уже п'ятдесят років. Тато спеціально підстригся і підголився. Але в нього ще є совість і він не може прямо дивитися мені в очі, бачу, що не знає, як повестись, але наперед відчуває, що не втримається від несподіваної безпричинної агресії, яку і так не мав де подіти. Люди, очевидно, тримають свою агресію в животі, в одній з кишок, і не оминають вдалого моменту, щоб нарешті дати їй вихід у світ. Особливо коли побиття жертви відбудеться будь-якою ціною, чи він буде брати в ній участь, чи ні. Шкода втрачати можливість. Тому тато опустив очі. Як він себе почуває? Що скаже на своє виправдання через тиждень?

Я думаю, що ніхто з нормальних людей не відмовиться, коли я падаю, підхопити мене і кинути ще глибше.

Григорій, Іннин чоловік, сидить найдалі від мене. Завжди чужий і веселий, завжди знає, що має статись,

і наперед підшуковує слова заспокоєння. Боїться
набути ворогів.

Я заходжу до кухні, і за мною зачиняються двері.
Мама каже: щоб не втекла. Забули про відчинене вікно.

Тато починає. Ми все знаємо, ти волочишся з одру-
женим чоловіком, у нього є жінка і дитина, — і на
цьому несподівано, як то завжди буває, коли тебе
б'ють, б'є мене в праву щоку. Я відхиляюсь, а мама
називає мене сукою й собі гупає коліном у спину.
Я намагаюся втекти в двері, але мене було схоплено
за волосся і штовхнуто в протилежний бік. Кидаюсь
до вікна, і в мене з носа течуть шмарки. Шкода, думаю
я, що шмарки завжди псують гордий і неприступний
вигляд, не даючи до кінця залишатися вищою за свій
ніс. Мені двадцять років. Не було такої фортеці, перед
воротами якої рано чи пізно не випорожнився б
вандал.

Інна хоче, щоб усе пошвидше закінчилось, і пропо-
нує тепер вислухати мене. Лізо, ти ж мусила чимось
керуватись? Невже ти настільки дурна, що не перед-
бачила результату? Я ж попереджувала, я все тобі
казала, жодного кроку за межі жанру. Хіба не так?

Я обіймаю свою голову і мовчу. Тільки аби не били
в голову. Я вас прошу, бийте куди завгодно, навіть в груди,
тільки не в голову. В голові я виношую дітей, яких
повинен з'їсти Хронос.

Я думаю, що все мине. Навіть більше — все заспо-
коїться. Мама з татом заспокояться, Інна з Григорієм,
і телефон, і серце. Тільки Хронос, цей вічний розпус-
ник і кат, буде мовчки гріти мою винну постіль до
кожного наступного завтра.

Головне — стіни, думаю я. Стіни по обидва боки
себе, зсередини і ззовні. Ні сигарети, ні алкоголь,
тільки закладена доверху цегла допоможе мені здо-
бути по правді заслужене вигнання. Не в рай, як то

колись було з першобатьками, а в пустелю абсолютного мовчання, де з каменя, як орхідеї, проростають усі майбутні усмішки.

Кров не тече — тому Інна трохи розчарована. Замість крові тільки слина і шмарки. Багато слини, що бризкає не з рота, а з очей.

Де ти?

Надворі така темрява і осінь, що нема рації чекати на воскресіння.

Більше ніколи нічого не настане, крім нового дня. Крім ще одного. Не останнього.

Де ж ти зараз? Невже грієшся біля брами власного шлюбу? Невже двох жінок забагато на одне життя? Невже тільки перша має право з тобою зістарітись?

Мене нудить, а він у цей час розстібає дружині сорочку. Ні в якому разі не припиняти фізичність, решту ж інстинктів повернуться згодом. Інстинкти, як перелітні птахи, завжди повертаються на свою істинну батьківщину. А почуття — це пташиний послід, який залишається опісля за океаном.

Кухня із запахом печених крил розростається, проте не виходить за межі всесвіту. Я бачу, що моя мама вміє дуже добре битися, навіть в тата це не виходить так досконало. Вона вправно заламує мої руки, ніби гілки дерева, і я на весь голос починаю ридати. Відчуваю, що нема кари на мою теперішню правду. Нема такого делейта, щоб стерти один мій схлип. Дайте жінці виридати свою апокаліптичну апологію щастя — і вона буде щасливою. Треба ж і їй колись перенести на собі досвід знищення. Руїна, на якій, ніби пустеля, цвістиме тіло. Тіло, яке, ніби виразка, цвістиме в часі і просторі.

Я складаю свої крила тобі до ніг.

Що буде зараз? Я не знаю, куди подіти своє тіло, бо я бачила, як його били.

Що буде завтра? Я не знатиму, куди подіти своє тіло, бо пам'ятатиму, як його били.

Що робити, коли тебе б'ють і не вбивають?

Синці минуть, і любов мине, але що робити із зараз і завтра?

Як очікувалось, завтра настало завтра. Не раніше і не пізніше. З багатьма пігулками заспокійливого, зеленим чаєм і курінням. Думаю, чи здивували б мене нині кози і корови в центрі міста? Чи вразив би похорон когось із найближчих друзів? Взагалі, чи існує зараз щось із того, що існувало вчора?

Постійно уявляю свою праву руку до зап'ястя відчленованою від решти руки. Вона делікатно покоїться в одному кутку кімнати, а я — так само делікатно — в іншому. Ми з моєю рукою перебуваємо по різні боки втихомиреного розпачу. Я думаю, що настає таке завтра, коли жінка одержує своє невід'ємне право на істерію.

Послухай, якщо ти ще десь є, — оргія скінчилася. Тепер ми будемо мешкати спокійно і гарно, ніби нічого такого не сталося. Жодного кроку назустріч, з квартири і з життя. Жодного слова поза побут і філософію. Ми обоє тепер герої: ти — втечі, а я — терпіння.

В моєму дитячому садку було фортепіано. Воно жило у великій залі, куди нас приводили двічі на тиждень. Нас вели парами, ми трималися за руки, минали довгі коридори з вітражами, у коридорах смерділо сирістю і завжди — котлетами, тому ми йшли дуже швидко, не розмовляючи, а тільки стискаючи руки одне одного, аби скоріше проскочити у велику привітну залу, залиту світлом і чимось таємничим. У залі нас садовили на розмальовані червоними квітами

дерев'яні стільчики, і заходила вона. Висока сухо-ребра жінка з довгим волоссям. Завжди у тонкій білій блузі з рюшами і чорній вузькій спідниці. Наша вчителька музики. Вона сідала за фортепіано і починала грати, а я дивилась, як фортепіано згорблювало її, як волосся спадало з її чола на плечі, як через тонку блузу пробивалось мереживо ліфчика, і тоді я відчувала якусь тонку лінію навколо горла й живота, яку могла б назвати ніжністю, якби лінії і почуття вимірювалися лише словами, і я не співала, а лиш заплющувала очі, щоб усе дивитися на фортепіано, вчительку і її мереживо під сорочкою, і робила так протягом багатьох років, доки остаточно не затерлося її лице і не забулися її запахи.

Коли тато забирав мене з садка, і ми повертались калюжами додому, я розповідала про довгі темні коридори з вітражами, про Мар'яна, який завжди пхає пальці в рот, про котлети з хліба і про те, що я понад все на світі хотіла б мати вдома фортепіано, схоже до того, яке живе у великій світлій залі нашого дитсадка. Я питала тата: «Ти мені купиш фортепіано?», а він завжди відповідав, що купить, хоч так ніколи і не купив.

Я згадала, як мама принесла багато хризантем, а я сиділа в куті, бо перед тим зациро прикинулась мертвою і всіх дуже налякала. Мама розкладала хризантеми по вазах у кожну кімнату. Тато сидів за столом і пив чай. Мама просила тата пробачити мені, звільнити від покарання, але я ніяк не могла почути, що тато відповідає. Мені було страшенно нудно в куті, я вже перестала плакати і кривилася тільки, коли хтось звертав на мене увагу, здавалось, я сиділа там вічність, аж поки у квартирі не стало темно і у вікнах навпроти не засвітилося. Щомиті я готова була порушити заборону виходити з кута, думала, ось зараз візьму і вийду,

і нічого вони мені не зроблять, але час усе минав, а я все не виходила. Я боялася. Пахли хризантеми. За фортепіано сиділа висока худа вчителька співів і грала, але ніхто з нас не співав, бо не хотів порушити щось у повітрі, розірвати лінію її тіла, яку я могла б назвати ніжністю або страхом ніжності, якби відчуття було співмірне з геометрією; ніхто ані пискнув, навіть Мар'ян, який завжди любив пиццати по-справжньому; на стіні — портрет Леніна; гнів учительки, яка не могла зрозуміти, чому ми не співаємо; її білі груди, — так, я пам'ятаю найбільше її білі груди, які ніколи не бачила, але насправді бачила завжди, а потім тато переносив мене сплячу з кута на ліжко, — і голос фортепіано звучав далі.

(реставрація): Неможливо повернути себе назад — до тої себе, якою була ще кілька місяців тому. Коли виходиш з берегів власного інтиму. Очевидно, є безліч подій, випадків і ситуацій, після яких дорога назад уже не має сенсу. Треба мовчати й уважно спостерігати за наслідками. Придивлятися. Можливо, моє падіння не таке вже й страшне, можливо, це не я впала, а світ піднявся вище свого звичайного рівня. Треба прислухатися. Треба мовчати. Треба нарешті перестати(,) боятися(,) продовжувати.

2

Всі мої герої померли.

Але треба було б сказати — всі мої імена померли, бо іншого героя, крім мене самої, в мене не було, — а я ще жива.

Було багато імен, але жодного вдалого. Так і не змогла себе нормально назвати, напевне, через брак

Наступного ранку вона казала те саме, але я не вірила, та сніг насправді випадав. Мама, напевно, вміла ним керувати. Він випадав, коли їй того хотілося. Не знаю, чи зараз теж так, а чи, може, відповідальність на себе перейняла якась інша мама. У всякому разі треба в неї запитати, що це за фокуси посеред жовтня, нехай опам'ятається — зараз усім погано — не тільки їй.

В одному з моїх кутніх зубів невелика дірка. З часом вона збільшується, але я не поспішаю до стоматолога. Коли мені страшно або трохи сумно, я ховаю в неї кінчик язика — і стає спокійніше.

Таке: трирічний хлопчик виліз на залізну драбину, яка, як і багато інших незрозумілих конструкцій на шкільному майданчику, очевидно, призначена для різноманітних ігор і спортивних управлень, — і виліз так високо, що дуже злякався і почав просити маму зняти його звідти. Мама лагідно переконувала хлопчика злізати самому — насправді це не так високо, як йому здається. Хлопчик трохи вагався між страхом і простягненими материними руками. Думав. А тоді радісно вигукнув: мамо, а я звідси можу навіть плюнути! І плюнув, звичайно, — просто мамі в лице.

Але вернімося до терпіння.

Один мій знайомий якийсь безглуздо закохався у відому політичну діячку. Нікому в цьому не зізнавався, але, без сумніву, тут була справа в коханні. Він завжди переводив на неї бесіду, сяк чи так — тільки щоб згадувалося її ім'я. Часто кепкував з її політичних кампаній, стібався з її зовнішності, розповідав про неї вульгарні анекдоти, напевне, для того, щоб ні іншим, ні навіть самому йому не спало на думку здогадатися, де насправді кріп посіяний. Він, видно, боявся, що усі

його почуття чорним шрифтом вибиті на чолі, і намагався наперед усіх і себе переконати в протилежному.

Через деякий час він перебрався до Києва. Щоб бути до неї ближчим. Може, кілька разів зустрівся, не знаю, чи й заговорив.

Познайомився з її старшим помічником — чоловіком дуже серйозним і багатим. Познайомився і з донькою помічника. Одружився з нею. Повернувся з нею до Івано-Франківська.

Дружина мого знайомого виявилася гарною і мудрою. В їхній квартирі затишно. У вітальні на стіні висить у рамці фотокартка: усміхнений батько дружини пригортає до себе з одного боку її, свою доньку, а з другого — свою шефиню, про яку йшла мова вище.

Мій знайомий іноді з-під лоба позирає на цю світлинку. Але я не знаю, на яку з жінок він дивиться. Деколи здається, що він одружився тільки заради легального права мати на стіні її лице.

3

Жінки панічно бояться самотності.

Чоловіки теж її бояться, але по-справжньому вони ніколи себе самотніми не відчували і не знають, що це таке. Жінки не дають їм можливості побути самотніми. Жінки хапаються за чоловічі пеніси, як за рятівний канат, — немає значення, які завдовжки — і тримаються так міцно, що виглядає, ніби так буде завжди. Їм хочеться, щоб так було все життя, на все життя. Щоб більше не довелося закохуватися, розповідати історії про дитинство і шкільну науку, звикати до запаху чужого тіла і смороду чужої білизни, щоб більше не треба було когось нового, іншого, знайомити зі своєю родиною і турбуватися за його

родинну адаптацію, не треба було іншому знову, як уперше, максимально відкриватися і довірятися, — бо цей, що вже є, найкращий, а може, найгірший, але є. Бо вчергове закохатися вже ніколи не вдасться — це будуть тільки замітники першого, а потім замітники заміників.

Жінка проходить випробувальний термін, коли вперше віддається чоловікові. Її потаємна мрія: щоб перший залишився єдиним, і якщо так станеться, вона буде зразковою дружиною й терпітиме все, щоб нею залишитися до смерті. Вона заспокоїться і буде абсолютно щасливою, як равлик у хатці, як черепаха в панцирі, як вгодована котиця на спині у свого господаря. Більше ніщо ніколи не виведе її з рівноваги: ні алкоголізм чоловіка, ні його численні зради. Якщо чоловік прийде і скаже, що кохає іншу, вона попросить в нього вибачення, вона все зрозуміє, потисне за плече, поспівчуває йому і його коханій, але ніколи не відпустить. Їй насправді не потрібна чоловіча любов, і так само не потрібний його пеніс, але вона будь-кому перекусить горло у боротьбі за особистий спокій. Сім'я вигадана для таких жінок, або так — саме такі жінки вигадали сім'ю.

Сім'ю вигадали Інна й моя мама.

Їм обом пощастило втримати своїх перших чоловіків.

Мама познайомилася з татом на сільській дискотеці і добре його запам'ятала, хоча він її навряд чи. Тато, страшенно п'яний, сидів на поламаний лавці Народного дому, в кутку, не маючи сили ані дійти додому, ні взагалі підвестися. Дівчачі тіла ритмічно дригались в нього перед очима з вродженим награтим кокетством, кожну з них розпирало від власної цноти і самоповаги, на кожній з них писало: «Візьми мене назавжди», і кожна з них терпляче чекала, коли

нарешті хтось прийде і візьме. Тато якраз був закінчив університет і повернувся додому. Десь в іншому місті, наприклад, в Херсоні, він залишив свою третю Люду і своє розбите коханням серце. І третя Люда надала перевагу іншому. Тато тиждень на дивані читав історичну белетристику, наприклад, про Генріха VIII, грав у шахи зі своїм другом дитинства і наминав вареники, які йому почерез день варила його мама. А в неділю, коли прийшов час дискотеки, мама відіслала його між люди і сказала, що таких Люд він матиме тут десять. Тато не повірив і напився, але зате повірила дівчина, яка вночі тягнула його на собі додому. Вона не тільки повірила, а й усе вирішила замість нього. Вчасно завагітніла Інною, вчасно пропонувала зробити аборт, вчасно її зупинила татова мама, відіграли весілля, а через шість років я знайшла її матір'ю собі.

Тато не опирався, бо опиратися не вмів — ні своїй мамі, ні моїй мамі. Вони завжди допомагали одна одній, керовані інстинктом збереження власного, суспільного і всепланетарного (метафізичного) спокою. Лише одного разу, коли минуло двадцять три роки з часу заснування шлюбу, тато прийшов і сказав, що кохає іншу — останню в його житті Людмилу — і хотів би далі бути з нею. Моя мама стрепенулася, прикликала на підмогу свекруху, і та успішно залагодила справу, погрожуючи татові прокляттям. Канон сім'ї виявився непорушним і таким, що вкотре себе виправдав.

Інна ж познайомилася з Григорієм у сімнадцять років. До того в неї було кілька хлопців, але батьки пильно наглядали за розгортанням подій і, коли треба, застосовували фізичні покарання — якщо не для Інни, то для її недоладних кавалерів. Один з них — Паша — мені страшенно подобався. Він умів виліплювати

з пластиліну чорну пантеру і стадо слоників. Але у Паші батько був москалем-алкоголіком, а мама — сумнівної поведінки, тому він не витримував найменшої критики і не мав жодних шансів. Закінчилося все тим, що батьки спіймали закоханих на велосипеді — Інну присоромили і забрали додому, а Пашу добряче гупнули в спину.

Григорій, навпаки, мав машину і порядних батьків. Почав дуже вишукано за Інною упадати, дарував їй косметику й прикраси, а мені — морозиво, шоколад і грейпфрути завбільшки з голову. Інна віддалася йому на моєму дивані, коли дата весілля була вже призначена за взаємною згодою обох сторін.

Але Інна завжди повторювала Григорієві, що своїм одруженням зробила йому величезну послугу і будь-якої хвилини може піти і не повернутись. Інна завжди трималась гордо і незалежно, аж поки якимось, дивлячись у дзеркало, не усвідомила себе трохи розповнілою одруженою жінкою з двома дітьми. Відтоді в її серці посіявся страх бути зрадженою і покинутою. Якби Григорій сказав, що кохає іншу, Інна змушена була б смертельно образитися, піти і не повернутися, дотримуючись тих принципів свого шлюбу, про які знали всі навколо включно з Григорієм.

Тому Інна прийняла позицію вартового. Всі жінки для неї перетворилися на потенційних Григорієвих коханок. Вона ненавидить їх такою первісною ненавистю, яку, напевне, Єва відчувала до своїх доньок і онучок.

Найдивніше, що і я потрапила до чорного списку Інниної ненависті. Я особисто її образила, замахнулась на Григорія, спробувала забрати в неї її спокій. Тепер я їй не сестра, а суперниця. І мамі я суперниця, а не донька. Вік доньок і сестер закінчився.

Жінки смішні, бо панічно бояться самотності.

Але цей страх, очевидно, пов'язаний з їхньою фізичною слабкістю. Жінки не можуть самі себе оборонити, бо не мають у руках сили, і тому хочуть понад усе на світі захистити себе шлюбом від наруги.

Я знала колись дівчину, яка систематично тренувала м'язи рук. Вона була дуже сильна і головне — вона відчувала свою силу. Вона ніколи нічого не боялася, бо в неї були сильні руки. Вона була гарна і впевнена у собі, знала всі найсвіжіші новини, не губилася у будь-яких ситуаціях і хворобах, не боялася ходити до гінеколога, не боялася похоронів і мерців, не боялася згвалтування і взагалі нічого не боялась, бо була безстрашна, відчуваючи в своїх руках силу. Коли цій дівчині виповнилося вісімнадцять, з нею сталася трагедія: їй вирізали апендикс. Тиждень дівчина лежала в лікарні, потім місяць ходила дуже повільно з огляду на біль унизу живота, але, коли біль ущух, вона чомусь не стала ходити швидше. Почала уважніше й обережніше поводитися зі своїм тілом, ніби несподівано зрозуміла якусь його потаємну цінність — і відтоді припинила щоденні вправи з руками. Вона сказала, що зайве навантаження їй шкідливе, бо шов від рани може кожної миті розійтися, а коли на тілі залишився лише рубець, вона сказала, що не може напружуватися, бо відчуває внизу живота безодню, в яку боїться вся заразом провалитися.

— Від фізичного напруження я можу тріснути, як зашита повітряна кулька, — так сказала, і після того я більше не бачила, щоб дівчина тренувала свої руки. Зрештою, і її я більше не бачила — вона стала непомітною, як усі і як я. Її обличчя втратило суворість і грубі контури, помітно зм'якло, пальці на руках подовшали, голос повищав. У дівчини з'явилися проблеми: вона почала страждати через зовнішність, через брак

комунікації, через кохання. Хлопці використовували її і покидали, а дівчина завжди була впевнена, що вони повернуться. Вона стала вірна, як собака; один комплімент — і ви ризикували потрапити до списку її «єдиних і саме тих» супутників життя. Руки завжди ховала в кишені, хоча вони, звичайно, ні в чому не були винні. Іноді я думала, що такі худі і тонкі вони вже не потрібні цій дівчині. Дівчина втратила їхню силу і стала нарешті жінкою.

Можливо, Інна також втратила свою шлюбну незалежність, коли зіткнулася з фізичною слабкістю.

Вони з Григорієм живуть на першому поверсі, а Інну завжди дратували сусідські автомобілі під вікнами. Інну взагалі завжди дратували неприємні запахи. І от одного разу, коли Григорія не було вдома, черговий сусід у черговий раз під Інниним вікном розпочав миття свого авта. Інна попросила сусіда припинити або від'їхати з-під її вікна. Сусід відмовився. Інна почала кричати. Він її послав. І тоді сестра, не довго думаючи, вилила сусідові на машину настоянку з курячого посліду, яким вона підливає вазони. Розлючений чоловік прибіг до Інни в квартиру (вона спокійно йому відчинила, бо до того була абсолютно безстрашною), і зовсім несподівано, на Іннин великий подив, схопив її за плечі і почав трусити. Інна не чекала такого, вона і не припускала, що таке взагалі можливе. Вона годину сиділа на підлозі і невидющо дивилася кудись наперед себе. Костик приносив їй води, втішав її, гладив по голові, пригортав до себе і співчутливо розглядав синці на руках. Синці були майже непомітними, але Інна не могла вкласти у свій відкорегований світ факт їхнього існування. Потім вона годину плакала. Костик витирив їй сльози з підборіддя і шиї. А вже потім, очевидно, Інна подивилася в дзеркало й усвідомила себе трохи розповнілою одруженою жінкою з двома дітьми і слабкими руками.

Я усвідомила власну немічність набагато раніше. Я завжди знала про неї. Завжди боялася чужої агресії і найперше — з боку тата.

Я знала, коли була недолугою замкненою дівчинкою, що він будь-якої миті може ні з того ні з сього вдарити мене в обличчя. На цей удар я чекала дуже довго. Він був неминучим — я була переконана.

Я спеціально дратувала тата дрібницями, докоряла йому його курінням в кімнаті, сміялася з його хвалькуватості, не подавала йому їсти, коли він наказував, або просто не виконувала його настанови, — і все це через те, що я вже не мала терпіння чекати, коли нарешті дістану свій заслужений удар в обличчя. Я хотіла пришвидшити його чи принаймні логічно обґрунтувати. Я тремтіла у його щоденному передчутті, йшла з дому, влаштовувала істерики, кричала татові образливі речі, щоб нарешті моя підозра удару справдилася. Можливо, такою поведінкою я намагалася перебороти в собі страх удару. Не могла витримати постійно його передчувати. Жити в постійному передударному стані.

Напевно, щось таке було в моєму батькові, що виказувало його потенційну здатність мене набити. Хоча, коли він справді бив, мене ніколи не боліло. Він бив абсолютно не боляче, як за прислів'ями повинні були б бити матері. В моєму випадку сталося все навпаки: мама била дуже боляче, принаймні так мені здавалося, а можливо, її биття набувало більшої ударної сили, підкріплене пронизливим криком і потворними гримасами.

Тато бив так, ніби просто торкався мого тіла, щоб упевнитися в його реальності. Або так: процес лупцювання, яким би зовні він не виглядав серйозним, тата чомусь смішив, і коли він тільки здіймав на мене руку, його рот мимохіть скривлявся в усмішці, перетворюючи загрозливу ситуацію у фарс.

Ні, я не боялася татового побиття. Я боялася самої його можливості. За багато років спільного життя я напам'ять вивчила татові настрої і точно знала, якого настрою боюся найбільше.

Цей його настрій був філософським, а не побутовим чи соціальним. Тато хмурнів, зводив до купи брови, лінія рота вигиналась у верхню половину прямокутника, а ніс ставав таким гострим, що я боялася раптом об нього порізатися. Татові тоді було все до сраки. І мама, і робота, і гроші, і життєве призначення. Він ненавидів тоді людський голос, і чим більше цей голос лунав невпевненіше, тим більше тато його ненавидів.

Тато повертався з роботи, а я, ніби між іншим, виходила йому назустріч, і відразу фіксувала характер настрою. Саме той. У животі починало млоїти. Зараз хтось неодмінно на нього наткнеться — чи Інна, чи мама. Я не хотіла цього. Я хотіла його розвеселити. Хотіла, щоб всі люди любили всіх інших людей. І тому я, хоч знала з досвіду, що найкраще зараз сховатися до своєї кімнати, майже не тямлячись, як на страту, простувала йому назустріч і невпевнено казала: «Тату, тільки не кажіть, що і сьогодні Ви забули принести мені з роботи пластилін».

Тато на мить зупинявся, ніби роздумуючи, чи він мене любить, чи ні, а тоді різко, ніби згадавши, що зараз йому все до сраки, а це мале шмаркачення — найбільше, відповідав: «Йди до сраки».

Звертав у кухню і мовчки жував вечерю, всоте перегортаючи книжку про Другу світову війну.

І я йшла до сраки. Млюсть перебиралася з живота в груди, я зачинялася в своїй кімнаті, тримаючи двері ногою, щоб Інна не заходила дивитися, чи я плачу. Весь світ тоді мені здавався сракою, де я приречена перебувати з татової волі. Так, ніби для того, щоб

почати жити, варто тільки сказати нещасному: йди до сраки. Я лютилася сама на себе, прибігала на кухню, змахувала зі столу книжку про війну і кричала татові щось про гідність, право й елементарну повагу, про те, що він зненавидів мене першим, бо немовля, яке тільки народилося, не розуміється на нюансах людських взаємостосунків і не може саме почати раптом ненавидіти, — і тоді, коли я так викрикувала, я мріяла про удар, думала: ну коли нарешті він вдарить, ну вдар же, хіба ти не хочеш? А він хотів. Я бачила, що він може мене вдарити без сміху, дуже боляче і дуже серйозно, в його очах тоді сидів звір, якому неможливо пояснити, що для агресії повинна бути причина, що все на світі повинно мати причину, звичайно, якщо світ не срака.

Мама відтягувала мене з кухні, а тато йшов спати. Інна казала, що я не повинна так з ним поводитися. Розповідала, як одного разу він зайшов до ванни, коли Інна була зовсім голісінькою. Я собі це уявляла. Тата і голу Іннину задницю. Потім пробувала увити татовий пеніс і те, як мама за нього тримається. Плакала від неймовірного жалю до себе. Розглядала географічну мапу світу на стіні. Географічну мапу світової сраки. Ти якось сказав мені, що Чумацький Шлях — це срака всесвіту. Ти помилився. Коли тато посилав мене до сраки, він точно не мав на увазі зірки.

Сьогодні минуло два тижні, як я перестала боятися самотності. В цьому мені допоміг ти.

Покинувши мене.

Самотнім нема чого боятися залишитися без нікого.

Ще донедавна я думала, що ти будеш моїм першим, постійним і єдиним. Що смішна мрія, якою хворіють усі дівчата, в мене стане правдою, адже ми мали вмерти

в один день і на одній подушці. І, можливо, ще все буде саме так, ти ще можеш бути моїм першим, постійним і єдиним, але тепер, коли я перестала боятися самотності, мені все одно — з ким самотньою бути.

І ось тато — великий вісімдесятикілограмовий невдаха у джинсовому костюмі, в туфлях і дерматинній кепці, який біжить мені назустріч, бо вперше має що сказати. Його Люд(мил)и мирно покояться у глибокому урвищі зморшки між очима. Він міг би сказати мені: ну як, Лізуню, обламалася? Але натомість каже, що я ще можу врятувати світ. Ніхто не пожаліє мене і ніхто не буде терміново промивати мій шлунок від надміру антидепресантів. Ніхто не буде мене потішати майбутнім щастям ті решту п'ятдесят років, які мені ще заготовано прошвендіятись. Ти самотня аж до посіріння. Сьогодні ти скажеш собі, що все буде добре, і незабаром, дуже швидко, може, наступного четверга, ти скинеш з себе цей камінь, але мине ще якихось п'ятдесят років, поки той камінь зволить скотитися з тебе сам.

— Дружини навколо нас, — каже тато, — ми маємо право ніколи їх не залишити. Нас розстріляють за кілька кроків зайвої свободи. Наша свобода — це список наших обов'язків.

— Вибач, що я вдарив тебе в лице, — каже тато, наливаючи собі й мені повні чарки горілки. — Я просто знаю, що з того і так нічого не вийде.

— Адюльтери навколо нас, — каже мій тато, — вічні поразки у боротьбі з дружинами і їхнім спокоєм. Тільки блохи мають право перескакувати з однієї голови на іншу.

Мій п'яний тато плаче в мене на колінах. Після цього він уже ніколи не зможе дотягтися до мого кам'яного обличчя. Йому з лишком вистачило одного удару, щоб туди заглянути.

Мама регулярно ходить до церкви. Регулярно, кожної неділі, пече пиріжки з сиром, регулярно підливає вазони в моїй кімнаті, регулярно пере мої майки і капрони. Вона доглядає мене як каліку. Дає три рази на день їсти. Здіймає телефонну слухавку швидше, ніж я почую дзеленчання апарата. Допитується, де я буваю, що роблю вдень, які книжки зараз читаю, і, підозрюю, сама тихцем переглядає кожну з них. Щоб знати і запобігти кожній, народженій у моїй голові, новій думці. Щоб досконало вивчити мікрофлору мого теперішнього перебивання. Якби мама могла, вона одягнула б на мене гамівну сорочку і прив'язала б мої ноги до ліжка, тільки щоб могли абсолютно мене контролювати. Їй менше завдавало б клопоту годувати мене з ложечки, щопівгодини водити мене в туалет і підмивати мене, ніж терпіти постійну підозру моєї з ним зустрічі.

Іноді я помічаю, що вона плакала, але мені не хочеться обійняти чи заспокоїти її. Хочеться пройти повз неї і її трагічне занепокоєння. Хочеться дивитися тільки на її тулуб ззаду. Не бачити її стурбованого погляду. Не усміхатися до неї, не вдавати, що все гаразд, що нічого такого не сталося, що я ще ніколи не бачила голого чоловіка і мені, як завжди, всього лиш десять років.

Мама постійно до мене говорить, але я не реаую. Мені приємно вдавати перед нею ідіотку. Хвору на голову інтелектуалку. Вередувати, наказувати їй у побутових дрібницях і спостерігати, як вона ні на що не зважає, тільки щоб я не думала про нього. Якби я їй сказала: «Мамо, я більше ніколи з ним не зустрінусь, якщо ти зараз засунеш голову у відро зі сміттям», — то вона, не гаючись, так і зробила б.

Купує багато кільки в томатному соусі, бо якось я призналася, що люблю її їсти. Вона купувала б мені також багато екзотичних фруктів і дорогу чорну

білизну, якби це не викликало в мене підліткового спротиву. Але нехай би купувала — я приймаю її запопадливу опіку як належне, без тіні вини і сорому вигріваюся під промінням її материнського інстинкту і як блощиця копирсаюсь у шпаринках її зморщеного обличчя. Якби моє спасіння залежало від неї — я була б врятована.

Коли мамі вдається зробити для мене щось дуже важливе, наприклад, віддати свою місячну зарплату мені на штани, то лице її світліє й молодіє. Здається, що вона справді молодшає, а разом з нею — і я. В квартирі витає дух моєї дитячої доброти й улесливості. Чим далі минає час у бік мого відчуження, тим більше мама мріє повернути час назад, зупинити його, законсервувати життя на моїй десятирічності, коли все моє залежало від мами: те, чи я встигну дорозв'язувати математику, дописати твір про мову, домалювати, доскладати, дочитати і завтра піти до школи в чистому светрі.

Ввечері ми разом вмощувалися дивитись «Поле Чудес» або «Що? Де? Коли?»; я клала голову їй на коліна і вона довго гладила моє волосся, я ластилася, вдавала немовлятко, влаштовувала їй новорічні концерти з перевдяганням івилізанням на стілець, безконечно розповідала анекдоти, смішні історії і те, як усі вчителі мене люблять і поважають; вона терпіла мої дитячі пустощі, подерті рейтузи і невчасно відкриті компоти з вишень і грушок; з трьох цукерок вона завжди віддавала мені три; вона чомусь не любила полуниці і щербет; жодне духовне зростання і духовна еволюція не зрівняються з маминим спогадом про мене — ніхто так не буде мене пам'ятати, як вона.

Мамі було боляче спостерігати, як у мене ростуть груди, а день моєї першої менструації став для неї справжнім потрясінням. Вона навіть не мала сили

пояснити, що до чого. Дала пакунок з гігієнічними прокладками і втекла на цілий день з дому. Я кожні десять хвилин зазірала собі в труси і щопівгодини змінювала прокладки. Я страшенно боялася померти і таки померла. Принаймні для мами. Ще кілька років ми продовжували з нею гру в матері і доньки, але обидві розуміли правила гри і чекали, коли нарешті прийде час сходження зі сцени.

Історія моєї сексуальності — це історія маминого болю.

Зараз я спеціально походжаю квартирою в самій білизні, іноді мимохіть оголююся до пояса, кидаю дотепи щодо статевих актів і жіночої задоволеності, бачачи, як це по-руйнівному впливає на маму, як вона ховається і починає плакати, як регулярно ходить до церкви і пече неділями пиріжки з сиром.

Під час купелі я спеціально прошу потерти мені спину, і вона приречено тре.

Колись вона робила це з задоволенням, коли ще моя стаття не давала про себе знати. Вона гойдала мене у ванній і з наміленого волосся конструювала дивовижні зачіски. Якби я зараз раптом попросила її мене погойдати — як би вона повелася? Чи відрізала б собі по лікоть руки?

Бачу через балкон, як мама бігцем повертається з церкви. Нагодувати мене гороховим супом і братися за пиріжки. Йй полегло б, якби я справді стала калікою. Якби сиділа у візочку і цілими днями дивилася на двері. Мама доглядала б мене решту мого і свого життя, гойдала б мене у ванній і на свята влаштовувала б мені концерти з перевдяганням і вилізанням на табуретку. Вона плекала б мою немічність віддано і саможертвовно. Тільки щоб я залишалася на поверхні її материнства.

Але я не каліка. Принаймні фізично. Те, що я не можу плакати, — ще нічого не означає. Зате я можу ходити. Дуже добре ходжу, швидко, з притиском. Ходжу всюди, де треба і де не треба, так, ніби моє тіло після довгого перепочинку раптом прокинулося і взяло на себе мої дрібні психічні гризоти. Тіло мене любить і переймається моїм майбутнім, йому шкода мого незреалізованого потенціалу. Це не я можу ходити, ні, якби моя воля — я б нерухомо лежала на дивані решту дня і днів, — це воно, тіло, мене всюди носить.

Воно походить різними поїздами, містами і квартирами, де на кухнях сидять напівзнайомі люди і курять ганджу. Дають спробувати йому, але тіло ніяк не реагує і тільки ностальгійно вдивляється в чужі обличчя.

Тіло кидається під ноги юрбам метрополітену, вивчає напам'ять назви станцій і тексти рекламних гасел, до одуріння їх повторює і вкотре переконується, що Біблію можна замінити будь-яким іншим текстом.

(Постіль можна замінити власним пальтом. І хату можна замінити пальтом, бо в ньому живеш будь-де і будь-як, і терпимо).

Тіло вивчає себе у всіх відображеннях і тінях. Питає всіх людей, чи воно гарне. Комуś подобається, комуś байдуже, комуś відразливе.

І все йде, гарне, байдуже і відразливе одночасно, рухається не вперед, а кудись углиб, зачинене, кам'яне, здорове.

Але я знаю — моє тіло запрограмоване на вічне повернення. Воно рано чи пізно повернеться до мене, а я рано чи пізно змушена буду вирішити, куди повертатися мені.

Повертаюся до кімнати й довго в ній сиджу. Навпотемки. Хто перший порушить мою темряву, того я зненавиджу. Цікаво, хто це буде?

Заходить мама і питається, чи я вдома. Відповідаю, що мене нема, але мама сприймає мою відповідь за жарт. Мама говорить безтурботним і веселим тоном школярки, яка ніколи не отримує двійки. Хоче розвеселити мене своєю вдаваною безтурботністю. Переконана, що мені головне допомогти звикнути жити — а решта мине сама собою.

— Чому ти нічого не їла? Хочеш вмерти голодною смертю?

— Хочу, щоб мій шлунок був порожнім, коли я вмру.

Усмішка з маминого лица зникає, але вона все ще не втрачає надії.

— Я купила йогурт. Будеш їсти?

Кажу, що ні. Мама йде на кухню, щоб подумати, що казати далі. Вертається.

— Ти підстриглась? Ти ходила в перукарню?

— В перукарню не ходила, але підстриглась.

Навколо мене каміння і залишки обстриженого волосся. В якомусь фільмі бачила, як жінка зачинилася в кімнаті і перед дзеркалом обтинала свої довгі чорні пасма волосся. Я зробила те саме.

— А де ти діла десять гривень, які я тобі дала на перукаря?

— Просиділа в кав'ярні з дружиною чоловіка, якого кохала протягом останніх шести місяців.

— І як вона? (сумніваюся, щоб мама справді таке запитала, але все-таки)

— Нічого. Синці на обличчі ще видніються, але вже майже зійшли. Він трохи побив її минулої суботи, якраз тоді, коли вони розійшлися. Вона переді мною жодного разу не заплакала, і я теж, але я заплакала б, якби могла. Просто зараз я перестала могти плакати. Вона схожа на весталку і не ненавидить мене, хоча, може, ненавидить. Я подарувала їй перстень, де вибито прохання, щоб Бог урятував мене. Нехай вона носить цей перстень, може, Бог ще мене і врятує.

— Чому ти не познімала з батареї колготи і светр?

— Вона курила ті самі сигарети, що й я, і сказала, що любить всіх людей, які люблять її чоловіка. А я не можу так сказати. І я не можу уявити їх разом, побрати їх за руки, мені дивно, щоб вони взагалі були коли-небудь знайомі.

— Колготи висохли ще два дні тому, а светр сьогодні вранці. Чому ти їх досі не знімеш?

— Вона сказала, що мусить повернути його, тільки нехай мине деякий час. Запитала, чи я переконана, що він її не любить. Я відповіла, що не переконана, і додала, що нехай повертає, якщо повертатиметься. Бо тіло запрограмоване на вічне повернення. Так і моє тіло рано чи пізно повернеться до мене.

— Але чому? Чому ти досі не зняла з батареї светр? Він вже кілька годин як сухий.

— Він був і в неї, і в мене першим чоловіком. Але в неї він був таким раніше. Ми з нею також перші одна для одної: вона для мене перша дружина жонатого коханця, я для неї — перша коханка її чоловіка. Вона сказала, що мусить його повернути, бо все йому вибачила, чого ніколи, напевно, не зробила б я. Не зробила б. Я ніколи не вибачила б йому, якби він раптом перестав мене любити. Мамо, тепер послухай мене дуже уважно, я-не-зняла-з-батареї-светр-бо-мені-абсолютно-однаково-чи-він-висох-чи-ще-сохне-чи-взагалі-є!

Мама з жахом вибігає з кімнати і щільно зачиняє за собою двері. Видно, що дуже себе картає, адже їй не треба було аж так налягати з тими светрами, ну, не зняла, то й біс із ними, зі светрами і колготами, зняла б завтра, а як не завтра, то через тиждень-два, а тут — на тобі. Вона не хотіла від мене багато, тільки щоб я промовчала або, скинувши все на забудькуватість і нехлюйство, випила йогоурту й спокійно заснула.

А я нарешті — серед тихої кімнати — лягаю долілиць на підлогу й відчуваю, як одинока куца сльоза витікає з ока і тече далі по щоці. З кожним днем усе менша й менша. Напевне, зовсім незабаром озеро моїх сліз перетвориться на звичайну суху яму з гівном і здутими венами на шиї.

Чую, як зсихається мій мозок. З кожним днем він стає все сухішим і сухішим, ніби хтось повісив його на батарею, а зняти вчасно забув. Доведеться чекати, поки навесні відключать центральне опалення. Але боюся, що тоді буде запізно і мій мозок не відрізнятись від засушеного поміж сторінками товстої книги кажана.

Кожне слово приносить чомусь біль і занепокоєння. Слова, як кажани, метушаться коридорами мого приреченого на зсихання мозку, намагаючись відшукати з нього бодай найменший вихід. Мій мозок став для них газовою камерою, лазнею-пасткою, розкішним палацом, де всі запрошені на бенкет будуть знищені. Слів дуже багато. Вони могли б стати повноцінною мовою, могли б знадобитися для серйозної епохальної справи, яка переверне людське мислення і принесе планеті більше добра, ніж користі, могли б, якби тільки всі ці слова так неухильно й немилосердно не нагадували мені тебе. Всі до найдрібнішого приймає. Вся вміщена в одинадцяти томах українська мова належить моему минулому, моему спогадові про тебе. Я виговорила тебе, вимовила, огорнула твою блаженну суть в цитати і сентенції, народила тебе зі свого приреченого на зсихання мозку. Кожне слово тепер пахне тобою, має по одному з його жестів, має ті самі контури рота і ритм серцебиття, температуру тіла і схильність до алкоголізму. Твій привид стоїть за кожним значенням і поняттям, за всіма ідеями й аксіомами. Все, що я вмію сказати, — кажу про тебе.

Волосся — це те, що робить жінку неврівноваженою й одночасно рятує від радикального рішення. Жінці не байдуже її волосся навіть тоді, коли байдуже все решту. Особливо якщо це волосся довге.

Зараз мені зійшлося на волосся. Я мию його кожного дня, дуже часто його чешу, розглядаю в дзеркалі, але волосся чомусь довшає і виглядає все гірше. Дійшло до того, що воно просто обвисло на моїй голові, як морські водорості.

Я розумію, що волосся — це метафора минулого, яке завжди з тобою. Як свято. Кожен сантиметр кожної волосини — це хвилинка, година, день, рік з минулого, що його не хочеться від себе відпускати. Ніби запечатана бандероль з адресою відправника й одержувача, яку ти чомусь не несеш на пошту, а, як трупа, тримаєш у шафі. Минуле, звичайно, повинне бути зі своїм власником — від нього не відкараскаєшся ні втечею, ні механічною ампутацією, ні запеклим алкоголізмом, але його треба певним чином консервувати, як добрі господині консервують кабачки на зиму, і тільки коли приходить справжня зима, коли справді мерзнуть руки і трясє в лихоманці, — тоді тільки можна обережно витягувати своє минуле з бутлі й вкладатися з ним спати, скрутившись калачиком чи запхнувши великого пальця до рота. В інакшому випадку минуле стає нав'язливою ідеєю вічного повернення, воно шантажує, тероризує, ходить за ногами, як особистий кілер. Тоді неможливо вибратися з багна пам'яті.

Чим довше волосся — тим більший відтинок власного життя жінка за собою волочить. Як його не заплітай і в який колір не фарбуй. Відмивай — не відмивай. Чеси — не чеси. Її минуле постійно з нею. Вона належить тому, що вона пережила і куди підсвідомо прагне повернутися з теперішнього.

Я знаю багато фатальних історій про жінок і їхні коси. Всі вони закінчуються ножицями. Або лезом. Якщо жінка не відтинає волосся, то перетинає вени — так чи так. Минуле мусить кудись проллятися, тобто відділитися від жінки вегетативним шляхом. Бо загалом жіночий організм схильний триматися за прожите надто міцно, аж поки не настає вже згадана вище зима.

Моя тета Мирослава — батькова сестра — мала довгу й товстелезну косу, плекати яку їй з дитинства допомагала мама. Ніщо теті так не личило, як ця коса; можливо, в теті більше не було нічого гарного, крім неї, хіба що груди. Коса досягала середини стегон, коли тета вступила до Київського університету ім. Т. Шевченка на факультет журналістики. Там вона одружилася й народила сина і доньку, там вона розсварилася з чоловіком і прокурювала пачку сигарет за одну ніч, була звинувачена в певного роду націоналізмі й через журналістську практику мала проблеми з місцевою владою. Тета повернулася ненадовго до матері — з двома дітьми і косою у валізці. Виклала косу на стіл, ніби подарунок на Різдво, — діти гралися на підлозі гудзиками, мама плела скатертину з білих ниток «Ірис». Коса пролежала на столі два дні, і ніхто в її бік не смів звернути погляду, а після недовгого прощання з матір'ю тета в одну мить схопила її зі столу й кинула в піч. Тета тоді поїхала з дітьми до Сибіру, де живе ось уже двадцять років і, напевно, вже ніколи не повернеться. Волосся в неї відтоді завжди коротке, принаймні, не довше, ніж місяць-два.

Щоб заспокоїтися, я сідаю навпроти дзеркала.

Як би важко не було — треба.

Беру тупі, але єдині у всій квартирі ножиці. Леза, ножі й інші гострі предмети мама завбачливо від мене ховає.

Чийсь запахи, дотики, слова ще дуже реально вібрують у мені, і знервоване тіло ще готує плодити нові ілюзії, але мотузки порвано остаточно.

Цілий тиждень я намагалася дотягнути до понеділка — й от він нарешті настав.

Сиджу навпроти дзеркала і безперервно думаю про терпіння.

Терпіння насправді нема — є можливість обстригти волосся під самий корінь. Коли його обстригаєш, то ніби набираєш повні легені повітря для нової дози потенційного минулого. Той факт, що я зараз обстригаю волосся, доведеться рано чи пізно обстригти також.

Обтяті пасма складаю в целофану торбину, щоб потім закопати волосся на пустирі чи спалити в татовій попільничці. Від попелу сигарет попіл минулого майже не відрізняється, — принаймні смак такий самий.

Мені стає легше й свобідніше, але чомусь не так радісно, як думала.

Як би голову не обстригати — голова залишиться все одно.

Але я не хотіла так починати жити. Думала — в мене все буде по-іншому — не так, як у решти типових алкоголіків і наркоманів. От — думала — здобуду освіту, дізнаюся про все можливе, швиденько схоплю істину і сенс, народжу двох дітей, навчу їх того, що знаю сама, допоможу суспільству вибратися з болота, а тоді вже можна зводити до купи руки й ноги, тобто вмирати.

Але виявилось — це не так просто. Принаймні — здобути освіту. Особливо коли постійно думаєш про одне й те саме.

Коли торкаєшся правою рукою лівої, і тобі здається, що це рука іншої людини.

І ти думаєш — що це з тобою сталося? Чого ти живеш в ілюзіях? Чого ти заінтриговано торкаєшся своїх рук? Що ти хочеш ними відчутти?

Його нема ані в тобі, ні поза тобою.

Так, ніби він умер.

Так, ніби вмерла я.

Так, ніби хтось із нас умер, а хтось залишився жити.

...

Минає багато часу...

...

Може, тижнів два...

...

Я часто ходжу в туалет, а потім довго розглядаю те, що в ньому від мене залишається. Не хочу щось після себе залишати, хочу бути закритою системою, хочу бути скульптурою.

4

— Ти далі чекаєш на нього? — питає Роза, коли я нарешті перестала вити. (Роза страшенно подібна на ту Розу, в яку я була колись закохана). Киваю головою. Насправді я чекаю не на нього, а на своє тіло, але Розі я цього не поясню. Тіло має повернутися з дня на день. От-от стане на моєму порозі — і я усміхнуся йому. Спитаю, як йому булося без мене, що нового побачилося, з ким новим переспалося, а тіло віддано дивитиметься мені в очі й нічого не скаже, крім того, що не може без мене жити.

— Я чекаю, що він прийде, але він може і не прийти. Люди згарячу здатні прийняти якесь неправильне рішення, а потім соромитися через нього переступити, як би не хотілося. Я ненавиджу людські принципи.

— А скільки ти будеш його чекати? — знову питає Роза, і я починаю підозрювати, що це її робота.

— Не знаю, може, кілька днів, тижнів, але якщо він все-таки прийде, то, без сумніву, менше, ніж якщо не прийде.

— А ти знаєш, де він зараз і що робить?

— Кажуть — що поїхав до Львова, але Ксеня вчора бачила його тут, він був одягнений в чорну шкірянку і простоволосий — його кепка в мене. Що він робить — не знаю, і це найбільше мене засмучує.

Я б розказала Розі більше, але вона може все передати мамі. Мамі краще взагалі не знати, що я чекаю на нього. Всі свої речі я давно спакувала, наперед попрощалась з усіма друзями, віддала всі борги, купила за мамині гроші багато косметики, щоб вистачило на деякий час нового життя. Я не хочу бути його утриманкою — я хочу утримувати його. Хочу йому готувати смачну їжу й вибирати одяг, купати його, чесати вранці, дивитися на нього голого і не збудженого, взагалі — з нетерпінням уже чекаю на нього.

— Скажи, а якщо він не прийде по тебе і через місяць, і через рік, що ти зробиш?

— Як то — не прийде?

— Ну, якщо йому обридла ця жіноча тяганина — і він захоче свободи?

— Тоді я накладу на себе руки.

— Як ти це зробиш?

— Яюсь дуже просто, може, розітну вени на руках — мене чомусь зараз страшенно цікавлять руки.

— Ти кажеш це дуже спокійно.

— Я перестала вміти плакати і нервуватись. Тільки вию.

Задзвонив телефон.

— Напевно, тіло телефонує, турбується, як я себе відчуваю.

— То підніми слухавку.

— Як я можу підняти слухавку, якщо телефонує моє тіло? Якщо воно телефонує, то зрозуміло, що в цій кімнаті його нема, хіба Ви досі не здогадалися? Чим я підніму слухавку? Душею?

— А хіба можна на душу накласти руки?

— Не можна, ти ж знаєш — душа безсмертна, але коли я захочу накласти на себе руки — то знайду своє тіло, де б воно не ховалось, і перетну йому вени на руках. Мене зараз чомусь це страшенно цікавить.

Все більше речей стала забувати. Прізвища середньовічних письменників і письменників 17-го століття, назви хімічних елементів з періодичної системи, столиці різних африканських країн. Забуваю те, що, здавалося, забути взагалі неможливо.

Натомість усе більше пам'ятаю його.

О, колись, коли ми були разом, я не вміла його пам'ятати, зустрічі з ним дуже швидко минали, і я не змогла б розкласти їх по годинах і днях тижня. А тепер усі вони ретельно прокласифіковані в моїй пам'яті й відшліфовані до найменшого погляду і натяку, розмови покояються кожна у своєму часі, і будь-коли я можу дослівно їх переказати.

Часто я впізнаю його у спинах незнайомих чоловіків. Хоча відразу бачу, що це — не його спина, але чомусь тоді здається, що чоловік обернеться і виявиться ним, нехай з іншою спиною. Спин так багато протягом дня, що я не встигаю розчаровуватись: біжу за спиною, торсаю її і перепрошую, що сплутала, біжу, торсаю, перепрошую, біжу, торсаю, перепрошую і т. д.

Колись я думала, що місто, в якому я живу, — дуже маленьке, але тепер переконуюся, що навіть у дуже маленькому місті можна ніколи випадково не зустрітись. Мені хочеться цілими днями блукати містом

і розглядати спини чоловіків — я впевнена, що котрась із них мусить бути його. Я подумала про це вчора вночі — і вже хотіла було одягатись і вирушати, але вчасно спам'яталася. Лізо, май гордість, — казала собі, — він повинен шукати, а не навпаки, — і подумай, а якщо він не хоче бути знайденим? Якщо йому буде неприємно? Ти ж відразу це помітиш — і як тоді?

— Ви знаєте, я пишу роман, — кажу до Рози, яка далі продовжує сидіти біля ліжка. Сумніваюся, щоб її насправді турбувала моя доля. Можливо, мама або Інна платять їй за кожну проведену зі мною хвилину. Вони намагаються щось зробити. Зрозуміли, що не є для мене авторитетами, і тому залишилося платити гроші тому, хто має шанси ним стати. Ця Роза має всі шанси. Вона страшенно схожа на мою Розу — жінку, в яку я була колись закохана. Від любові до Рози в мене залишилися оранжевий халат і календарик з Георгієм-змієборцем.

— І про що цей роман?

— О, — відповідаю я, — він майже ні про що. Це просто багато речень, які нічого не можуть пояснити. Там є місто певної величини, в якому живу якась я паралельно з деякими іншими людьми. І от якась я живе собі слово за словом, аж поки в одному розділі не перетинає вени на руках. В передостанньому. Вона постійно всім казала, що перетне собі вени, але час минав — і всім обридло чекати. Вона просто забагато про це говорила. І от кров тече по руках, а якась я біжить до телефону, щоб попросити декого її врятувати. Кров капає на підлогу, на телефонний апарат, на килим, на її шкарпетки — загалом — усе в крові, а якась я сама ще не може собі повірити. Їй приємно і страшно водночас. Бо, можливо, смерть — це ще одне продовження життя, наприклад, в якомусь іншому романі, але вже без людей і без вен, які підлягають

перетинанню, і не буде нічого такого, натиснувши на що, можна було б перестати себе усвідомлювати.

— Я не люблю романи, в яких нічого не відбувається, — каже Роза.

— Але в ньому все відбувається — просто переказати сюжет займе багато часу. Я приблизно переповіла закінчення передостаннього розділу.

— А що буде в останньому?

— В останньому розділі все повториться: я буду з температурою лежати у великому дідовому ліжку на пружинах. У кімнаті три ліжка — але я лежатиму саме на дідовому — біля вікна.

— Тобто тебе врятують?

— Навіщо Ви питаєтесь — хіба це має значення? І от я лежу в ліжку, накритись великою ковдрою, і мені дуже тепло. До кімнати заходять мама з татом, і я бачу, що вони засмучені станом мого здоров'я. Вони зараз їдуть на базар до Заболотова. Мама прикладає руку до мого чола й щільніше обгортає мене ковдрою. Я не хочу залишатися з бабою, бо баба завжди розповідає про своє життя так, ніби вже померла. Тоді мама обіцяє привезти мені з базару пупсика й дитячу іграшкову посудку. Пупсика на базарі не знайшлося, але посудку все-таки привезли. Вона складалася з білого чайника і шести білих горняток, які можна було використовувати і як горнятка, і як інше кухонне причандалля, наприклад, каструлю. Ще було шість білих блюдечок — ну, звичайна така посудка, яку я розкладала на підлозі де-небудь і чаювалась нескінченну кількість разів. Іноді я змішувала в ній різні ліки і трави, і потім вона довго смерділа. Останнє, що я пам'ятаю про посудку, — це те, що вона несподівано з'явилася в нашому акваріумі: тато посадив у неї зелені водорості. А коли під час невеликого землетрусу рибки повисакавали на килим — ми віддали акваріум сусідці. І більше посудки я ніколи не бачила.

— І що?

— Нічого, просто я досі ніколи не згадувала про посудку, так, ніби її взагалі не існувало. А тоді я не уявляла собі життя без неї. І так сталося з багатьма іншими іграшками і речами, спідничками, олівцями, шапками, розмальовками. От гумового їжачка я страшенно любила, пластмасову ляльку у синьому пластмасовому костюмі, яку мені мама подарувала на Миколая, волохатого рися на коліщатках, якого можна було возити навколо будинку, як коляску з дитиною. Але все це я несподівано забула, ніби водномить, ніби перейшла якийсь часовий кордон, через який заборонено переволюкувати свої улюблені іграшки. Так само я забула і безліч людей, так чи інакше причетних до мого дитинства. Забула дядька з лікарні, який подарував мені десять використаних уколів і майстерно сплетеного з крапельниць чорта; забула жіночку Раю з яремчівського курорту, яка любила їсти сире тісто на вареники й постійно цитувала рядки Чуковського про таргана — (тепер я ще пригадала, як Рая сиділа на гойдалці біля річки, і гойдалка дивно скрипіла, розумієте, дуже печально, як віолончель); я забула також своїх дитячих подруг — Наталю Говеру й Шалеву Іру, заради яких я ладна була колись перетерпіти найнебезпечніші конфлікти з мамою. Як могло статися, що зараз я живу по-інакшому, без цього всього? Невже я така байдужа до минулого? Чому я не тягну його за собою, а волю водномить обстригати волосся? І от ще що: можливо, те, що зараз мене прикуло до ліжка, так само раптово забудеться і впаде на дно минулого аж до останнього розділу, і якщо так, то невсе все навколо відбувається заради цього останнього судного приходу?!

В моєму дитсадку були двоповерхові ліжка, і серед дітей вважалося дуже престижним спати на другому поверсі. Моє ліжко було вгорі, але, по суті, я ніколи не використовувала його за призначенням.

Коли товста російськомовна нянька веліла всім лягати спати, я роздягалася до трусів, перемовлялася з кількома дівчатками про нагальні буденні справи і, як решта, долала довгий і захоплюючий шлях сходження до свого ложа. На вершині, в родовому гнізді, я озиралася світову марноту, вкривалася з головою — і чекала. Поки настане тиша.

Соромно сказати, що я робила під ковдрою, крім того, що копирсалась в носі й роздирала на ногах укуси комарів. Моє ліжко тоді здавалося мені човном. Іноді я відчуваю те ж, особливо після вживання алкоголю, але тепер я розрізняю поняття предметів фізичного світу й свідомість.

Нарешті, коли всі засинали (я визначала цей момент за станом загального втихомирення — приблизно через п'ятнадцять хвилин), мені під ковдрою ставало неймовірно нудно і треба було повертатися на грішну землю. Сходження по драбині вниз захоплювало мене не менше, або й більше, бо серед цих сонних дитячих тіл треба було поводитися дуже обережно, щоб якесь не прокинулося й не зчинило галасу. Мар'янові, наприклад, який спав піді мною, таке зробити принесло б тільки задоволення.

Боса і в трусах, я рівним упевненим кроком виходила зі спальні. Нянька, як завжди, в голубому костюмі з білим комірцем, в якому — тепер я думаю — могла б у 19-му столітті ходити англійська гувернантка, сиділа за столом і з якогось невідомого дива накладала на шматок скла тонкий шар синього пластиліну. Нянька, не здіймаючи голови, віталася зі мною, ніби вперше за сьогодні побачила, і питала, чи здогадуюсь я, що це

за шар синього пластиліну на склі. Я відповідала, що це — озеро. Нянька ствердно кивала підборіддям, хоча синій пластилін цілком міг бути і небом. Нянька хвалила мене й казала, що я дуже мудра, можливо, через те, що лиш я з дітей виявляла до неї щиру прихильність. Я була її найкращим старшим другом. Відчувала, що мушу їй щомиті допомагати, бо інакше нянька зі своєю діточою наївністю пропаде наступного ж дня. Я пояснювала їй серйозні й необхідні речі щоденного порядку, а вона натомість розповідала мені про блискавки у формі кулі, чорних принців, які з'являються під час затяжних дощів, і про те, як її сусідка і добра знайома колекціонує марки.

Через годину я знову чимчикувала до свого ліжка. Бувало так, що саме тоді, коли всі діти прокидались, я тільки засинала. Мар'ян зловтішно смикав мене за волосся й відразу тікав, щоб не дістати по голові.

Але якось моє зневажене ліжко мені відомстило: під час шаленої біганини спальнею, невдало зманеврувавши, я посковзнулася і впала долілиць просто на його боковину. Нянька вибігла надвір, щоб нашвидку набрати в пригорщі снігу й прикласти мені до щоки. Сніг швидко розтанув, а моя щока напухла майже вдвічі.

До п'ятої години я сиділа біля своєї шафки в коридорі й чекала, коли за мною прийдуть батьки: треба було натякнути їм, що це — я, інакше вони навряд чи впізнали б, хіба що за кольором колготів і нерівно підстриженою хлопчачою ^{ГРІБІСЬКО}чужою. Мар'ян кружляв навколо мене і розповідав найсмішніші історії, які я коли-небудь чула. Так смішно мені не було більше ніколи. Бо сміятись було страшенно боляче — і Мар'ян, бачачи мої муки, спеціально провадив далі свою підступну розвагу.

Тато прийшов рівно о п'ятій і зовсім не здивувався виробничій травмі, не пожалів мене і нічого не сказав; висадив на шафку, одягнув і, як злочинця, повів за руку додому.

Я бачила, що няньці було не по собі через цей інцидент, напевно, вона відчувала вину за моє падіння і безперервно повторювала свій улюблений і безпорадний вигук «ой мамочки».

Знала б вона зараз, які бувають глибокі падіння.

Тепер я часто уявляю свою няньку, її голубий костюм з білим комірцем і рідке вигоріле волосся, заплетене в косу навколо голови, її товсте, неповоротке і напрочуд наївне тіло, її ламані українські слова і додаткову порцію вареників з лівером, яку я в неї постійно випрошувала. Не було нічого смачнішого за ці вареники і водянистий горох з підливою і дрібкою салату.

Якось нянька попросила мене піти на гральний майданчик і пошукати загублене кимось з дітей відерко. Мені вона довіряла найбільше.

Я одягнулась і вийшла. Йшла у напрямі грального майданчика. Відерко вже виднілося на горизонті — в пісочниці. Але по дорозі я раптом відчула велику нехоть і байдужість до відерка і дитсадка, раптом перестала розуміти, чому я тут перебуваю і що взагалі роблю на цьому світі. Напевно, тоді — відіслана в дорогу без нагляду і достойної мети — я пережила свою першу депресію. Мить повагавшись, я попрямувала геть за межі дитсадівської території, покинула напризволяще няньку в дитинстві й відерко в піску. До настання темряви каталась у троллейбусі, засинала під вікнами і ліхтарями, боялась, плакала, знову засинала. Потім хтось кудись мене вів, напевно, тато, бо тільки він умів цілу дорогу не промовити жодного слова — просто не мав що мені сказати. Не знаю, чи мене били,

але, очевидно, ні, бо на той час я діставала тільки за подерту одежу і не помиту підлогу.

Назавтра няньки в дитсадку я не знайшла. Її не було ні наступного дня, ні через тиждень. Казали, що вона перейшла працювати в інтернат, бо завідувачка дитсадка її не терпіла.

Літо я провела в бабиному селі, а восени пішла у перший клас. Про няньку я тоді вже не пам'ятала.

Але вона безперечно пропала без мене, адже я була її останньою надією на порятунок.

Я згадала — вона була схожа на маму маленького гіпопотамчика.

Роза могла б бути моєю мамою, але була всього лиш викладачкою літератури. Я закохалася в неї заради літератури і знала все, що вона читає, але не знала, що вона їсть, з ким спілкується і скільки платить за телефон. Я не знала, як вона живе поза межами тіла, але знала, що живе віддавна.

Роза спостерігала за мною, як у лабораторіях спостерігають за білими мишами люди у білих халатах. Вона подразнювала і вивчала реакції. Наприклад, як я поведуся, якщо мені пильно дивитися в очі протягом двох хвилин; як я поведуся, якщо доторкнутися до моєї руки; якщо схопити мене за лікоть і майже проштовхнути в порожню аудиторію; як засильно я знічуся, якщо довго сидіти зі мною на лавці у порожньому старому дворіку і розповідати про кішок. Звичайно, я реагувала неадекватно.

Якось ми не бачилися тривалий час — майже ціле літо. Я писала Розі листи, постійно про неї думала, впізнавала її в інших людях, запам'ятовувала найдрібніші деталі, щоб потім усе розказати їй. Те літо було метафорою Розі. Мені була потрібна не Роза, а її ідеальне буття в мені. Я зрозуміла, як це, коли життя

має мету і можна з нею прожити дуже довго, як мінімум — до кінця.

Тоді Роза снилася мені лиш раз. Я пам'ятаю, як ми сиділи в автобусі, що блискавично рухався вздовж траси, так що я іноді сумнівалася, чи бува він над трасою не летить. Ми з Розою трималися за руки, точніше — Роза тримала мою руку, а я тремтіла. Я відчувала автобус, як останнє, що принесе мені щастя; я, Роза і порожній автобус над дорогою. Я відчувала церкву без вікон і шпарок, де є той, хто — Бог, той, хто в нього вірить, і ті, що забули про перших двох.

І раптом Роза поцілувала мене в губи. Я завмерла. Не могла поворухнутись ні уві сні, ні після того, як прокинулась. Узагалі до кінця літа майже нерухомо лежала в ліжку. Іноді тільки ходила пити пиво з шоколадом на берег великої річки, якою понуро пропливали баржі, пароплави й тіні кажанів, або губилася в книжкових супермаркетах серед яскравих обкладинок і незнайомих латиноамериканських прізвищ.

Все змінилося, коли ми знову зустрілись восени. Я почала багато курити. Курила навіть у ванній і у власній кімнаті. Де б не перебувала — всюди мусила курити, бо інакше просто збожеволіла б від нестерпності. Час почав минати від зустрічі до зустрічі, а не щоденно; у період між зустрічами я впадала в летаргію і багато чого не помічала навколо себе, наприклад, того, як у моєму дворі з'явилися ластівки. Якщо засинати не вдавалось — я щось писала про Розу. Приблизно так:

«Ти кожного дня чекаєш, що вона прийде. Вже не дозволяєш собі розкидати на підлозі одяг, книжки і подушки, слідкуєш, щоб у туалеті завжди був туалетний папір, а у ванній — пахуче мило і чистий рушник. Ти уявляєш, як вона буде стояти босою на килимі

в твоєму коридорі перед тим, як ти, надто схвильована, щоб розважливо мислити, запропонуєш їй вовняні шкарпетки. Вона буде схожою на античну скульптуру, коли ти їй уперше відверто подивишся в очі, а в той момент, як вона трохи нахилиться вперед, щоб сісти на твій диван, ти захлинешся від спазму в горлі від несподіваного щастя від її парфумів від її губної помади — і вже тоді зможеш умерти зі спокійним серцем, якщо спокійне серце захоче скласти тобі таку компанію».

«Але ти ненавидиш своє помешкання, воно викликає в тебе дивне бажання деінде народитися вдруге, щоб ніколи не чути цього смороду порожньої равликової хати, не бачити цих рожевих стін у крапинку, не торкатися до залізних клямок і до білої ковдри, не відчиняти холодильник, морозильна камера в якому надто мала, щоб у ній можна було на зиму заморожувати полуниці, афіни, смородину, зелену квасолю і жовті абрикоси, щоб одного зимового ранку ти встала з ліжка першою зготувати для неї фруктовий салат і зварити свіжий овочевий суп. Ти хотіла б, щоб вона, відкривши очі годиною пізніше, почувала себе дуже затишно, так, як почувалась, дивлячись на стареньку бабуню, яка спускала помиті ноги з бамбетля і вони не діставали до землі, бо бабуня була така маленька, як грудочка землі».

«Зрозумій, що достовірність її вічної неприйдешності тобі лише на користь — ти не змарнуєшся у невдоволеному чеканні, не посивієш, скрегочучи зубами від млосного болю в животі, не крутитимеш, як шалена, педалі велосипеда в ті незагойні дні, коли нестерпність чекання докучить тобі більше, ніж страх не справитися з керуванням».

«Ти мрієш, як вона розглядатиме твої кружки і книжки — єдине, чим ти можеш справді похвалитися. Але вона це робитиме трохи неухважно, ніби книжка для неї завжди була маскою виправдання, а кружка — маскою втамування.

Тш-ш-ш. Не гризи нігті. Якщо так продовжуватиметься і далі, то ти ніколи не станеш кимсь важливим, ким, без сумніву, можеш стати. Візьми себе в руки і кинь так далеко, щоб жоден спогад і жодна мрія не дошукалися тебе. Візьми себе в руки або наклади їх на себе».

«Ти ніколи не підступиш до неї ближче, ніж на крок».

«Ось вона йде вулицею: коли бачить знайомих — усміхається і каже добрий день, коли бачить великого павука або метелика з гострими на кінцях крилами — усміхається знову, але цього разу непомітно для себе, коли не хоче нічого бачити — дивиться собі під ноги і все одно усміхається, так, як усміхається жінка, котра і вдень, і вночі знає, що нікому не належить, а ти чимчикуєш позаду неї, до болю в очах запам'ятовуючи її потилицю, уявляючи, як вона усміхається тобі, хоча, якби ти йшла поруч неї і бачила, як це їй легко дається, то уявляла б щось інше, але ти ніколи не йтимеш поруч неї, ти плачеш і намагаєшся проколоти голкою воло ропухи, яка живе в твоїх грудях, вночі її кумкання чути особливо голосно, так що доводиться затикати долонями вуха або занурювати голову в цебер з водою, — тобто ти розумієш: ти надто екзальтована, щоб уміти ходити з нею поруч, і надто юна, щоб вибачити це собі».

«— треба зупинитись і більше не йти за нею. Нехай її потилиця зникне десь між шістнадцятим і сімнадцятим століттями, її рудою шифоною хустиною

нехай витре собі від крові руки єдиний убивця Авраама Лінкольна і Джона Кеннеді, а ти повернешся до всього спиною і вперше спробуєш курити сигару».

«Адже ти боїшся все назвати так, як є, що ось цей скелет дурного почуття, це нікчемне скиглення і завивання, глядіння в потилицю і в стелю, підстригання волосся, любов до черепах — це все — твоя щоденна мука, а ця немолода поважна жінка, яка, ніколи нікому не належачи, поспіхом йде попереду, — це саме та, заради якої..».

«Але твоя надія згасне дві години після того, як згаснеш ти. Може, все-таки вона зупиниться десь між світами, ніби нічого не сталося (дозвольте я піду з вами, я буду такою сильною, як мур, такою ідеальною, як Мор), візьметься тебе заспокоювати, мовляв, так чинять лише екзальтовані особи, боягузи і невдахи, попереду непросвітне урвище, даремний тимчасовий фортупляс, ти і вона — надто великий ризик, щоб заради нього порушувати звиклу суспільну геніталію, тобі лише дев'ятнадцять, не плач, бо й вона зараз заплаче, але ні, вона не плакатиме, бо сльози — це маска жалю, а сміятиметься, бо сміх — це маска непричетності, процитує якогось нещасного філософа, який, ти знаєш, все життя мордувався під ковдрою дитячим гріхом, — але ти не жди кінця розмови, перерви її ще на фортуплясі, не біжи за нею, не запрошуй її до себе, не думай про неї, не пам'ятай про неї — випередь усі події і не народжуйся взагалі».

«Скажи: мені треба вертатися додому, бо праска включена, чайник кипить, крани відкручені, квартирки повідчинювані, гроші поназичувані, діти не народжені, нерви розхитані, дощ, вітер, Ви... Тш-ш-ш...

Те, що ти зараз пишеш, дівче, задушить тебе саму».

«Ви йдете вузьким провулком, він тримає тебе за руку, бо ти кожної миті можеш втекти. Вітер — ну і грець із ним. Ти втішаєшся конструюванням світлого майбутнього, надто світлого, щоб витікати з теперішнього, але воно володіє тобою поза твоєю волею. Заради майбутнього ти мусиш пожертвувати теперішнім. Нічого не пам'ятаєш, якісь суцільні русизми і номінативи. Але ще якихось п'ять хвилин — і ти будеш врятована. Стратегічно важливим пунктом є зараз щасливо проминути цей вузький провулок вічного протягу і нікого не зустріти, рука твоя стиснена до посиніння, все решту тремтить, тремтять також електричні дроти і випрана білизна на балконах, ти думаєш: лиш би втекти: з провулка, з міста, з країни — одна ніч потягом — і вже по той бік нутруючого хвилювання, адже час загоює рану, як антибіотик, — чим більше він минув, тим більше треба, щоб минув ще, а віддаль, як ампутація, лікує різко, болючо, моментально і назавжди. І ти все-таки бачиш її».

«...а ти, нещаснику, щоденно торуєш ці стежки сподівання, хоча наперед знаєш, чим вони закінчуються — огорожею. І двом нема ні однієї фірточки для просковзу, бо все так ретельно забито цвяхами пристойності, ніби світ — тюрма».

«В тебе є три репродукції картин барокових художників: Герарда Терборха, Пітера Янсенса і Якоба Вреля».

«Сьогодні чи завтра вона з'явиться тут, бо все, чого вона боїться і що не любить, притягує її більше, ніж те, що вона любить понад усе».

«— але її сміх стає ще істеричнішим, такий тривалий, він ризикує потрапити до історії істерії, а я

Вас прошу, пані, не смійтеся з мене, вдайте, що згадуєте свої сьгоднішні справи, і скажіть, що маєте нагальну потребу в протилежному кінці міста, повернетесь не раніше півночі, завтра ж удома не ночуватимете взагалі, як і подальші три роки, бо їдете на край світу до родичів у гості, після чого ще на три роки на інший край до інших родичів, — і так, поки одного дня не висякнуть усі до одного родичі, роки і світи — так мені скажіть..».

«Ти радієш, коли не бачиш її, бо знаєш, що рано чи пізно ви зустрінетесь, і страждаєш, коли ви зустрічаєтесь, бо знаєш, що ця зустріч незабаром мине».

«— Зрозумійте, що це ніяка не гра. І я не витворюю з Вас кумира. Я хочу, щоб Ви до мене прийшли, або щоб я до Вас, і щоб ми завжди були разом, бо я Вас кохаю і не мислю себе інакше. Ми будемо як дольки однієї мармеладової мандарини і не триматимемо зла на час, який так підло з нас насміявся».

Роза була старшою від мене на тридцять років.

5

Я завжди вміла дуже добре прикидатися. Прикидалась хворою, божевільною, не собою, Мері Поппінс, старшою, страшною, люб'язною, багатою. Якось у школі біля дошки я навмисно втратила свідомість, бо абсолютно нічого не знала про транспортити і як ними треба вимірювати кути. Мені всі повірили. Здається, що у втрату власної свідомості повірила навіть я.

Я дуже часто прикидалась, якщо не хотіла залишатися сама. Найкращий спосіб комусь нав'язатися — розжалобити.

Одного разу мене залишили вдома саму на ніч, і чим більше в квартирі темніло, тим мені ставало страшніше. Я ввімкнула все, що тільки можна, — світло, телевізор і магнітофон, але бути страшно продовжувалось. Стало зрозуміло, що я боялася не темряви, а припишких за кожними дверима живих істот. Я одягла мамину норкову шапку, відкрила й з'їла заготовлений на зиму салат у півлітровій банці (мені таке колись снилося), помалювала. Потім довго розглядала сімейні світлини. Потім уже було дуже пізно, а страх не те що не минув, а просто паралізував мене. Я боялась промовити вголос слово і різко обернутися, боялась піти в туалет, хоча всюди горіло світло. Час від часу мені причувались підозрілі звуки в інших кімнатах і я примушувала себе туди йти і все озирати, заглядала навіть під диван і за штори. Не знаю, як би я повелася, якби справді щось там знайшла.

Нарешті мені обридло боятись. Вирішила піти до сусідів. У них була велика родина — всього п'ятеро, а з наймолодшою донькою Любкою я віддавна товаришувала. Двері мені відчинила Любчина мама. В коридорі було дуже холодно. Я не знала, що маю казати, тому довелося прикидатися, тобто вигадувати і брехати.

— Мама з татом поїхали в село до баби і нічого не лишили їсти. Я дуже голодна, можна я у вас по вечераю? — коли я це казала, в мене було обличчя дитини з тридцять третього року. Звичайно, мені повірили. Добре нагодували смаженою картоплею і вклали спати разом з Любкою в одному ліжку.

Я не знаю, чому сказала тоді неправду — через сором, через гордість? Напевно, мені просто було цікаво їм брехати.

А раз у тролейбусі я прикинулась хворою на церебральний параліч. Мені це було потрібно для того,

щоб звільнитися від докорів сумління і спокійно просидіти в кріслі біля вікна ще три зупинки.

Тролейбуси і взагалі міський транспорт — це остання територія гідності пенсіонерів. Коли вони заходять до тролейбуса — обличчя їхні розквітають від самоповаги і ваги протруджених заради молодого аморального покоління років. Ніде пенсіонери так не пишаються своєю старістю, як тут. Пенсіонер ще тільки дряпається по сходах тролейбуса — а ти вже повинен стрімголов бігти йому назустріч з пропозицією зайняти твоє зручне нагріте кріселко біля вікна і відрубати тобі голову через те, що не пережив хоча б найменшого, найситнішого голоду. Інакше пенсіонер повисне над тобою, як дамоклів меч, товстий, в обшморганому пальті й з подертою торбиною, повною оселедців, суворий, ображений і готовий за дві хвилини розказати своє життя, одночасно тикаючи тобі нафарбованими губами і недбайливим ставленням до хліба.

Спочатку я завжди пенсіонерам вставала, а потім, щоб цього не робити, взагалі не сідала в тролейбусах. Володарі честі й етикету — пенсіонери — захопили тут абсолютну владу — і я мовчки корилася.

Зрозуміло, побороти їх можна було тільки хитрістю. Тобто знову ж таки — розжалобити.

Якраз тоді я носила коротку хлопчачу стрижку і мала на щоці синець після бійки з Інною. Виглядала досить переконливо.

Сиділа на кріселку біля вікна — моєму улюбленому місці на всій планеті, коли в тролейбус набилося десь три десятки пенсіонерів. Спритніші мерщій зайняли вільні стільці, а решту почали докірливими поглядами свердлити молодших пасажирів, що сиділи. Я прилипла до вікна і намагалась думати про щось приємне. Я була для пенсіонерів найлегшою здобиччю, тому

майже всі вони кинулися в мій бік. Я тремтіла, але не вставала. Пенсіонери вражено між собою перемовлялися, і, якби я тоді звільнила їм своє крісло, вони б миттю перегризли за нього одне одному горлянки. Дехто з пенсіонерів почав уголос висловлювати справедливе обурення. Старі діди заревіли несвоїми голосами, готові повісити мене на електричному дроті або зачепити мою голову на костур і носити до шкіл дітям на показ. Але от настав час розплати — моя зупинка. Я підвелася зі стільця і мужньо втупилася їм в обличчя. Мої руки випнулися вперед і хаотично затремтіли, ноги зігнулися в колінах і так само хаотично почали прокладати німічому тілові дорогу до виходу. Пенсіонери завмерли. Поки я дійшла до дверей, вони, напевно, покаялися у всіх земних гріхах і за кожну просиджену в тролейбусах хвилину.

Обстриженим самотнім паралітиком я зійшла на зупинку і довго плакала на дерев'яній лавці. Своїм каліцтвом я найперше розжалобила себе.

Але найкраще мені вдавалось прикидатися мертвою.

Не можу згадати себе цнотливою. Не пам'ятаю, як я уявляла секс до того, як сама почала брати в ньому участь. Але точно, що уявляла неправильно. Секс — щось набагато страшніше, ніж можна подумати, саме тому, що не думати про нього не можна. Секс чомусь постійно згадуєш або уявляєш, але ніколи він не є твоїм теперішнім. Його неможливо спіймати і жити в ньому тут і зараз. Фіксуєш тільки каву до і сигарету після. Ніби кава й сигарета — елементи сексу, які посправжньому тобі належать.

Роза колись казала, що будь-який контакт між людьми протилежної статі треба вважати сексом. Якщо це правда, то тоді власне секс треба назвати іншим словом.

Роза деякий час учителювала у коломийській середній школі. Одного разу один її восьмикласник, Ромко, заразився гонореєю. Роза викликала хлопця до дошки, і той не міг дійти. У медпункті швидко розібралися, що до чого, зчинився неймовірний переполох, поспіхом скликали педраду, батьківський комітет і комсомольські збори. Виявилося, що Ромко розповів про гонорею вчителеві фізкультури, але вчитель натомість ударив його в спину і запропонував ходити зі стільцем між ногами. Директор школи сатанів. Поважні літні вчительки-завучки не знали, що таке гонорея. На педраду викликали Ромка і довго мордували його запитаннями. Наприклад, чи показував Ромко комусь свій статевий орган, чи бачив Ромко голу жінку, чи знає Ромко, що в жінки між ногами і чи пробував він запихати туди свого пісюна. Також питали, чи Ромко курить і чи його тато б'є маму.

Ромко нічого не міг сказати. Затинався і плакав. Про свій перший сексуальний досвід він пам'ятав тільки те, що було мокро і тепло.

В моїй кімнаті дві великі мухи. Одна з них сідає мені на долоню, ніби приручена, світська. Не розумію, звідки вони з'явилися, адже надворі — середина грудня. Хоч і без снігу.

Напевно, мухи плодяться в мені. Я читала «Мухи» Сартра, але так і не зрозуміла, чому п'єса так називається. Не розумію, до чого тут мухи взагалі, до життя, до людей, до філософії, — не розумію, навіщо в світі, такому ідеально організованому, де навіть найдурніша істота примудрюється страждати, існують ці створіння. Можливо, мухи — метафори. Метафори всього найвищого і найдуховнішого. Якщо так, то, будь ласка, літайте собі на здоров'я, дихайте моїм повітрям і цілуйте мої долоні.

Роза сидить у м'якому кріслі біля вікна і не курить. Вона в свої п'ятдесят два роки знає, навіщо жити. Принаймні — навіщо жити без куріння. Жити — це також метафора. Та ж сама, що й мухи. Роза схожа на троянду. Колись вона курила дуже багато, але як тільки почала старіти — перестала. Краса для неї важливіша за дим.

— Уявляєте, — кажу до неї, — я сьогодні бачила його. З дружиною. Вони виглядали нещасними, але терплячими. Знають, що щастя приходить з часом, а не відразу.

Роза продовжує не курити. Я так і підозрювала, що вона — саме та Роза. Моя колишня до неї любов тепер примушує Розу мною піклуватися, бути за мене відповідальною. Можливо, моя теперішня любов — це тільки метаморфоза моєї любові до неї. Роза мусить контролювати її генетичне звородіння.

На мені Розин оранжевий халат. Один різкий рух — і всі гудзики посипляться на підлогу. Я відчуваю фізично, як відриваються гудзики. Це приносить мені неабияку насолоду.

6

Була зима. Я сиділа на підвіконні й дивилася, як весело дітям з'їжджати з пагорба на санках. Їм було дуже весело, особливо Наталці Говері, тодішній моїй найкращій подрузі. На її шубу налипло багато снігу, вся вона була схожа на сніговика, але, очевидно, зовсім цим не переймалась. Її мама рідко сварила за шубу і подерті рукавички.

Наталка не зайшла за мною, тому я сиділа на підвіконні й дивилася, як їй весело. Я думала, що вона от-от про мене згадає, подивиться в моє вікно і принаймні махне рукою, але минули години, а Наталці

ставало ще веселіше. Навколо неї зібралось багато дітей, і вони по черзі з'їжджали на санках — хто далі. Кидалися сніжками, заливали водою каток, безліч разів падали в сніг хрестом — ну, все як звичайно.

Мені здавалося — я навіть чую, про що вони говорять, ці веселі діти.

Я могла одягтися й вийти до них, удавши перед Наталкою, що нічого не сталося, але минали години, а мені ставало все гірше і гірше. Дуже обтяжливо пам'ятати про людину, яка про тебе забула.

Наталка була простішою — вона і гадки не мала, про що я зараз думаю, вона вміла по-дитячому розважатись, і взагалі — вона вміла бути справжньою дитиною.

Майже до п'ятнадцяти років Наталка дарувала мамі власноручно зроблені листівки, шила їй плюшеві сердечка для голок і ліпила з тіста віночки й голубів. Я їй завжди допомагала. Дуже переймалася, щоб ліпка чи аплікація не зіпсувались. Перевіряла, чи нема у тексті привітання помилок. Навіть дуже часто була присутня при врученні подарунка. Я розцвітала від задоволення, спостерігаючи за награним захопленням Наталчиної мами. Моя мама, напевно, реагувала б так само. Але я про всяк випадок не перевіряла. Єдину подушечку для голок я подарувала мамі в дитсадку на свято восьмого березня, але її виготовила не я, а нянька. Решту двадцять аналогічних подушечок дістались іншим мамам. Я бачила, як нянька шила ці подушечки під час сонної години, бо тоді я, звично для себе, не спала, а сиділа за дверима кімнати для ігор — вивчала няньчине глибоке задоволення від непотрібної роботи. У няньки власних дітей не було. Тепер я думаю, що на таку професію підходять інфантильні жінки з педофілійними нахилами.

Я не дарувала мамі ніякої самодіяльності, бо знала, що воно нікому не потрібне. Шкода було тратити час

— краще просидіти на підвіконні. Тому я була фальшивою дитиною, тобто дитиною, яка усвідомлює себе дитиною, яка знає, як це бути нею. Я дивилася на своє дитинство збоку, з точки зору себе дорослої, а ще гірше — з точки зору якоїсь іншої дорослої людини. Це, напевно, один з вікових варіантів відчуття марності, бо зараз я також дивлюся на себе збоку — з точки зору людини, яка вже померла.

Я шкодую, що в моєї мами немає матеріальних спогадів з мого дитинства. Я ніби обікрала її, обдурила, образила, позбавила якогось найприроднішого права. Прийде час, і мама засумнівається, що я колись у неї була. Мама нічого доброго не зможе згадати. Їй доведеться гортати мої шкільні зошити зі старших класів або вишукувати в написаних мною сентиментальних побрехеньках щось зі справді прожитого. Їй буде дуже важко. Я знаю, як важко пам'ятати людину, яка про тебе забула.

Люди повинні вночі спати. Особливо з третьої до шостої. Це такий час, коли просто небезпечно прокидатися. Хоча тепер, коли я вже прокинулась, думати про безпеку запізно. Треба якось діяти: намагатись знову поринути в сон, де на мене вже з нетерпінням чекають. Просто якби так не болів живіт і якби взагалі так не боліло.

Ну але що ж? Доводиться йти на кухню робити чай, пробиваючись крізь власні повіки й архетипні привиджування. Кажуть, у цей час найлегше віддати чортові душу. Я йду спокійно, нічим не видаю свого занепокоєння; якби на порозі кухні стояло усміхнене чортеня, я, перед тим, як закричати, ввічливо привіталась би. Добре, що я не маю що йому віддавати.

Як правило, о цій годині я завжди сплю. І хоч, як правило, мені сняться різні дурниці, — все ж краще сон, ніж опівнічна реальність.

Тільки двічі досьогодні я прокидалася серед ночі. Встаючи з ліжка, я очі не відкривала, а якщо й відкривала, то вони однаково нічого не бачили.

Чомусь обидва рази мене тягнуло потанцювати.

Я пам'ятаю, що на підвіконні в моїй кімнаті ріс невеликий фалосоподібний кактус, який, до речі, там само росте донині. Рости для кактуса — невимовна насолода, тому він цю насолоду розтягує на кількасот років. Я розумію — йому просто більше нема чого робити. Завжди глибоко поважала свій кактус за терплячість і неспішність, так, як серед тварин поважаю черепах.

Пам'ятаю, що я встала з дивана і подивилася на кактус, ніби навмисно для цього і встала, щоб тільки на нього подивитися. Мій погляд, напевно, був схожий на погляд упириці з фільму «Вій» якраз тоді, коли вона втретє піднімалася з труни й вишукуюче оглядала церкву.

Кактус був на місці, тобто на підвіконні. За тюлем, схожим на риболовецьку сітку.

Тоді я йшла на кухню брати табуретку, яка теж була на місці, тобто під столом, і це мене чомусь анітрохи не здивувало. Я принесла табуретку до своєї кімнати й поклала на неї кактус. Ситуація набувала загрозливих відтінків, бо кактус заплутався в риболовецькій мережі, і я ледве не зірвала сітку разом з карнизом. Я витягувала кактус з тюлю так, ніби пійману рибину.

Коли все було готово (кімната, посеред кімнати табуретка, на табуретці кактус, а навколо я), то аж тоді, здається, я знайшла душевне втихомирення. Не пам'ятаю, чи танцювала навколо кактуса. Мені ще залишалось прожити рівно п'ятнадцять років, щоб почути рядок Еліота «обтанцюйте кактус колом, кактус колом, о п'ятій годині ранку». Але зрозуміло, що ритуал обтанцювання має якийсь вищий

і містичний сенс. Здається, я ще виходила погуляти на балкон, бо вже на зворотному шляху зустріла маму в нічній сорочці. Хоча залишалося прожити рівно п'ятнадцять років, щоб почати виходити на балкон покурити.

Другого разу з третьої до щостої я складала штучну новорічну ялинку. Нікого не було вдома. Я всадила на голову мамину норкову шапку і завбачливо перед тим відкрила півлітрову банку салату з капусти, щоб підкріпитись.

Три незнайомі дівчини ховалися в трьох моїх кімнатах, тому я не знала, де саме розкласти ялинку. Видно було, що дівчата не хотіли мені зла, але лякало й дратувало те, що вони ховаються. Одну з них звали Наталкою. В іншій було біляве, майже попелясте, волосся. Ми взаємно ховалися одні від одних: вони від мене, я від них. Я ховалася всюди, де тільки могла, навіть у кишнях джинсових штанів.

Коли ми з дівчатами от-от мали заховатися в одному місці, тобто зустрітися — квартира не така вже й вибаглива щодо хованок, — мене охопила паніка і я вибігла в коридор погримати у двері сусідам. Тут дівчата мене й спіймали.

Ми вийшли надвір і довго рухалися дорогою вниз. Дівчата попереду, я — ззаду. За мною ніхто не наглядав, я могла втекти будь-якої хвилини, але з дівчатами було затишно і спокійно. Можливо, тому, що їх було аж троє.

На зворотному шляху я знову зустріла маму в нічній сорочці. Її розбудило рипіння балконних дверей.

О, що ніч сьогоднішня мені несе? Ще тільки пів на п'яту. На порозі кухні хтось неодмінно на мене чекає.

Фріда Калло, мексиканська художниця, відома також як коханка Троцького. Одна з її картин:

на блакитному тлі (мабуть, небесному) дерев'яна переклада; з правого боку на перекладині сидить Фріда у біло-зеленій сукні й тримає за руку таку ж самісіньку Фріду, тільки в сукні яскраво-червоній; усього дві Фріди на одному полотні, і ще та Фріда, яка це полотно намалювала. Або дві.

Коли я дивлюся на себе в дзеркало, то тільки тоді відчуваю справжню цілісність. Кожного разу, постійно, де б не була і що б не сталося, переконуюсь, що я не одна. Поки є дзеркала — самотності не існує. Людей більше, ніж шість мільярдів, принаймні вдвічі.

Але все частіше моє відображення залишається зі мною після того, як я відходжу від дзеркала. Ніби чогось боїться. Або боїться за мене. Я воджу його, тобто себе, за руку, як дитину, хоча насправді — не знати, хто кого водить і хто справжніший.

Я воджу за собою вервечку дівчаток різного віку, якими колись була.

Ось одна з них тікає від мами сільською ґрунтовою дорогою; мама наполегливо її наздоганяє; дівчинка не знала, що мама бігтиме так довго, думала — тільки налякає і повернеться додому — все-таки вона старша на двадцять шість років!;

її гумачки по вінця вимашчені болотом, її коліна — в болоті, куртка також;

цілий день дівчинка прокладала у фосі шлях до казкової країни — Москви;

мама вже майже наздогнала;

дівчинка біжить, високо підіймаючи коліна, в гумаках бігти незручно, особливо якщо вони добряче завеликі;

вона знає, що коли обернеться, то побачить мамину руку в себе за спиною;

мама теж біжить, високо підіймаючи коліна;

її коліна набагато більші;

ось дівчинка вже майже повертає голову, я бачу її нажаханий несподіваною погонею профіль;

все та ж коротка зачіска (мама садовила мене на табуретку, обгортала хусткою й акуратно підстригала);

обличчя дівчинки скривлене, готове розрюматися;

я не розумію, чого мама так довго за нею біжить, ось уже майже кінець дороги, далі нема куди, хіба вгору, а вона тільки пришвидшує біг, ніби так важливо мене потермосити, спійману, просто посеред вулиці, ніби це так важливо — мене спіймати, таку нажахану й малу, якщо дорога і без того закінчується.

Я спостерігаю за погонею збоку, але зсередини. Бачу нас трьох — на одному полотні. Я стою ззаду на дорозі й чекаю, коли нарешті дівчинка обернеться. І побачить мене.

А тепер що залишилось?

Все той же ранок, але такий, що є ранком не тільки дня.

Я п'ю чай. На порозі кухні мене ніхто не чекав, навіть найнікчемніша нечиста сила. Мені двадцять років, а за спиною лише нездоланий потяг до алкоголю.

Лізо, кажу я собі, зате стільки нових принципів і переконань, стільки нового досвіду, який тобі не треба буде переживати в майбутньому! Наприклад, ти знову відімкнула телефон. Тобі не цікаво, хто може зателефонувати, нехай навіть відповідальні секретарі комітету Нобелівської премії. Ти спокійна, наче весь світ — в тобі. Принципи — то важливо, Лізо! Вони встановлюють рамки і закони твоєї поведінки. Вони перетворюють тебе на машину, яка не знає мук вибору. Тобою керуватиме тільки страх нового падіння.

У Наталки Говери була старша сестра. Не пам'ятаю, ні як її звали, ні яке в неї було обличчя. Але вона мала

до нас з Наталкою певний інтерес. Її цікавили наші груди.

Я прийшла до Наталки додому з самого ранку, якраз тоді, коли батьки йдуть на звичну щоденну роботу. В кімнаті було три незастелених ліжка і два вікна. З того часу я більше ніколи не бачила, щоб в одній кімнаті було аж два вікна. Наталчина квартира мала дивний неприродний запах, як, зрештою, кожна, але той запах донині мені асоціюється з жіночою сексуальністю.

Сестра Наталки все логічно обґрунтувала, нехай і банально: ми мали гратися в лікарів. Вона мала бути лікаркою.

Я пам'ятаю дуже світлу, залиту сонцем кімнату, свою і Наталчину майки, наші товстенькі тільця, оголені до пояса, в дзеркалі і в очах Наталчиної сестри. Мені було страшенно приємно показувати комусь свої груди, дозволяти комусь до них торкатися, обмацувати їх і вдавати звичайного безтурботного пацієнта.

Я хотіла побачити груди Наталчиної сестри, але вона показати їх відмовилася. Сіла на розстелене ліжко й тріумфувала. Гра закінчилась, і мені стало страшенно соромно. Я мало не плакала від ганьби, швидко одяглася і вийшла надвір, заприсягнувшись більше ніколи нікому не показувати свої груди. Це був мій перший принцип поведінки.

Після того я уникала Наталки, як тільки могла, хоча вона, здається, так нічого й не зрозуміла. Вона була простішою, була спражньою дитиною: вміла по-дитячому розважатися і груди мала непомірно менші. Їй не було чого соромитися.

Принципами, безсумнівно, керує страх ганьби і падіння. Я вирішила не показувати нікому свої груди, бо боялася, що мені у відповідь не покажуть своїх. Боялася, що не буде взаємного контакту.

Тепер я думаю, що контакту не буде все одно: покажуй свої груди чи тримай їх у пазусі. Не в грудях справа, а в самому факті існування окремого тіла. Тіло — найперший і найважливіший принцип, даний нам від народження, за межі якого, як би не кортіло, виходити не варто.

7

Я перестала думати під час сну і згадувати те, що має незабаром статися. Мій сон подібний до порожньої кімнати з одним вікном. Це вікно буде кожним прийдешнім днем, і воно вестиме до такої самої порожньої кімнати.

Я хочу, щоб моє життя перетворилося на великий лабіринт порожніх кімнат, а світ — на лабіринт лабіринтів.

Тебе ніде нема, але я чомусь виглядаю по-справжньому щасливою. Бачиш — сплю довго, без пігулок і відчиненої квартирки. Диван не зручний, але постіль біла. Навпроти — шафка з книжками, але я їх, слава Богу, не читаю: намагаюсь читати якомога менше, щоб кінець кінцем усе читання звести до таблички з правилами користування ліфтом.

Деколи сплю ще й вдень. Якомога більше намагаюсь спати (також їсти, купатися і курити). Вдень сон тривожніший і завжди більше означає, ніж звичайний. Найперше — здається, ніби він триватиме вічно.

Коли я починаю зранку їсти, то також здається, ніби проїм отак дуже довгий час, принаймні до полудневого сну. Але так тільки здається. Минає півгодини, і їсти більше не хочеться, тому доводиться до полудня займати себе чимось іншим. Добре, що на вибір заняття також йде багато часу — година-дві. Придумую собі

ходити. Ходжу. Годину-дві. Тривалий час займає спостерігати за годинником. Здається, що його стрілки рухатимуться швидше, якщо за ними спостерігати. Вони просто розлінюються без суворого нагляду. Тепер я розумію, що час є моїм найбільшим ворогом: без мене він майже не минає. Він вимірюється подіями, а оскільки я перестала діяти, то й він перестав минати. Ми з ним як дуелянти без шпаг. Чекаємо, хто вмере першим.

Коли експерименти з часом обридають, я віддаюся власній фізіології. Обмацую груди на наявність пухлин, вивчаю, на яких частинах тіла найкраще проступають крізь шкіру судини, вищипую брови (на це йде, як правило, найбільше часу), по черзі обгризаю нігті, що виростають за ніч, а потім без особливої охоти мастурбую. Щоб кінчити — не згадую тебе, навпаки — вифантазовую неймовірно огидні речі, які діються з абсолютно незнайомими особами. Вони виконують усе слухняно й теж без особливої охоти, ніби маріонетки чи манекени. Мені їх не буває шкода, але вони мене, напевно, шкодують. Часто мастурбація закінчується риданням, коли я майже під кінець, цілком випадково, уявлю себе згори. Але плач мені все одно йде на користь, бо опісля швидше хочеться спати. Намагаюсь плакати по кілька разів на день. Розчулюю себе завжди чимось іншим, але найчастіше — прожитими моментами захоплення чимось.

Після обіднього сну вмикаю телевізор і дивлюся в нього до півночі.

Після півночі констатую факт переходу в наступну порожню кімнату й швиденько засинаю. Нічого не сниться, а якщо і сниться, то я опираюся з усіх сил.

У кожній наступній кімнаті однаково, тільки меншає повітря. Мене це зовсім не лякає.

У вакуумі на одну обов'язкову дію буде менше. Хоч перестану дихати.

Я перейшла чотири типи людських подоб: спочатку була Дон Кіхотом, потім героєм нашого часу Печоріним, потім Грегором Замзою і нарешті — людиною без властивостей. У цій останній подобі я перебуваю зараз. Не думаю, що буває щось далі. По-моєму, людські властивості не повертаються, бо здатність повертати властивості — це теж властивість. Залишаються тільки притуплений біологічний інстинкт і терпляче спостереження часу.

Іноді мені хочеться стати такою, як раніше, я навіть відчуваю бажання бути іншою. Виходжу зранку надвір і довго стою під падінням снігу, дивлюся в небо, на багатопверхові будинки навколо, на перехожих, — і натрохи віддаюся непретензійній суєті, цьому короткозорому рухові в нікуди, який досягає своєї мети, дотягнувши принаймні до вечора. Це сліпий рух. Він приречений на зіткнення зі стіною. Тому бажання бути іншою в мені швидко згасає.

І я повертаюся до своєї квартири, яка заміняє мені тіло й планету. Тіла для мене замало, а планети — забагато; в квартирі я почуваю себе якраз добре. Я б хотіла по вінця заповнити квартиру водою й плавати в ній, як планктон. Я уявляю свою квартиру зовні, з двору, як через шпарини вікон просочується вода і замерзає, не встигнувши долетіти до землі. Я б пережила тоді повноту стихій, густина середовища тоді була б моєю густиною. Можливо, людина так гостро відчуває свою чужість на землі через різницю в густині повітря і її тіла. Це найперша невідповідність — потім усі решту. В різниці величин, висот, об'ємів, почуттів, переконань, обставин, життєвих призначень, соціальних станів і т. д.

Проблема людини без властивостей полягає в тому, що вона зачасто й забагато себе усвідомлює. Кожної миті вона знає, якої саме властивості їй не вистачає

в цю хвилину. Тому час для неї вимірюється не секундами, а відсутністю властивостей. Час для неї — це безконечний перелік властивостей, які хотілося б мати. Це безперервна ностальгія за ідеальною собою. Така людина є не такою, якою б хотіла бути. Вона просто забагато хоче.

Все сталося через моє надмірне бажання мати тебе.

8

Нещодавно мені приснилися Гімалаї. Я стояла по коліна в снігу, споряджена наплічником, тепло одягнена, в рукавицях і шапці, й озирала ландшафт, серед якого перебуваю. Це були гори, до речі, не дуже високі. І так стоячи, протягом сну я поволі усвідомлювала, що потрапила саме в Гімалаї. Виявляється, можна впізнати гори, ніколи досі не бачені, що зрештою колись давно цілком логічно обґрунтував Платон.

Я зрозуміла цей сон як попередження. Або як наслідок. Просто зараз я надто багато часу чекаю на тебе.

Гімалаї — це, можливо, архетип земного очікування. Своєрідне сходження душі над тілом.

Як кліматичні пояси, я проходжу різні стадії чекання на тебе, хоча залишаюсь тією ж самою і там само. Спочатку здається, що завтра ти повернешся, ніби нічого не сталося. Але тебе нема. Де ти? Невже вище? Минає тиждень — і здається, що вибачу тобі все, тільки б повернувся. Два тижні — повернися — і я сама попрошу в тебе вибачення. А далі — решта тижнів. Ти десь є, зовсім поруч, точнісінько такий самий, як раніше, але повернути тебе неможливо, бо нема куди повертати. Я стою серед снігу й гірського ландшафту і впізнаю.

Хотіла б написати останній розділ «Платформи» Мішеля Вельбека. Або краще так — прожити його. Щоб у маєму останньому розділі було так смертельно спокійно.

— Ти далі на нього чекаєш? — питає Роза, хоч тільки вона знає правдиву відповідь. Вона знає багато чого, навіть те, нащо їй її п'ятдесят два роки.

— Хіба Ви не чули? Він вмер. — Я намагаюся зблефувати.

— Лізо, брешеш, ти чудово пам'ятаєш, хто з вас двох вмер.

Так. Я ховаю від Рози внутрішній бік зап'ясть у довгі рукава білої сорочки, такі довгі, що, очевидно, призначені для зав'язування у вузол за спиною. На зап'ястях уже присохлі сліди від леза.

Роза усміхається.

Хто вона — Роза? Чи ангел?

— Лізо, не клей дурня, я не ангел. Нічого не змінилося, крім того, що тепер тобі завжди бракуватиме чужої крові. Твоя мрія бути ідеально блідою сьогодні здійснилася.

Так. Нічого не змінилося, крім того, що я вмерла і залишилась жити.

— Знаєте, — кажу до Рози, — я покинула писати роман. Думаю, коли нарешті замовкну, стану щасливою. Просто я боюся того, що можу написати. Мама боїться, Ви боїтеся, він боїться. Роман є моїм запитанням, на яке треба відповідати. А всі навколо давно зрозуміли велику таємницю буття: відповідати нема що, нема як і нема кому. Світ мовчить. У ньому відповідей не передбачено, самі лише споконвічні аксіоми. І головне — йому нема краю, цьому дідьчому світові, нема найменшого, хай кічового, останнього розділу. Світ — це коло, в центрі якого я, і нема мені ні життя,

ні смерті. Мій закінчений роман був би для людей тяжкою образою, виплодив би в їхніх знуджених тисячоліттями головах нові безпідставні надії на омріяний кінець.

— Лізо, мені здається, ти перебільшуєш діаметр кола.

Так. Моє тіло не таке вже й велике, просто неймовірно прудке, і вже встигло багато куди вскочити.

Роза дуже близько до мене, я чую її живе дихання і постук великого доброго серця.

Колись я була прийшла до неї назавжди. Сіла на підлогу й поклала голову їй на коліна. Роза гладила моє волосся і не сказала жодного слова. Вона знала, що до неї ніколи не приходять назавжди, тим паче ті, хто про це говорить. Вона мовчки чекала пізнього вечора, а потім дала мені карвалолу і підвела під самий будинок. Сказала, що треба терпіти вічність так, як це робить вона вже п'ятдесят два роки.

Тієї ночі мені снилася велетенська оранжерея-лабіринт із силою-силенною дивовижних рослин. Я блукала коридорами квітів, зовсім гола, й дивилася у височенні вікна кудись углиб. Я не панікувала, не відчувала себе загубленою, а якраз до міри збентеженою, щоб хотіти блукати далі. Думала: холера, адже вихід десь поруч, але й тут не зле.

Роза дуже близько до мене. Вени її тіла нагадують оранжерею з червоними трояндами. Я занурююсь в один із широких коридорів і, голісінька, стрімголов біжу все далі й далі, вздовж Розиноного тіла, перетворюючись на її вічний, безконечний кровообіг.

Я кохаю тебе.

І от.

Лежу з температурою на великому дідовому ліжку. В кімнаті три ліжка — але я лежу саме на дідовому — біля вікна. Накрита ковдрою, і мені дуже тепло. В кімнату заходять батьки, і я бачу, що вони засмучені станом мого здоров'я. Я не хочу залишатися з бабою, бо вона завжди розповідає про своє життя так, ніби вже вмерла. Але мене з нею не залишають.

Надворі сильна злива. Тато на руках несе мене до «швидкої допомоги», і ми всі разом їдемо до лікарні. Їдемо довго, аж поки не звечорило.

В лікарні тітка в білому хоче дати мені укол, але я щосили пручаюся. Сиджу на канапі в передпокої. Бачу діда-санітара, який через тиждень подарує мені десять використаних уколів і сплетеного з крапельниць чортика. Мене лихоманить. Здається, ніби ми з батьками ще тільки їдемо до лікарні — я ще лежу на ліжку біля вікна — втікаю від мами ґрунтовою дорогою — прокладаю у фосі шлях до казкової країни Москви — ...і раптом до передпокою лікарні заводять чоловіка років сорока, якому щойно січкарнею відрубало руку; його руку несуть інші люди; кров хлине з чоловіка потоками; я притуляюся до стіни і не відводжу від крові погляду.

Мама, тато і старенький санітар кидаються виводити мене з передпокою, але пізно — я вже побачила.

Прошу в мами купити мені пупсика і посудку на базарі у Заболотові.

Прошу не робити уколів, бо мені дуже тепло.

Прошу не залишати мене так надовго у баби.

Заледве переживаю ніч.

Руку чоловікові не пришили, але кров з підлоги акуратно витерли. Укол дали все одно. Члени мого

тіла покоються в різних кутах кімнати — однак я
слідкую тільки за руками. Щоб були дві.

На ранок приходжу до тям — і продовжую жити.

Здається, аж донині.

Якщо переживу цю ніч, то буду вічно.

ЗМІСТ

Троянда Адольфо 5

Ендшпіль для Лізи 79